

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

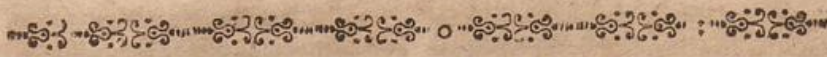
Theologia Moralis Universa

Jansen, Leonard

Coloniæ Agrippinæ, 1725

Ex Tractatu De Restitutione.

urn:nbn:de:hbz:466:1-39911

E X

TRACTATU

D E

RESTITUTIONE

C A S U S XXXVII.

De natura Restitutionis & ejus Radice ex injusta damnificatione,

Retorius Neo-Pastor interrogatur. 1. Quid sit restitutio: 2. Quæ ejus radices? 3. An restituere obligetur, qui desiderat vel gaudet de damno alteri illato aut fert sententiam quam falso putat esse injustam. 4. Quid de culpa lata, levi, levissima, 5. Quid de damno gravi cum culpa levi. 6. Quid si fur inadvertenter complevit materiam gravem. 7. Qualiter solvantur opposita. 8. Quid de culpa in contractu commissâ. 9. An sufficiat sola culpa juridica. 10. Qualiter obligetur indirectè damnificans. 11. An incendens ades teneatur ad omnia in eis contenta, vel confringens vas, projiciens gemmam, &c. teneatur ad valorem incognitum; quid de occidente equum amici quem putat esse inimici. 12. Quid si ex veneno incautè à te custodito moriatur inimicus diu ad necem questus, vel ex

furto rei levis prævideas Dominum præ mœore moriturum vel innocentem occisurum. 13. Quid si fureris res Titio commissas eâ intentione ut Titio imputetur furtum, vel ponas infantem ad ades Titii ut ipse reputetur pater. 14. An in periculo tenearis rem alienam præferre tua. 15. Quid si pereat res tibi commodata, mutuata &c. 16. Quid de Confessario ex culpabili ignorantia suadente restitutionem, dum non est, vel contra. Pro resolut.

QUÆR. I. Quid sit Restitutio & quæ ejus radices?

1. Restitutio est juris læsi redintegratio, seu est actus justitiæ commutativa, quo res iniquè accepta redditur, vel damnum illatum compensatur, est necessaria necessitate præcepti: reddite omnibus debita ad Rom. 14. Dico: justitia commutativa; nam communis cum D. Thom. q. 62. a. 1.

Cc 3 docet,

docet, ex læsione alterius virtutis vel justitiæ sive legalis sive distributiæ non oriri obligationem restitutionis; *Ratio est; quia ut inquit S. Doctor, restituere nihil aliud est, quam iterato statuere aliquem in possessionem rei suæ,* & in restitutione attenditur æqualitas rei ad rem, quæ ad justitiam commutativam pertinet, ideoque restitutio supponit læsionem juris rigorosi in re vel ad rem; sed quando violatur v. g. justitia distributiva, prætereundo digniorem, non violatur jus rigorosum, quia dignior habet tantum jus condignitatis seu majoris aptitudinis, nec res v. g. officium ante collationem est res sua, sed communitatis, ad quod cessat habere jus, si alteri fuerit collatum, quia non amplius manet res communitatis; obligatio autem restitutionis post violationem supponit manere jus, quod restitutionem exigat; eodem modo ex læsione justitiæ legalis non oritur obligatio restitutionis, nisi per accidens, ratione justitiæ commutativæ plerumque conjunctæ, quatenus scilicet subditi ex quasi contractu tenentur alere Principem, eique necessaria pro bono communi contribuere: Contra Princeps ex tacito pacto obligatur contributiones in bonum commune impendere, mala reipublicæ avertere, officia dignioribus conferre &c. quod si non faciat, tenetur ad omne damnum Reipublicæ emergens, non ex justitia legali vel distributiva, sed ex commutativa his conjuncta.

2.
R. II. Radices, ex quibus obligatio restituendi oritur, bene assignantur tres: 1. Injusta acceptio vel damnificatio, quando quis res alterius vel malâ fide accepit, vel destruxit. 2. Res accepta, ex hac tenetur omnis, apud quem res aliena sive bonâ sive malâ fide existit. 3. Contractus, potest enim homo se obligare ad indemnisandum alterum, etiamsi ipse res ejus nec detineat nec læserit; addunt alii pro quarta radice legem; nam lege positivâ sæpe jubetur restituere, qui rem alterius nec læsit, nec detinet, nec contractum iniit, ut si tuum animal læsit meum, lege civili juberis restituere: hæc tamen radix reducitur ad primam, cum ejusmodi lex præsumat culpam, quæ si non intercesserit, non erit obligatio in conscientia ante sententiam judicis.

3.
QUÆR. II. Quid circa obligationem ex injusta damnificatione?

R. I. Ut damnificator teneatur restituere, debet damnum à parte rei esse secutum; quomodo enim reparabitur damnum, quod revera illatum non est. Hinc quamvis interne sit injustus, qui de proximi damno gaudet, aut illud inferre intendit non secuto effectu, ad nullam tamen restitutionem tenetur, ut si Judex ferat sententiam, quam falsò putat esse iniquam, vel fureris pecuniam, quam credis esse alienam, cum tamen sit tua.

4.
R. II. Debet damnum esse secutum ex ejus culpa; pro quo notandum, quod culpa alia sit *Theologica,* quæ

quæ idem est quod peccatum & offensa Dei; alia *juridica*, quæ est omis-
sio diligentia debita in asservanda
vel tuenda re aliena. Hæc iterum est
triplex: lata, levis, levissima; latam
admittis si non adhibes diligentiam,
quam ejusdem conditionis homines
adhibere solent, levem si omittas di-
ligentiam, quam adhibere solent di-
ligentiores, levissimam si non adhi-
bes diligentiam, quam adhibere so-
lent diligentissimi. Exempli gratia,
rem curæ tuæ commissam relinquis an-
te fores, committis culpam latam, si
relinquas in cubiculo sed non clauso,
admittis culpam levem, si cubiculum
clausisti, sed non tentasti an bene,
admittis culpam levissimam, si res
tuæ custodiæ commissa auferatur;
his addi solet culpa latissima seu do-
lus apertus, quam admittis, si rem
furi tradas. Item latior seu dolus præ-
sumptus, quam incurris, si rem re-
linquas in domo furis; culpa lata, la-
tior, latissima plerumque conjuncta
sunt cum culpa theologica gravi.
Itaque qui damnum dedit, probabili-
us non tenetur restituere ex sola
culpa juridica, sed adesse debet cul-
pa theologica, quæ verè sit pecca-
rum, nisi interceperit contractus, de
de quo *q. seq.* vel ex damnificatione
factus sit locupletior. *Bannes. Sylvius*
2. 2. q. 62. a. 4. Less. Sporer. t. 2. c. 2.
n. 41. Lug. dis. 8. n. 54. Ratio est, quia
damnum sine culpâ theologica non
est voluntarium nec moraliter impu-
tabile, sed habet se quasi casu, vel ab

amente illatum; sed nulla debetur
restitutio pro damno non imputabi-
li, casu vel amente illato; ergo.

§. III. Si damnum sit in materia
levi, ad obligationem restitutionis
sufficit culpa venialis; si damnum sit
grave, requiritur culpa theologica
gravis, vel saltem damnum plenè
voluntariè illatum. Ideoque si cum
negligentiâ vel inadvertentiâ venia-
liter culpabili incendisti ædes, occi-
disti hominem, vel aliud grave dam-
num caustisti, ad nihil teneris. *Sotus.*
Less. Rhedingus & Aub. cit. Ratio
est, quia tale damnum non est plenè
voluntarium, & culpa venialis non
est simpliciter delictum & injuria,
ergo nec esse potest radix gravis ob-
ligationis: Deinde ex contractu vel
voto non oritur gravis obligatio,
nisi sint perfectè voluntaria; ergo
nec ex damnificatione; nec dicar,
esse obligationem restituendi aliquid
proportionatum culpæ veniali; *Con-*
tra est. Votum & contractus imper-
fectè voluntarii nequidem obliga-
tionem venialem inducunt, ut ha-
bet communis; ergo nec damnifi-
catio gravis ex simili indeliberatio-
ne procedens. Deinde illa pars pro-
portionata culpæ veniali vel est quid
notabile, & tunc non erit venialis,
sed mortalis obligatio delicto venia-
li improporcionata, vel est materia
levis, & hæc determinari non pote-
rit. *Dixi, vel saltem damnum plenè*
voluntarium; nam per accidens fieri
potest, ut delictum sit veniale, dam-
num

6. num autem grave plenè voluntariè illatum v. g. decies furatus es solidum, sed ex post priùs advertis te compleſſe materiam gravem, peccasti tantùm venialiter, attamen obligaris ad restitutionem, non tantùm si solidi adhuc existant vel ex iis factus sis ditior parcendo rei tuæ, sed etiam si casu perierint; *Ratio* est manifesta; nam quamprimum abstulisti primum solidum, tenebaris restituere eum, etsi casu periisset, ergo & secundum; idem est de reliquis, ergo teneris restituere omnes decem, & si non restituas, peccas mortaliter, quia scienter continuas damnum grave, ergo teneris sub mortali restituere non tam ob culpam venialem, quàm quia totum damnum plenè scienter intulisti. Contra dicta

7. Objici possunt sequentia. 1. Omnis injuria formalis exigit reparationem, damnificatio gravis ex culpa levi est injuria formalis, ergo. 2. Hic unus damnum pati debet, vel Dominus domûs omnino innocens, vel qui domum cum culpa levi incendit, est autem contra æquitatem naturalem ut innocens potiùs patiatur, quàm qui aliqualis causa damni extitit. 3. Qui accipit rem alienam, prudenter præsumens Dominum non esse invitum, si ex post reficiat revera invitum fuisse, tenetur restituere, & tamen nullam culpam admittit. 4. Si occidas canem Titii cum intentione satisfaciendi, non

peccas saltem mortaliter, & tamen obligaris restituere. 5. Si abstulisti aureum putans invincibiliter esse materiam levem peccasti tantùm venialiter; nihilominus postquam cognoscis esse materiam gravem, teneris sub mortali restituere, etsi aureum amiseris; quia plenè scienter damnificasti in aureo. 6. Peccatum veniale cauſat pœnam purgatoriû, & sæpe excommunicationem minorem, quæ sunt pœnæ graviores, quàm obligatio gravis restituendi; ergo etiam cauſat gravem obligationem restituendi. *Ad 1.* Omnis injuria exigit reparationem damni plenè voluntariè illati, *C. secus N. Ad 2. N. assumptum:* æquitas naturalis exigit ut res pereat Domino, nisi alius sit causa perfectè voluntaria damni, aut se ex contractu ad damnum reparandum obligarit, neutrum hic est. *Ad 3.* Vel res, quam ex præsumpto Domini consensu accepisti, adhuc existit in se vel æquivalenter, eò quòd propter eam peperceris rei tuæ, & tunc obligaris ex re accepta; si casu perit, ad nihil teneris, non ex re accepta, quia nihil ejus existit, nec factus es ex ea ditior, neque ex injusta damnificatione, quia fecisti id bonâ fide absque omni culpa, Domino ut prudenter putabas non invito. *Ad 4.* Occidens canem Titii cum animo satisfaciendi se obligat ex interpretativo contractu ad restituendum, aliàs enim non excusaretur à mortali, inferretque damnum plenè voluntariè, sicut

sicut & ille, qui scienter aufert aureum, etsi putet eum esse materiam levem. *q. Ad .6 N. C.* pœna purgatorii respectu gehennæ & fori alterius vitæ est quid leve, sicut & excommunicatio minor quid leve reputatur: e contra obligatio gravis restituendi est quid grave respectu hujus vitæ, & culpæ veniali improporionatum.

8 QUÆR. III. Quæ culpa in contractu vel officio admittitur obliget ad restitutionem? *q.* Quamvis communior sententia doceat, quod contractus cedentes in solam utilitatem accipientis velut commodatum obligent ex culpa levissima juridica, *C. unico de commod.* contractus cedentes in utilitatem utriusque, ut e locatio, ex levi, *L. contractus de reg. juris*, contractus cedentes in utilitatem solius dantis velut depositum ex dolo & culpa lata, *L. cit.* idque ante sententiam iudicis etiam in foro conscientiæ, etsi nulla intercedat culpa theologica. Rationem dant, quod hæc leges sint justæ, & homines saltem virtualiter intendant contrahere juxta præscriptum harum legum; ergo vi contractus obligantur ex sola culpa juridica à legibus expressâ, etsi nulla adsit culpa theologica, estque conforme æquitati naturali, ut eò exactior diligentia adhibeatur in servanda re aliena, quò plus commodi ex ea percipitur; nihilominus probabilissimum est in foro conscientiæ, ante iudicis sententiam.

R. D. Jansen Pars I.

tiam neminem obligari ad compensationem damni ex sola culpa juridica, secluso speciali pacto assicurationis, sed omnino requiritur culpa theologica, uti explicatum est quæ præced. *Sa. V. culpa n. 2. Henriq. de irregul. c. 25. Sotus l. 5. de justit. q. 7. a. 2. Ledesma. Dian. p. 2. de cont. resol. 29. Lug. d. 8. nu. 106. Esparza. Haunold. tr. 2. c. 2. n. 250. Reiffenst. Theol. mor. tr. 8. dis. 2. n. 41. 47. & seq. Sporer. n. 234. Ratio est 1. Homines nec tenentur, nec volunt se juxta has leges, quas plurimi ignorant, obligare; sed secundum legem naturalem, quæ solum obligat ad reparandum damnum ex culpa theologica datum; nemo enim est, qui rei sibi commodatæ, locatæ vel in pignus datæ putet majorem ex justitia se custodiam habere debere, quam ipse Dominus rei suæ adhibere solet, scilicet ordinariam & humanam pro qualitate rei, magis vel minus pretiosæ, in majus vel minus commodum concessæ. 2. Hæc leges vel sunt merè pœnales, non obligantes in conscientia ante sententiam, vel in tanto rigore non sunt receptæ. 3. Advocati, Medici, Chirurghi, Artifices alique similes obligantur ex contractu cedente in utilitatem utriusque (verè enim operam suam erga stipendium locant alteri) & tamen non tenentur ex sola culpa juridica levi, sed requiritur lata theologica, ut farentur plerique, ergo nec alii. 4. Commodatarii, locatarii, &c. ad*

Dd

nihil

nihil obligantur, si res v.g. equus commodatus vel locatus pereat mero casu; sed si non intercedat culpa theologica, quoad conscientiam, verè res casu perit; ergo. Ex dictis deduces Regulam generalem: *quòd extra specialem contractum assicurationis res semper pereat suo Domino, nisi perierit ex alterius culpa theologica.*

10. QUÆR. IV. Qualiter ad restitutionem obligetur, qui indirectè damnificat, seu qui alterius damnum quidem non intendit, prævidet tamen illud ad suam actionem secuturum? g. Ut talis restituere obligetur, debet damnum non tantùm esse prævisum, sed & actio ab ipso posita physicè vel moraliter in damnum prævisum influere; nam si illud non ex ipsius actione, sed aliunde sequatur, ipse non est causa damni, per consequens nec obligatus illud restituere, etiamsi præviderit aut etiam intenderit. v.g. Occidisti Petrum, quod homicidium prævides imputandum Paulo propter inimicitias, quas Paulus habuit cum Petro, ad nihil teneris Paulo ratione imputationis, quamvis illam intenderis; quia sola interna intentio non causat obligationem restitutionis, sed physicus vel moralis influxus in damnum; tua autem actio hoc casu non fluit in imputationem; non enim ideo occisio Petri imputatur Paulo, quia tu occidisti, sed quia Paulus habuit inimicitias cum Petro; e contra si usus es vestibus aut gladio Pauli, sepelevisti occisum in horto vel cel-

lâ Pauli, teneris ad omne damnum ex imputatione homicidii emergens, quia actio tua, seu usus vestium & talis sepultura est causa, quòd homicidium imputetur Paulo; imò quamvis non sis causa imputationis, debes tamen refarcire illa, quæ Paulus propter tuum homicidium debuit restituere hæredibus Petri; cum enim ipse loco tui innocenter satisfecerit, teneris eum servare indemnem. Ex dictis pro praxi

Inferes seqq. 1. ut quis obligetur ad restitutionem, debet ipsi damnum esse voluntarium, & saltem in confuso prævisum, v.g. incendisti ædes, teneris ad omnem supellectilem in eis contineri solitam & simul exustam, quia hanc satis in confuso cognovisti, non verò ad ea quæ per accidens in ea existunt & nullatenus à te sunt cognita.

2. Si confringas vas fictile, vel occidas animal pretiosum invincibiliter credens esse levis momenti; non peccas mortaliter, nec teneris plus restituere, quàm credebas valere; quia plus voluntariè non damnificasti; idem est, si projicias gemmam, quam credebas esse vitrum.

3. Occidisti equum, quem putabas esse tui inimici, cum sit amici, ad nihil teneris, non inimico, quia hunc non damnificasti, neque amico, quia hunc non damnificasti voluntariè, ex eadem causa *Tamb.* & alii apud *Viva* *opris. l. 9. 3. 4. 3.* dicunt te ad nihil teneri, si volens occidere Titium, occidas Cajum,

Tajum; probabilius tamen videtur per ejusmodi homicidium pollui Ecclesia, quia etsi illud non sit formaliter injuriosum occiso, est tamen formaliter injuriosum loco sacro, an verò talis incurrat irregularitatem, dicam infra.

4. Si scias te in ebrietate solere damna inferre, & nihilominus te inebrias, obligaris inde secuta compensare, quia sunt sufficienter prævitiæ & voluntaria in causa.

12. 5. Si volens occidere feram cum levi negligentia occidas hominem; vel ex simili negligentia incaute custodisti venenum, ex quo moritur inimicus à te ad necem quaesitus; rem levem furaris ab avaro, quem prævidet aut intendis ex dolore rei amissæ moriturum; probabilius non contrahis onus restitutionis; quia ad hoc non sufficit sola nocendi intentio sed requiritur actio externa contra justitiam, quæ physicè vel moraliter sit causa sufficiens & efficax damni illati; atque in casibus propositis actio externa est levis, parumque vel nihil in damnum influit: ita contra *Lugo Tamb. lib. 6. f. 126. P. 8. f. 322. Sporer. n. 55.* Neque obstat, quòd affectus internus sit mortaliter injustus: nam Judex putans se ferre sententiam injustam, cum tamen sit justa, est graviter injustus internè, ad nullam tamen obligatur restitutionem, quia actio externa non fuit causa damni; atque in casibus propositis levis negligentia vel furtum leve non sunt cau-

sa mortis secuta, sed potius casus vel nimia avaritia, ergo. 6. Qui per levia furta sive ad-live inadvertenter complevit materiam gravem, tenetur sub mortali ad restitutionem, sive ex furto sit factus ditior, sive non; idem est, si accepit ex licentia falso præsumpta, patet ex q. 2. 7. Si furens res Titio committas, prævidens aut etiam intendens, ut furtum Titio imputetur, non teneris ad damna Titio ex imputatione emergentia, quia furtum tuum non est causa imputationis; non enim ideo imputatur Titio, quia tu furatus es, sed quia res Titio fuit commissa, & liberum ad eam habuit accessum; idem est, si forniceris cum amasia Titii, prævidens fornicationem Titio ob familiaritatem cum amasia imputandam, si tamen obinde Titius cogatur alere prolem tuam, quoad hoc teneris eum servare indemnem, quia innocens fecit expensas, ad quas tu obligabaris; si verò es causa imputationis ponendo v. g. infantem ad aedes Titii cum scedula quòd Titius sit pater &c. teneris reparare omne damnum & infamiam Titio inde secutam; sola tamen depositio infantis ad aedes Titii non est sufficiens causa imputationis, quia ea imputatio ut plurimum inde non sequitur. 8. 14. Si habeas rem alienam ex contractu cedente in solam tuam utilitatem, & res sit pretiosior tuâ, nec possis salvare utramque,

Dd 2

te-

teneris eam præferre rei tuæ, ita tamen, ut Dominus teneatur tibi rem tuam viliores compensare, quia utiliter gessisti rem Domini; si tamen res tua sit alicujus momenti, & prudenter credas illam tibi non compensandam, non teneris rem alienam proponere, quia non censeris per contractum te voluisse obligare ad conservandam rem alienam cum tanto tuo damno. 9. Si equus aut alia res tibi commodata pereat casu, aut sine culpa theologicâ gravi, ad nihil teneris ante sententiam; quod si fueris in morâ culpabili, equum scilicet determinato tempore non restituendo, aut ad usum non concessum adhibendo, plerique te obligant ad casum etiam fortuitum; sed etiam tunc plerumque adest culpa theologica gravis, quæ si absit, non est obligatio gravis. Si rem commodatam vel locatam remittas per nuntium, qui communiter creditur fidelis, si hic rem retineat, ad nihil teneris, secus si ejus fidelitas tibi merito debeat esse suspecta. 10. Res mutuo accepta etiam si casu & absque omni tuâ culpâ pereat, tibi perit, quia per mutuum acquiseras rei Dominium, res autem

perit suo Domino. 11. An & qualiter ad restitutionem teneatur, qui rem alienam mutuo, commodato, vel furo acceptam in extrema necessitate consumit, dixi *Cas. 34. num. 6. 12.* 16. Confessarius ex crassa & mortaliter culpabili negligentia vel ignorantia admonens vel suadens restituere, quando non est restituendum, aut consulens non restituere, quando est restituendum, tenetur consilium revocare, & si non possit, obligatur ad omne damnum pœnitenti vel alteri ratione sui consilii obveniens; quia per tale consilium est causa injusta damni; si positivè non suadeat, sed culpabiliter negligat monere pœnitentem de restitutione, ad nihil tenetur, non pœnitenti, quia hunc non damnificavit, nec creditori pœnitentis, quia huic ex justitia non erat obligatus procurare solutionem per monitionem pœnitentis; si pœnitens interroget, an hoc vel illo casu facienda sit restitutio, & silentium Confessarii habeat pro responso negativo, sicque restitutionem debitam omittat, omnino tenebitur Confessarius de damno, quia illud tacitè consultit. *Viva Opusc. 1. Q. 1. a. 3.*

CASUS XXXVIII.

De concausis vel cooperatoribus ad injustam damnificationem, & de ordine restitutionis inter eos servando.

S Intinus pro cura examinandus, queritur. 1. An ad restitutionem obligetur Dominus, qui coram servis querulatur, quòd nullus eum vindicet de inimico, unde ipsi permoti inimicum occiderunt. 2. Quid si servi iam erant parati occidere, aut limites mandati excedant. 3. Quid si mandatum sit revocatum, aut ipsi simulent ejus ignorantiam, vel revera sint obliti, aut putent revocationem non esse seriam. ibid. Quid si Dominus mandatum revocare non possit, possit autem monere damnificandum, sed non nisi periculo vita vel infamia. ibid. Quid si damnum in sui gratiam factum ratum habuit; aut paratum in sui gratiam occidere non impediatur. 4. Quid si ipse mandatarius propter executionem mandati vel consilii damnum patiatur. 5. Quid si revocet consilium. 6. Aut si ipsi utenti nocivum. 7. Aut volenti furari suadeat, ut potius furetur rem Pauli quam suam, aut timens ne sibi furetur ostendat thesaurum Pauli, vel suadeat ut furetur hoc die, alias furaturus cras. 8. 9. Quid si suo exemplo alios in damnum induxit. 10. Quid si plures mutuo suffragio, consilio, consensu in damnum influant, aut quis Titium condemnari faciat per unum verum & al-

terum falsum testem. 11. Quid de palpone. 12. De dante recursum. 13. De participante. 14. Quid si damnum non impediatur. 15. Vel famulus Domino fures non prodat. 16. Et prodere alteri dissuadeat. 17. Quid in dubio an suum consilium sit causa damni, aut pro damno non satisfecerit. 18. & seq. quo ordine predicti omnes restituere teneantur. 21. & seq. Pro resolut.

QUÆR. I. Quid circa concausas vel cooperatores ad injustam damnificationem?

32. 1. Non solum qui damnum principaliter intulit, sed & omnis qui ad inferendum movit vel cooperatus est, ad restitutionem obligatur, uti certum est ex propositione; 9. ab Innoc. XI damnata: qui alium movet aut inducit ad inferendum grave damnum tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati. Nec obstat, quòd damnum absque eo causatum fuisset; nam sufficit quòd quis de facto in damnum physicè vel moraliter influat; tunc enim est vera causa damni, per consequens obnoxius restitutioni, ut contra Palud. Anton. Sylv. Nav. Tolet. tenet Cajet. 2. 2. q. 62. a. 7. Sorus. Medin. Valent. Rebel. Vasq. de rest. c. 9. dub. 1. & alii communissimè &c. modi autem qui-

D d 3

bus

bus quis cooperari potest alterius damno, ex *D. Thom. q. 62. a. 7.* sunt novem, his verbis expressi: *Jussio, consilium, consensus, palpo, recursus, participans, mutus, non obstant, non manifestans.* Sex primis modis concurrunt positivè per actionem physicè vel moraliter influentem, reliquis tribus negativè damnum non impediendo. Et quidem

2. R. II. Ratione *Jussionis* seu mandati obligatur restituere quisquis expressè vel tacitè mandavit alteri inferre damnum, sive sit Superior, sive æqualis &c. explicitè mandat, qui verbo vel scripto jubet suo nomine damnum fieri, tacitè mandat, qui id clarè non asserit, significat tamen sibi placere ut damnum inferatur, ex quo alii moventur ad damnum inferendum; ut si Dominus coram famulis suis dicat, quis me de tali vindicabit? quantum deberem illi, qui talem spoliaret, occideret &c. Excusatur tamen à restitutione mandans: 1. Si mandatum non sit traditum executioni, quia tunc in effectu nullum damnum est illatum. 2. Si mandatarius ad inferendum damnum aliunde paratus per mandatum (idem est de consilio) nec motus, nec confirmatus fuerit, nequidem ad damnum celerius aut animosius inferendum; aliàs enim teneretur saltem in quantum interfuisset, damnum non ita celeriter & animosè fuisse illatum. *Azor Rebel. Vasq. n. 6. Bannes q. 62. a. 7. Ratio est*, quia ejus mandatum

vel consilium in damnum non influit, etsi ipse peccet in affectu damnum, quantum est de te, intendendo. Excusatur. 3. Si mandatum verbo, scripto, vel nuncio fuerit efficaciter revocatum, ita ut omnibus mandataris mediatis & immediatis innotuerit, quia si tunc pergant damnum inferre, non moventur autoritate seu voluntate mandantis, quam sciunt non amplius existere, sed malitia propria; idem est si mandataris limites mandati excedant, ad illum excessum non tenebitur mandans, nisi eum vel ejus periculum præviderit, qualiter prævidisse præsumitur si periculum actioni mandatæ utcumque sit conjunctum, v. g. jussi percutere & vulnerare occidunt; ex mandato incendendi horreum simul conflagent ædes & stabula vicina etsi contra voluntatem incendientium. Si mandataris putet revocationem mandati non esse seriam, aut revocationis oblitus in vim mandati damnum exequatur, mandans adhuc tenebitur ad restitutionem, quia ejus autoritas perrexit movere mandatarium ad damnificandum. Si mandatum revocare velis, sed non possis, teneris monere damnificandum etiam cum æquali tuo damno ut sibi caveat; si nec hoc possis, adhuc teneris ad damna ex tuo mandato secuta, sicut si voluntariè injecisses ignem in tectum vicini, quem mutatâ mente velles restinguere, sed non posses.

4. Si damnum in sui gratiam jam factum

factum ratum habeat, ad nihil tenetur, nisi in quantum ex furto vel rapina factus est ditior, *Ratio est* quia nec physicè, nec moraliter in damnum influxit, utpote jam ex toto positum. Neque obstat Reg. 10. juris in 6. quæ dicit: *ratihabitionem retrahit & mandato equiparari*, nam intelligitur tantum de casibus in jure expressis, qualis non est præsens.

5. Si aliquis absque tuo mandato velit in gratiam tui aliquem mutilare, spoliare &c. Mulier ex te prægnans velit prolem occidere, si id scias, nec impedias cum possis, *Molina* simpliciter te obligat ad reparanda damna, sed alii melius distinguunt cum *Laym*, vel enim alter scit suum malum propositum in tui gratiam conceptum esse tibi cognitum, tunc si non impedias, censeris illud gratum habere, & tacitâ approbatione movere; secus si ille ignoret te hoc scire, tunc enim tua approbatio ignorata quamvis fortè existat ad damnum movere non potest. ideoque ad nihil teneberis, nisi ex officio vel contractu obligeris damnum impedire eò quòd damnificaturus sit tuus subditus, filius, servus &c. 6. Quid si mandatarius propter executionem mandati mei damnum patiat, vulneretur, mulctetur, in rotam agatur.

7. Quamvis communior & verior sit sententia, quòd mandans debeat mandatarium servare indemnem, nisi aliter sit conventum, vel pretio sit conductus, quia mandatarius non suo sed mandantis nomine & pericu-

lo damnum infert; nihilominus probabile est, quòd cum *Tamb.* docet *Sporer c. 3. n. 14.* si mandatarius sponte & liberè mandatum suscepit, mandantem ad nihil teneri, quia volenti non fecit injuriam, si verò vi vel fraude ad damnificandum impulit, non tantum tenetur damnificato, sed & mandatario ad omnia damna quæ prævidit, vel tanquam communiter conjuncta prævidere debuit &c.

8. III. *Ex Consilio* tenetur omnis, qui rogando, monendo, promittendo, animando, motivum aut modum proponendo est causa damni, nisi consilium ita efficaciter præviè sit revocatum, ut non pergat amplius movere, unde si dedisti consilium v. g. ostendisti viam & modum, suastisti medium utile aut motiva, quæ non obstante tuâ revocatione pergunt movere ad inferendum damnum, teneris restituere, quia consilium tuum non est efficaciter revocatum, & revera adhuc influit in damnificationem; si nudè suastisti vel rogasti, aut consilium tuum fuit falsum vel inutile, & ante damnum illatum revocasti & ostendisti esse tale, es liber à restitutione, quia desit ratio motiva, & si talis pergat damnificare, non à tuo consilio sed à sua malitia movetur. Hinc resolvuntur sequentia.

1. Si consilium tuum sit motivum ipsi utenti vel petenti, ad nihil teneris, nisi sit fraudulentum juxta Reg. juris 62. in 6. *nullus ex consilio nisi fraudulentum sit obligatur.* Ratio est, quia liberè petit & sequitur alienum

6.

7.

con-

consilium & damnum infert non alieno nomine ut mandatarius, sed proprio, ergo seclusa fraude nulla ei sit injuria, fraudem autem committere censentur & per consequens ad reparanda damna ex suo consilio secuta tenentur consilarii Principum, advocati, medici, confessarii, chirurgi &c. qui ex officio praeferunt scientiam muneris suo congruam, quam tamen non habent: si consulens dicat se non esse satis certum de veritate consilii, vel alter sciat ipsum esse imperitum, ad nihil tenetur, si alter ejus consilio temere usus damnificetur. 2. Semper est obligatio refarcendi damnum, quod utens tuo consilio infert tertio, ut si Cajus te consulente opprimat virginem, vulneret inimicum &c. quia hoc damnum injuste & invito patiuntur ex tuo consilio: ad quid obligetur Confessarius male consulens vel omittens poenitentem de restitutione monere, dixi Cas. praeced. n. 16. 3. Qui furi parato auferre 100. à Petro suadet tantum auferre 50. vel parato auferre Petro & Paulo suadeat tantum ut auferat Petro, ad nihil tenetur; quia non causat damnum sed tantum impedit ex parte, cum non possit ex toto. 4. Qui volenti furari vel occidere nunc animo impediendi suadet ut fiat post dies 8. bene facit, quia utiliter gerit rem Domini. Econtra qui volenti occidere vel furari post octo suadeat ut occidat vel furetur nunc plerumque peccat, quia damnum im-

pediri & voluntas malefactoris interim mutari potuisset; ideoque pro rata spe tenetur ad restitutionem. 5. Si volenti à Petro furari majus suadeas ut à Paulo furetur minus, item si furi indifferenti ad furandum à Petro vel Paulo suadeas ut furetur à Paulo ditioze, probabilius peccas contra justitiam, tenerisque ad restitutionem, quia Paulus aequè habet jus in suum minus, quàm Petrus in suum majus. 6. Si fur serio minetur mortem vel auferre meum thesaurum, nisi ostendam alienum, licet id facio, quia ostensio se indifferenter habet ad furtum, & est gravis causa ostendendi; si fur velit tibi ostendi determinate meum thesaurum, non licet ostendere alienum, quia est tantum determinatus ad auferendum meum, si ergo ostendam alienum sum causa damni illati tertio, secus si indifferenter se habeat ad auferendum thesaurum quemlibet, vide dicta Cas. praec. 7. Sed quid si aliquem meo exemplo in damnum induxi? 8. Si tuo exemplo movisti Cajum ad actionem Cajo damnosam v. g. ad lusum noxium ad furtum propter quod mulcatur, ad duellum in quo vulneratus est, ad nihil teneris Cajo, quia Cajus in actionem periculosam liberè consentit. Si verò Cajus tuo exemplo motus sit ad inferendum damnum tertio v. g. ad percutiendum, mutilandum vel spoliandum Titium, probabilius teneris in defectu Caji refarcire hoc damnū. Ratio est, quia Titius non consentit,

&c

& habet jus, ut sine gravi causa non ponatur actio, ex qua alter moveatur ad inferendum sibi damnum, idque est conforme propositioni 39. ab Innoc. XI. damnatae sup. n. 1. de Theologo, Advocato vel Medico, qui docuit noxia principia, dicam Cas. 42. n. 3. ubi n. 5. dicam de eo, qui alium fraudulentè à religione abstraxit.

II. R. IV. *Consentiens* hic vocatur, qui suâ approbatione causa est ut damnum fiat, ut si quis consentiat vel subscribat tributo injusto, causæ vel electioni iniquæ necdum sufficienter conclusæ; si jam plenè conclusa sit, ejus approbatio est quidam peccatum injustitiæ internum, non tamen inducit onus restitutionis; quia damnum non causat, sed supponit. Si plures mutuo suffragio, consilio, consensu, cooperatione damnum inferant, aut ad inferendum se mutuo animent, singuli tenentur & quidem in solidum, si quilibet ita influat, ut cujusvis influxus se solo sufficiat ad totum effectum, ut si quilibet infligat vulnus lethale, plures consulentes suggerant motivum plenè persuadens, plures admoveant facultam ad horreum incendendum &c. aut si singulorum influxus non sit quidem se solo causa sufficiens ad totum damnum, est tamen causa necessaria, ita ut sine eo damnum non fieret, ut si septem vota sint necessaria ad iniquum tributum, ad condemnandum Innocentem, vel quatuor

R. D. *Jansen Pars I.*

auferant cistam, quam tres ferre non valuissent, cum enim tunc quilibet seorsim possit & debeat impedire totum damnum negando suum concursum, singuli concurrento sunt causa totius damni: e contra si cujuslibet influxus se solo non sit sufficiens ad totum damnum, neque necessarius, ut si milites injustè devastent urbem, plures studiosi diripiant vineam, singuli probabiliter non tenentur ad totum damnum, sed tantum pro sua rata & modo influendi, nam quamvis mutua presentia se quodammodo animent, tamen singulorum concursus se solo non erat sufficiens causare totum damnum, & totum damnum absque hoc particulari influxu à reliquo cætu illatum fuisset. *Lessius, Lug. à n. 87. Sporer n. 68.* vocat sententiam communissimam. *Ratio est*, quia mensura restitutionis hic est influxus in damnum, ideòque non debet esse major obligatio, quàm sit influxus; cum ergo influxus cujusvis militis vel studiosi se solo non sit sufficiens neque necessarius ad totum damnum, non est ratio cur singuli totum damnum in defectu aliorum reparare obligentur. Si Titium de vero crimine accusas per unum verum & alterum falsum testem, teneris Titio restituere totum damnum, quod inde sequitur, cum enim unus testis non sufficiat ad Titium judicialiter multandum vel condemnandum, secundus testis erit causa quod Titius iniquè, id est cri-

mine

mine plenè non probato condemnetur.

12. R. V. *Palpo* dicitur, qui adulando, ridendo, laudando, instigando movet alterum ad inferendum damnum, v. g. impropere offenso, quòd se non defendat; laudas eos, qui injurias animosè vindicant &c.

13. R. VI. *Dans recursum* vocatur, qui damnificantem recipiendo, protegendo, res furis custodiendo vel emendo, aut quomodocunque patrocinando est causa, quòd damna continuentur vel non refarciantur, nisi fortè id fiat ex gravi metu, ex quo capite sæpe exculantur caupones & alii in locis solitariis habitantes, qui metu mortis fures, latrones &c. recipiunt.

14. R. VII. *Participans* seu cooperans injustæ damnificationi v. g. furi apportando scalas, aperiendo fenestras, servando excubias, exhibendo instrumenta &c. tenetur ad restitutionem damni inde secuti, alio modo dicitur participans, qui prædam cum fure dividit, sed hic si aliter in damnum non influat, tantum tenetur ex re accepta in quantum participavit.

15. R. VIII. Omnis negativè damnificans seu non impediens omne alterius damnum, cum facillè possit, peccat quidem mortaliter contra charitatem, ad restitutionem tamen non obligatur, nisi ex justitia hoc est ex officio vel contractu damnum impedire fuerit obligatus, *Ratio est*, quia non ex læsione charitatis sed solius justitiæ oritur obligatio restitutionis,

ut patet ex dictis Cas. 37. n. 1. Quare *mutus* hic dicitur, qui ante damnum illatum non clamat, non monet &c.

Non obstant qui quando actu fit damnum, non impedit, non defendit vel custodit rem sibi commissam. *Non manifestans* qui post damnum illatum non admonet, non revelat &c. Cum tamè

omnes ex officio, contractu vel stipendio ad hoc obligentur; hinc resolv.

seq. 1. Principes, Magistratus qui non

impediunt damna quæ civibus à latronibus, aliisque perniciosis homi-

nibus inferuntur, Status Assessores,

Consiliarii, Canonici qui tacendo vel

se absentando non impediunt cum

possunt tributum, causam vel electionem

iniquam, administrator, tutor

non avertentes damna Ecclesiarum

vel pupillorum; custodes portarum,

sylvarum, telonarii, si non invigilent,

deterant vel detineant eos, qui merces

prohibitæ urbibus inferunt, qui

in sylvis ligna cædunt, vectigalia

defraudant, omnes hi tenentur ad

damna è suo neglectu emergentia,

quia ea ex officio vel stipendio impedire

obligantur: *sed petes*, an custodes

vel similes ministri non manifestantes

transgressores etiam teneantur ad

multam, quam hi deberent pendere

fisco? R. Negativè, quia fiscus ante

judicis sententiam nullum jus habet

ad multam, & ministri ex officio

tantum impedire tenentur damnum

in se sibi commissum, non autem per

multam locupletare fiscum, *Tamb.*

Lug. d. 37. n. 101. aliud est de ipso

judi-

16.

17. iudice aut fisco, si multam ab ipso reo convicto exigere negligant, quia ex officio exigere teuentur, et si oppositum quod tenet *Lug. n. 97.* etiam sit probabile. 2. Si famulus cui custodia rei non est specialiter commissâ advertat conservos ex ea furari, & taceat, non tenetur ad restitutionem, secus si advertat furari extraneos. *Ratio est* communis persuasio & consuetudo, vi cuius censetur servo semper commissâ custodia rerum Domini respectu extraneorum, non verò respectu conservorum, nisi hi cum re furtiva vellent fugere, tunc enim habentur quasi extranei, *Lug. à n. 105.* ubi addit tunc famulo rem specialiter committi, si detur clavis v. g. cistæ, cubiculi, cellæ, granarii &c. 3. Qui suadet Titio non obligato ex iustitia sed ex charitate volenti impedire damnium, ut non impediatur, ad nihil tenetur, quia non magis tenetur quàm Titius, sed Titius non obligatur reparare damnium permissum, quia illud ex iustitia impedire non tenebatur, ut supponitur, ergo.

18. QUÆR. II. Quid in dubio an damnium quis causaverit, vel pro damno illato satisfecerit?

2. Generaliter hic valet: *in dubio melior est conditio possidentis*, vide *Cal. 2. n. 5.* unde si dubites 1. An damno injusto sis cooperatus, an damnium causatum sit grave vel leve, an res tibi commodata, elocata, concredita &c. tuâ culpâ perierit, potes iudicare pro tua libertate & innocentia quæ sunt

in possessione & delicta non præsumuntur *Sylvest. Medm. Salon. 22. q. 62. a. 7. Lug. d. 18. n. 14. Bardi de consc. disc. 6. §. 10. & 11. 2.* Si mandasti vel consuluisti furtum, quod etiam secutum est, sed dubitas, an ex tuo consilio, teneris saltem pro rata dubii, quia possessio est contra te, & præsumptio pro efficacia consilii, nisi aliunde pro te sit præsumptio vehementior. Idem est, si consensisti tributo vel causæ iniquæ, & dubitas, an ante tuum consensum cauta jam per majora vota fuerit sufficienter conclusa, *Molina. Sanch. Lug. d. 19. n. 21. 3.* In dubio an res quam teneris restituere sit materia gravis vel levis, peccas mortaliter, si non restituas, quia exponis te periculo iniquè detinendi rem alienam gravem, & Dominus habet jus repetendi rem suam, sicuti est, sive magnam sive parvam. 4. In dubio an res quam iniquè consumpsisti apud Dominum fuisset melioranda vel plus valitura, quamvis delictum tuum sit certum, non teneris tamen nisi pro rata dubii, quia Dominus nec certum jus habet ad istum valorem, nec ejus possessionem, cum dubium sit an Dominus illum unquam fuisset percepturus, nec pro jure dubio tantum restitui debet, quàm pro jure certo *Dicast. Sporer. Lesbeck p. 227. 5.* In dubio an ex re aliena bonâ fide consumpra sis factus ditior, ad nihil teneris, quia est possessio pro libertate usque dum constet rem alienam apud te adhuc æquivalenter existere. 6. Si debitum sit certum

Et 2

&

& probabiliter tantum judicas te satisfecisse, saltem teneris ad arbitrium viri prudentis pro ratâ probabilitatis, ut probabiliter docent *Laym. Dian. Tamb. l. 1. c. 3. §. 7.* eò quòd pro jure incerto non debeat tantum solvi quantum pro jure certo, nec obstat, quòd videaris esse in possessione pecuniæ, qua te non teneris (spoliare pro solutione probabiliter tantum debita, tamen etiam lex solvendi seu debitum est in certa possessione, cui non videtur planè satisfieri per solutionem tantum probabilem; nam licet debitor possideat pecuniam solvendam, id parum refert, dubium enim non versatur immediatè circa ipsam pecuniam cujus sit, sed circa jus petendi debitum an sit, & ideo dicitur creditor possidere, quia cum debitum extiterit, & non constet esse extinctum, creditor possidet durationem debiti; quod clarè constat à pati, nam qui ex pœnitentiâ vel voto debebat eleemosynam dare, & dubitat, an dederit, etiam ipse possidet pecuniam, & tamen in ipso dubio non stat possessio pro ipso sed pro obligatione pœnitentiæ vel voti, quæ semel extitit, & non probatur extincta; ergo similiter in præsentì Casu non possidet debitor, sed debitum seu obligatio solvendi, quæ semel extitit, & non probatur extincta, V. dicta *Cal. §. n. 18* hinc si hæredes Titii in libro Titii reperiant capitale à Cajo susceptum esse solutum, econtra hæredes Caji adhuc inveniant chyrogra-

phum, neque debitum in libris extinctum, hæredes Titii debebunt iterum solvere vel totum, vel factâ compositione arbitrio viri prudentis pro ratâ dubii, quia debitum est certum, solutio autem incerta.

QUÆR. III. Quo ordine damnificatores injusti restituere teneantur?

21.
 R. I. Ante omnes tenetur restituere, qui rem alienam in se vel in æquivalenti eò quòd ex ea factus sit ditior detinet, vel malâ fide consumpsit; *Ratio* patet, quia adest titulus rei acceptæ, quæ est radix prima & fortissima restitutionis. 2. Loco restituere obligatur, qui fuit causâ principalis & physicè executiva damni, id est, qui nemine mandante nomine proprio damnum intulit. 3. Si plures ad damnum concurrerunt, ante reliquos tenetur mandans, quia hic est causâ principalis & ejus nomine vel gratiâ illatum est. 4. In defectu causâ principalis, id est causâ principali nolente vel non valente restituere, tenetur consulens, consentiens, recipiens & adjuvans, absque ullo tamen ordine, quia hæ causæ non sunt sibi subordinatæ, nec una agit nomine alterius, nec obligantur æqualiter, sed plus minus alterâ in damnum influxit; ita quoad rem ferè omnes. *Ratio est*, quia qui fuit principalior & potior id damnificando, etiam debet esse potior in restituendo, sed qui physicè & nomine proprio damnum intulit, magis & principalius damnificavit, quàm qui tantum coope-

ran-

rantur & nomine alieno tanquam instrumenta damnum causant; ergo. *5.* Demum defectu causarum positivè cooperantium tenentur causæ negativæ, idque sine ordine, quia in damnum propriè non influunt, sed purè non impediunt, nec una per se subordinatur alteri. *Ex dilectis inferuntur sequentia.* 1. Si causæ minùs principales consumpserunt vel participarunt ex re aliena, tenentur primò & antea causam principalem restituere quantum participarunt, quia eatenus tenentur ex re accepta, quæ est prima radix restitutionis, unde his restitutionibus causæ principalis, quæ nihil ex præda participavit, est libera, ita ut si coacta fuerit loco aliarum solvere, hæ teneantur satisfacere principali, quæ succedit loco Domini. De cætero quando causæ minùs principales nil ex re aliena participarunt, tenentur tantùm in defectu principalis, quâ restituente sunt liberi, aut si coacti fuerint aliquid exsolvere, illud refundere tenebitur principalis seu mandans, quia egerunt tanquam instrumenta nomine mandantis, qui propterea tenetur eos servare indem-

nes. *S. Thom. q. 7. ad 2. 2.* Si plures communi consilio vel consensu damnum inferant, & unus solus totum restituat, tenentur cæteri contribuere suam partem. *Ratio est*, quia sunt socii injustæ damnificationis, ergo & debent esse socii restitutionis, quod si aliqui simul teneantur ex re accepta, in tantum primo & soli tenebuntur. 3. Si mandans seu causæ principalis sit dolo circumventa, ut si Consiliarius Principi non intelligenti suadeat tributum aut bellum injustum, tenebitur primo restituere Consiliarius, quia mandans revera non fuit causæ principalis & injusta damni, sed Consiliarius. 4. Si remittatur debitum principali, etiam remittitur minùs principalibus, quia hi non obligantur nisi in defectu principalis, & illo solvete sunt liberi; ergo etiam sunt liberi si illi debitum remittatur: contra si debitum remittatur uni causæ minùs principali, hoc ipso non remittitur principali aut cæteris minùs principalibus ob rationem oppositam.

CASUS XXXIX.

De impediendo alterius bonum.

TUbenius timens 1. ne Cajus sibi beneficium vel hereditatem praecripat tum falsa, tum vera sed occulta ejus crimina exaggeranda aperit. 2. Sub praetextu quod sit indignus vel minus dignus. 3. 4. Egrotans in favorem Caji testamentum facere volenti persuadet non esse vitae periculum & Notarium haberi non posse, 2. amicum causam Caji recommendare volentem sonvitio & blanditiis in suam partem trahere; abundantiore potest ejus secreta expiscari, & tam diu desinere nititur usque dum opportunitas recommendandi praetereat. 5. Ex litteris Caji injuste apertis videt Cajum & Titium habere spem promotionis, eandemque utrique praeripit. 6. Tempore famis negat se habere frumenta qua vendere possit, ut cives accrescente fame ea cogantur solvere majori pretio. 7. Ut evadat multam criminis semiprobatum negat & innocentiam per falsos testes probat. 8.

1. **QUÆR.** Qualiter ad restitutionem obligetur alterius bonum impediens? **R.** Qui impedit rationabiliter invitum à consecutione boni ex justitia commutativa debiti, seu ad quod habet jus in re vel ad rem, peccat contra justitiam & tenetur ad restitutionem damni illati, quia lædit jus

rigorosum alterius, sive ex parte modi impediendi intercurrat vis aut dolus, sive non. *D. Thom. a. 2. ad 4.* Si verò bonum ex justitia non debeatur, velut eleemosyna, beneficium & quodlibet donum gratuitum, impediens ad nihil tenetur, quia nullum jus lædit nisi intercurrat fraus, mendacium, detractio, vis vel injustus metus &c. tunc enim tenebitur restituere pro rata spei, quæ alter bonum erat consecuturus. *Ratio est,* quia quamvis talis non habeat jus ad bonum indebitum, quilibet tamen habet jus, ne vi, fraude, detractio à bono aliàs indebito impediatur: Ecce regulam generalem ex qua pro Resolutione Casus

Deducens sequentia 1. Si absque vi, fraude, mendaciis vel detractioe facias quominus aliquis scribatur hæres, ad beneficium eligatur vel presentetur, peccas quidem mortaliter contra charitatem, si id facias absque justa causa, non tamen contra justitiam, quia non habet jus, ut scribatur hæres, neque dignior ante electionem vel presentationem jus rigorosum habet ad beneficium nisi dignior judicatus fuisset in concursu, tunc enim haberet jus ad rem, econtra si hos impediatis vi, metu vel fraude, teneris pro rata spei; ut

si testatorem volentem disponere in alicujus favorem falsâ spe vitæ distrahâs, aut si maritus minetur in casu reconvalescentiæ durius habere uxorem, nisi hoc vel illo præterito testetur in sui vel suorum gratiam, vel vocaturus Notarium simulet se eum reperire non potuisse, ne hic vel ille scribatur hæres, &c. 2. Si hæredem scriptum impedias quo minus mortuo testatore adire possit hæreditatem, aut electum, quo minus confirmetur, vel præsentatum, quo minus ei collatio fiat, aut confirmatum à capienda possessione, et si vis vel fraus non intercurrat, ad restitutionem teneris, quia omnes hi habent verum jus in re vel ad rem. 3. Si zelo bono aliquem impedias à bono injustè vel vitiosè conferendo v. g. impedis quo minus Petro vere indigno vel Simoniano beneficium vel officium conferatur, aut ne consequatur legatum vel hæreditatem injustam, vera ejus crimina etiam occulta ad illum finem collatori vel testatori quantum opus est manifestes, non peccas nec restitutiones obnoxius, quin potius laude dignus, quia maximè interest Ecclesiæ & reipublicæ beneficia & officia non conferri indignis, quod si id facias ex odio vel vindicta cum vi vel fraude, peccas quidem contra charitatem, imò & contra justitiam, si plus, vel coram pluribus quàm opus est eum infames, ita ut tunc tenearis ad restitutionem famæ, non tamen te-

neris ad aliquid pro bonis indebitis, quia ei sine peccato nec conferri nec ab ipso acceptari poterant. 4. Qui conferunt vel faciunt conferri beneficia vel officia scienter indignis, vel notabiliter minus dignis peccant & ad restitutionem tenentur non quidem dignis vel dignioribus, qui propriè jus non habent, sed Ecclesiæ vel reipublicæ pro damnis secutis, huic enim collatores ex officio vel quasi contractu obligantur officia & beneficia dare dignioribus, ut dixi Caf. 30. n. 2. & 13. quo casu primo loco restituere tenetur officium vel beneficium indignè obtinens unà cum fructibus indignè perceptis, secundo loco collator, tertio tu suavor vel promotor. Econtra si etiam per vim vel dolum præterito digno officium vel beneficium dari facias digniori ad nihil teneris, quia procuras ut collator faciat quod in conscientia facere tenetur. 5. Qui vi, fraude, mendaciis, detractio-nibus impediunt mercatores à lucro, pauperem ab eleëmofyna, famulum à servitio v. g. dicendo de mercatore quòd utatur iniquo pondere vel mensurâ, de paupere quòd non sit verè pauper, de famulo quòd sit negligens &c. omnes hi tenentur reparare damna emergentia. 6. Si Servus vel procurator Caji mercede conductus nomine Caji beneficium petere vel litteras deferre debeat, peccas contra justitiâ & pro rata spei obligatis Cajo satisfacere, si hos etiam nudis verbis, precibus suasu vel convivio ab-

abstrahas quo minus beneficium petant vel litteras deferant, quia causa es, ut hi omittant quod facere ex contractu obligantur; ergo teneris ad damnum Cajo obinde emergens. E contra si amicos gratis caulam Caji promoventes convivio, blanditiis vel aliter absque fraude in tuas partes trahas, aut etiam bonis verbis vel hilariore potu animi secreta, quæ ex justitia reticere non obligantur, expisceris, non peccas, quia non uteris vi vel dolo, & æquè jus habes eorum patrociniu fruendi, quàm Caju; si verò tu eos dolosè inebries & detineas, ut tempus opportunum negligant, & tu interim officium vel beneficium præripias, teneris pro mensura probabilitatis & spei, quam habebat Caju, si ejus amici non fuissent impediti. 7. Si ex litteris Caji injustè apertis videas eundem habere spem promotionis, litteras verò tempestivè consignatas eadem occasione ad Caju destines, eumque obhaustam inde scientiam absque fraude prævenias. *Less. l. 2. c. 12. à num. 130. Dian. p. 3. t. 6. res. 33.* dicunt te ad nihil obligari, quia injusta litterarum apertio se remotè habet, & non hæc sed tua solertia impedit Caji promotionem; sed probabilius est, quòd obligeris pro rata spei, quia iniquè acquirendo scientiam secreti es vera & justa causa impeditæ promotionis; idem est, si ex litteris Caji injuriosè apertis videas pretium certarum mercium esse augendum, & propte-

rea Caju in coëmendis ejusmodi mercibus prævenias; si Caju litteras laceravit & abjecit, tu verò collectis fragmentis eas legeris, *Sylv. Laym.* aliique negant te ad quidquam teneri, quia Caju litteras suas habuit pro derelictis; sed verius est oppositum, nam hoc ipso quòd litteras laceret, secretum earum non habet pro derelicto, sed potius illud abscondere voluit, &c. 8. Si ex litteris Caji injustè referatis videas Sempronium habere spem promotionis, & exinde eandem præripias, probabilius ad nihil teneris, quia illa referatio non fuit injuriosa Sempronio. 9. Quid si vendens frumenta contra leges patriæ simulet se vendere pannos, vel neget se habere frumenta, usque dum creverint in pretio, talis enim dolo & mendacio causa est, ut cives ex post cogantur frumenta carius emere, ideoque videtur obligatus hoc damnum reparare. 10. Talem probabilius ad nihil teneri, quia cives non habebant spem ista frumenta viliori pretio emendi, nisi ex ejus libero consensu, quem dare nec vult nec tenetur; ergo eos non impedit à spe melioris pretii; qui autem utitur dolo vel mendacio, sed per ea non impedit à bono vel spe boni, non est obnoxius restitutioni, quia damnum reale non inferit. *Confirmatur*: Si duo æquè capaces instent pro beneficio & collator primò dicat non vacare beneficium, ut sic possit conferre secundo; quamvis utatur mendacio,

ad

ad nihil tamen tenetur primo, quia primus nec habebat jus nec spem ad beneficium, nisi dependenter à voluntate collatoris, quæ supponitur non esse. *Si dicas*: etsi cives non habeant jus ad frumenta, habent tamen jus, ne ab eorum emptione dolose impediatur; idem est de eo, qui instat pro beneficio. *31. Distinguendo*: habent jus ut dolose non impediatur ab emptione frumentorum, si habeant spem emendi. *C. Secus N.* idem est de impediante instantem à beneficio; si enim instans spem nullam habeat, damnum reale ei non inferitur. *10.* Ex eadem ratione, qui negat crimine semi-probatum, non tenetur ad mulctam, quam aliàs pendere deberet, quia Judex vel Fiscus nec jus nec spem ad mulctam habent, nisi crimine plenè probato, quæ probatio in defectu unius testis merè dependet à confessione rei, quam ipse

nec facere vult, nec ex justitia tenetur; neque obstat, quòd fortè mentiat, nam per solam voluntatem tacendi, etiamsi mendacium non adfuisset, plena criminis probatio & per consequens mulcta impedita fuisset. Idem plures dicunt de eo, qui innocentiam per falsos testes probat, quod admitti potest, si absque eo crimen plenè probari non poterat, aliàs enim Judex habuisset spem certam mulctæ, à qua impeditur per falsos testes. Similiter si religiosus justus instruere vel qualificare aliquem pro beneficio, dicat se non habere tempus, cum tamen habeat, non tenetur ad aliquid, quia talis non habuit ullam spem qualificationis, nisi dependenter ab ejus voluntate, quæ non existit; si autem mendacio impediret, quo minùs ab alio instrueretur, utique teneretur pro rata spei.

CASUS XL.

De Radice restitutionis ex re accepta, & in specie de possessore malæ vel dubiæ fidei.

Virellius aliqua incipit possidere dubitans, 1. An sint aliena, quæ apud ipsum perierunt, vel eorum Dominus reperiri non potuit. 2. Alia possidet partim bonâ, partim malâ fide. 3. Retinet vel consumit, etsi probabilius judicet esse aliena. *R. D. Jansen Pars I.*

na. 4. Putat se possidere vel consumere rem Petri, cum tamen sit Pauli. 5. Detinet rem malâ fide. 6. Vel bonâ fide accepit à possessore malæ fidei. 7. Quæ res ejus expensis fuit meliorata. 8. Triticum alienum consumit in primo, secundo & tertio valore, n. 9. & sequentibus. Dubitat, an Dominus
FF tri-

triticum in summo valore erat consumpturus. 14. Res ex incendio ereptas retinet. 15. Eodem vel alio casu perdit. 16. Consumit vel destruit. 17. Plura accepit ad opus illicitum 18. Vel ad opus debitum v. g. ut solvat mutuum, ut non occidat, ut deponat odium, ut frequentet Ecclesiam. 19.

1. Ex re accepta tenetur restituere, quisquis rem alienam bonâ vel malâ fide detinet, aut possidet; ille dicitur possidere bonâ fide, qui detinet rem alienam invincibiliter credens esse suam, vel saltem licitè à se detineri; ille possidet malâ fide, qui vel scit, vel culpabiliter ignorat rem esse alienam, vel saltem ab initio possessionis de hoc dubitat, & tunc etiam vocari potest possessor dubiæ fidei. Pro Resolutione Casûs

2. QUÆR. 1. Quid circa possessorem dubiæ fidei: *Re. seqq. 1.* Qui incipit detinere rem, de qua dubitat, an sit aliena, si id faciat animo eam sibi retinendi, est fur, & tenetur ex iniqua acceptione reddere rem ipsam si existat, vel si perierit etiam sine ejus culpa, ejus valorem & omne interesse: si detineat animo eam Domino si comparuerit restituendi, non peccat, sed rectè gerit negotium Domini, quod si factâ diligenti inquisitione per tempus arbitrio prudentis sufficiens certum Dominum reperire nequeat, potest rem cum eo, de cujus Dominio dubitat, dividere, vel si non dubitet de aliquo in particulari sed in genere, an res sit aliena vel non

sua, pro rata dubii dare pauperibus, hæc enim præsumitur voluntas Domini. 2. Si possederis rem per aliquod tempus bonâ, per aliud malâ fidè, teneris pro tempore bonæ fidei tantum ex re accepta reddere ipsam rem si adhuc existat, vel in quantum ex ea factus es ditior; pro tempore malæ fidei insuper obligaris ex iniqua acceptione seu potius detentione; ita ut, si rem tunc consumpseris, vel etiam sine tua culpa perierit, tenearis solvere ejus pretium & omne interesse. 3. Si possessori bonæ fidei superveniat dubium, tenetur quidem inquirere, si autem factâ inquisitione dubium deponi non possit, licitè rem sibi retinet aut distrahit, quia hic melior est conditio possidentis. *Sylvest. Covar. Medina. Vasq. Turriannus cum Lug. d. 17. n. 89. Viva opus. 2. q. 2. a. 1.* Idque tenet, etiam si post inquisitionem probabilius sit, quod res, quam huc usque bonâ fide possides, non sit tua. *Vasq. Bonac. Arrag. q. 62. a. 1. Th. Sanchez. l. 1. in Decal. C. 12. num. 9. Palao. Dian. Laym. Rosmer. Metzg. Petsch. p. 586. Lug. n. 93. contra Bann. Ledesma. Salton. Valent.* qui dicunt aliquid debere pro ratione majoris probabilitatis; nam licet in pari dubio & probabilitate melior sit conditio possidentis, non tamen ubi impar causa est, uti hic. Sed Ratio nostra est, quod titulus possessionis præponderet omnibus aliis rationibus & præsumptionibus, sitque jus certum insistendi rei ut suæ, usque dum certo probetur rem esse alie-

3.

4.

alienam, quod non fit per majorem probabilitatem. *Card. Sfrondratus. Cardenas in 1. crisi d. 16. c. 8. a. 3. Croix l. 3. p. 2. n. 563. Sporer. t. 4. C. 2. n. 93. 4.* Si es in mala fide respectu unius, non autem respectu veri Domini, v. g. putas te possidere fundum Petri, ejusque fructus consumis, cum tamen sit Pauli, cognita veritate teneris ex injusta acceptione fundum unà cum fructibus & omni interesse reddere Paulo; si verò ita fuisti comparatus ut non detinuisses fundum, nec fructus ejus consumpsisses, si scivisses pertinere ad Paulum, probabiliter tantum teneris ex re accepta restituere fundum & fructus exiltentes, aut in quantum ex iis factus es ditior, non autem si casu perierint, quia consumendo fructus non fuisti Paulo formaliter injurius.

6. QUÆR. II. Ad quid teneatur possessor malæ fidei? *R. Possessor malæ fidei tenetur restituere rem, si existat, aut si perierit vel consumpta sit, ejus estimationem, nec non omne damnum emergens & lucrum cessans, sive res perierit cum ejus culpa vel commodo, sive non, dummodo eodem casu non fuisset peritura apud Dominum:* est Regula generalis & certa, ac colligitur ex *D. Thom. 2. 2. q. 62. a. 6.* Ratio est, quod possessor malæ fidei non tantum obligetur ex re accepta, sed etiam ex injusta acceptione vel detentione, per quam est causa quod Dominus re suâ ad lucrum & commodum suum uti non possit; ergo

æquum est, ut reparet lucrum cessans & omne damnum ex suo delicto alteri obveniens; sed quid si tu quidem habeas rem bonâ fide, præcessor autem tuus habuerit eam malâ fide? *R. Si sis successor universalis seu hæres, teneris non tantum ex re accepta, sed etiam ex injusta damnificatione seu delicto non tuo sed testatoris, unde teneris ad omne damnum & lucrum cessans, quantum scilicet patiuntur vires hæreditatis. Ratio est, quod hæres in jure censetur eadem persona cum testatore & sicut succedit in omnia ejus jura, sic & in omnia ejus debita & obligationes, quod probabiliter etiam extenditur ad hæredes mediatos. Si verò non succedas ex titulo universalis seu hæreditatis, sed titulo particulari emptionis, donationis, legati, &c. teneris tantum ex re accepta, in quantum factus es ditior, quia talis successor non censetur eadem persona cum suo antecessore. Idem dicendum est de Superiore religioso, qui bonâ fide succedit antecessori malæ fidei non ut hæres in vim testamenti, sed ut administrator vi electionis vel constitutionis. Unde pro Resolutione Casûs*

8. *Deduces seqq. 1.* Si res aliena apud furem vel malæ fidei possessorem melior facta est, v. g. equus vel bos crevit, ager melioratus est, in fundo arbores sunt plantatæ &c. restituenda est cum omni melioramento in - & extrinseco, detractis tamen expensis

necessariis, quas ipse Dominus facere debuisset, nisi hæ expensæ per usum vel commodum ex re v. g. elocatione equi alieni acceptum fuissent compensatæ, tunc enim nihil detrahi posset pro expensis, sed totus rei valor Domino restituendus erit, melioramentum verò extrinsecum dicitur, quo res per intrinsecam sui mutationem fit melior, ut dum ex vitulo fit vacca, ex pullo equino fit equus, ex agro sterili fit fertilis, &c. extrinsecum est si res in se invariata hic & nunc pluri æstimetur ab intelligentibus, ut si triticum ob raritatem modò veniat 10. cum ante venderetur 5. florenis &c. 2. Valor rei tam inquam extrinsecus crescere quàm decrescere potest, ut si ex pullo equino valente 10. aureos crescit equus valens 100. & hic senescens decrescat iterum ad 10. aureos; item triticum in Augusto valet tres, in hyeme sex, in vere iterum tres aureos; quæstio est in quo valore res à fure ablata, consumpta vel destructa restitui debeat, & quamvis communis regula sit, non esse attendendum ad hunc vel illum præcisè valorem, sed ad ipsum damnum, quod per injustam rei ablationem, consumptionem vel detentionem Domino illatum est, ut tamen hoc damnum æstimari possit, attendi debet ad tempus quo iniquus detentor rem consumpsit, & tempus quo Dominus eam fuisset consumpturus vel destructurus, nisi

ablata fuisset: itaque 3. Si fur modium tritici furetur & absumat in Augusto, quando valet tres aureos, & Dominus pariter tunc erat consumpturus, sufficit reddere simile triticum vel tres aureos, quia Dominus non est plus damnificatus. Item si fur auferat & vendat pullum equinum, dum valet decem aureos, quem Dominus eodem pretio erat venditurus, satisfaceret reddendo similem pullum vel 10. aureos. 4. Si Dominus equum suum erat venditurus tempore medio, quando valebat 100, item triticum quando valebat sex aureos, vel ob defectum tritici proprii coactus fuerit emere aliud sex aureis, vel in tali valote triticum suum erat consumpturus, in pauperes erogaturus &c. tenetur fur restituere summum illum valorem intermedium, scilicet 100. pro equo & sex pro tritico, quamvis ipse pullum vendiderit pro 10. & triticum pro tribus aureis; Ratio est, quia Dominus revera summum illum valorem erat percepturus, & fur iniquam suam acceptione causa est, quod non percipiat, excipe nisi fur tam maturè reddat pretium pulli v. g. 10. aureos, ut Dominus eodem pretio similem pullum (idem est de tritico) facile comparare & in tempus summi valoris reservare possit; si enim tunc pullum non emat, vel in tale tempus non reservet; non furi sed suæ negligentiae damnum abscribere debet. 5. Si Dominus triticum [idem est de equo]
erat

erat consumpturus tertio tempore, quando ejus valor decrevit ad tres aureos, fur autem consumpsit vel vendidit tempore primo, quando similiter valet tres, tantum tenetur ad tres aureos, quia Dominus plus damni passus non est, utpote in eodem valore triticum consumpturus. 6. Quod si fur consumat, vel quomodocunque distrahat triticum tempore medio, quando valet sex aureos, tenetur solvere sex, licet Dominus illud consumpturus fuisset tempore primo vel tertio, quando valebat tantum aureos tres. *Lug. dis. 18. an. 125. contra Les. Laym. hic c. 4. n. 6. Ratio est,* quia sicut triticum ita & totus ejus valor tam ex-quam intrinsecus pertinet ad Dominum, & res tunc existens cum toto suo valore ex- & intrinseco ex justitia Domino restitui debebat; ergo fur non restituendo sed eam consumendo, vendendo, donando, destruendo &c. est causa iniqua, quod totus ille valor Domino pereat: nec refert, quod Dominus triticum erat servaturus in tempus minoris valoris, nam damnum inferitur pro presenti, quando triticum valet sex aureos, ergo & sex restitui debent, & si Dominus triticum servasset ad valorem trium aureorum, se ipsum damnificasset, quod ei liberum erat, nunc vero cum invitum damnificat fur tempore summi valoris. *Dices 1.* Ad justitiam sufficit, si per restitutionem Dominus tantum habeat in rebus suis, quantum ha-

buisse, si res non fuisset ablata, sed hoc fit si fur restituat pretium tertii temporis vel triticum simile, quando Dominus illud erat consumpturus, ergo. 2. Summus ille valor intermedius vel non spectat ad Dominum rei, cum sit rei extrinsecus, vel si spectet, est Domino inutilis & nullius pretii, quia nunquam erat à Domino percipiendus, & quod fur vendat tempore summi pretii, spectat ad industriam & fortunam furis, sicut si triticum vehat ad locum, ad quem Dominus non erat venturus, ibique summo vendat pretio. 3. Si triticum tempore illo medio periisset incendio vel alio casu absque culpa furis, satisfaciet fur dando tres aureos vel simile triticum, quia tunc Dominus servatur indemnis, ergo à pari si consumatur. 4. Fur non tenetur ad omnem valorem & lucrum quod Dominus ex re sua percipere poterat, sed quod revera erat percepturus, atqui summum valorem nunquam erat percepturus, ergo. Ecce sententiam verè probabilem. *re. ad 1. negando assumptum:* æqualitas justitiæ requirit, ut Dominus tantum habeat, quantum habuisset, si res sua non fuisset iniquè ablata, neque iniquè consumpta vel vendita; si enim fur tempore summi valoris triticum vel ejus pretium uti debebat restituisset, Dominus fuisset ad tres aureos ditior. *ad 2.* quamvis ille valor sit physicè tritico extrinsecus, est tamen moraliter in-

triticum, quia facit triticum æstimabilius, neque provenit ab industria furis, sed à communi hominum æstimatione, & vehens, vendensque carius triticum in remotiore urbe, totum valorem Domino restituere debet deductis expensis, ut dicam Cas. seq. quòd autem Dominus non uratur illo medio valore, per accidens est, neque propterea censetur nullius pretii, sicut si non utar meo equo, adhuc retines suum pretium, & si eundem occidas, debes tantum restituere quantum valuit tempore occisionis; ergo à pari consumens vel distrahens meum triticum, debet restituere totum valorem, quem habuit tempore consumptionis, etsi ego illo valore non essem usus. *ad 3. N. assumptum*; nam fur est causa, quòd triticum in tanto valore apud ipsum pereat; si enim tunc restituisset uti debebat, incendio non periisset. *ad 4.* fur quidem non tenetur ad omnem valorem, quem triticum habere poterat, sed ad eum, quem actu habebat, quando illud consumebat, totus enim valor ille erat Domini. 7. Si fur triticum tempore summi valoris non consumat vel distrahat, sed reservat usque dum valor ejus usque ad tres aureos decrescat, si Dominus etiam eò usque erat servaturus, satisfacet reddendo triticum si existat, vel tres aureos, quia ille valor eodem modo decrevisset apud Dominum, ut supponitur. 8. Si Domi-

nus triticum suum erat distracturus primo tempore, quando valebat tres aureos, & fur illud servet ad tertium tempus, quando itidem valet tres aureos, & tunc consumat vel distrahat, juxta *Sporer. t. 4. c. 2. n. 156.* sufficit reddere tres, & ita sentire dicit omnes, sed minus rectè; itaque attendi debet, an Dominus, si fur triticum tempore summi valoris, uti debebat, restituisset in summo illo valore 6. aureorum erat consumpturus aut distracturus, vel e contra servaturus, usque dum decrevisset ad tres aureos; si primum, tenebitur fur restituere summum valorem, id est, sex aureos, quia Dominus illum valorem erat percepturus & fur injustè triticum tunc detinendo est causa, quòd Dominus summum valorem non percipiat: si secundum, satis est restituere valorem tertii temporis, vel simile triticum, quia ille valor eodem modo decrevisset apud Dominum; ex his facillè resolves, ad quid teneatur qui pullum equinum furatus est eumque reservat usque dum præ senectute moriatur, nam si apud Dominum eodem modo erat servandus & moriturus, nihil obligatur dare pro equo; sed satis erit recompenlare omne lucrum cessans & damnum emergens; ut si defectu equi non potuit agros suos colere, aut debuit aliis culturam solvere, vel novum equum sibi emere &c. 9. In dubio an Dominus rem suam erat in summo vel minore valore

14-
lore

lore distrahturus, restitutio facienda est pro rata dubii arbitrio prudentis; non enim pro damno incerto tantum restitui debet, quantum pro certo, neque Domino dicenti se rem fuisse venditurum summo pretio, necessariò credendum est, nisi accedant alia indicia, ut si de re vendenda jam egisset. *Molin. Laym. Lug. L. cit. 10.* Qui res metu incendii eiectas subducit, tenetur eas restituere Domino, quia non habentur pro derelictis, sed animo salvandi eiciuntur; idem est de eo, qui res alienas incendio, inundatione vel devastatione hostium certò perituras eripit, quia manent sub priori dominio. *Si dicas*, consumens vel destruens rem in tali periculo ad nihil tenetur, quia res statim peritura nullius est pretii, ergo & eripiens. *ꝛ.* Consumens vel destruens rem à periculo jam liberatam & ereptam, ad nihil tenetur. *N.* destruens nondum ereptam nec eripiendam *C. 11.* Possessor malæ fidei etiam tenetur de casu fortuito, nisi res eodem casu & periculo v. g. serpente eodem incendio, eadem incursione hostium, eodem naufragio erat peritura apud Dominum; tunc enim non tenetur nisi ad damnum quod Dominus fortè passus est ex carentia rei usque ad ejus interitum. *Ratio est*, quia tunc iniqua rei ablatio non est causa, quòd res pereat, quia similiter erat peritura apud Dominum; si dubiam sit, an res similiter apud Dominum pe-

ritura fuisset, restitutio saltem facienda est pro rata dubii & probabilitatis; quod si res quidem erat peritura sed alio casu & per alterius injustitiam, ut si non furripuisses, occidisses &c. furripuisset vel occidisset alius, tunc qui alium prævenit in damno inferendo, etiam prævenit in obligatione restituendi. *12.* Si rem ante incendium, inundationem, vel naufragium ablatam absumpsisti, vendidisti, destruxisti, teneris restituere illum tantum valorem, quem tunc ob imminens periculum habebat, quia tantum damni & non amplius illatum est; si verò periculum publicè ignorabatur, tunc sicut communis rei valor non minuitur, sic & secundum illum valorem restitui debet ab eo, qui eam injustè destruxit, consumpsit, vel vendidit: si verò periculum sit publicum, & res salvari non possit, ut in communi incendio vel naufragio, rem alienam consumens vel destruens ad parum vel nihil tenetur, quia res certò & statim peritura exigui vel nullius est pretii: idem est, si occidas hominem vel equum laborantem morbo occulto, ex quo certò erat moriturus, non teneris in quantum interfuit citius fuisse interemptum.

QUÆR. III. An sit obligatio restituendi id, quod quis accepit pro opere illicito vel aliàs debito? *18.*

ꝛ. I. Si accepisti aliquid pro opere turpi, v. g. ut occidas, diffames, vel inebries proximum, ut feras iniquam

quam sententiam &c. opere illicito nondum præstito teneris acceptum restituere, quia opus sine peccato impleri non potest: postquam opus illicitum jam præstitum est, v. g. homicidium jam patratum, sententia iniqua lata, prostitutio corporis à meretrice obtenta, acceptum teneri vel promissum justè exigi potest, quia dans sponte à se abdicavit dominium rei datæ, vel se ad dandum obligavit sub conditione operis turpis, quod jam positum est. Nec obstant leges civiles ejusmodi contractus merito improbant, quia obligant ad restitutionem post sententiam, excipe ea quæ acceptæ sunt simoniacè, quia jura planè irritant donationes simoniacas: ita cum communi *Tamb. l. 7. à f. 190.* ubi addit mulierem non tantum honestam, ut vult *Lug. d. 18. n. 47.* sed & meretricem posse taxare usum sui corporis pro libitu, quia res quæ pretio statuto vel vulgari carent, tantum possunt vendi, quanti eas æstimat qui vendit. Si quid detur non pro ipso opere turpi, sed intentione animandi vel sollicitandi ad opus turpe, fornicationem v. g. illud licitè acceptari non potest, & acceptatum incontinenti reddi debet, non quòd accipiens vel retinens peccet contra justitiam, cum alter sponte donet, sed quia fovet alterius peccatum & in facto dat spem explendi operis turpis, etiamsi accipiens in illud non consentiat, ut dixi Cas.

21. n. 8. in dubio autem, an donatio fiat in ordine ad conciliandum amorem vel amicitiam honestam vel inhonestam, saltem ex causa acceptari & retineri potest; in dubio enim nemo præsumitur malus.

¶ II. Non potest exigi vel teneri quod promissum vel datum est pro re ex justitia debita, ut si iudex accepit aliquid pro ferenda sententia justa, vel ut non occidat innocentem, ut solvat mutuam &c. restituere debet; *Ratio est*, quia dans aliquid pro re ex justitia debita, æquivalenter emeret rem suam: quod si res ex justitia sit debita non tibi sed alteri v. g. Cajo est debita ommissio suæ occisionis, dubitatur an Titius volens occidere Cajum possit aliquid à te recipere & retinere eâ conditione, ut Cajum non occidat? affirmat *Sotus & Bannes*, nam quamvis habeat jus ad ommissionem suæ occisionis, tu tamen non habes jus, & illa ommissio est Titio libera, ergo Titius eam tibi vendere potest; nihilominus tenendum est oppositum, quia res aliena vendi non potest, sed ommissio occisionis Caji non est Titii sed Caji, cui ex justitia debetur, ergo. *Dixi pro re debita ex justitia*; nam si res debita sit ex alia virtute, per se loquendo retineri potest, quod pro ea accipitur, ut si detur pecunia ut deponas odium, ut frequentes Ecclesiam, relinquantur turpia consortia, & neque hic est simonia, quia non dantur ut pretiù pro re spirituali, sed ut allicia-

ris ad actum honestum vel deserenda peccata &c. per accidens tamen obligatio esse potest etiam restituendi quod acceptum est pro re ex alia virtute v. g. ex religione debita, v. g. voluisti certæ Ecclesiæ dare 100. aureos;

ut votum exsolvas, Ecclesia tibi dat vel remittit decem, non satisfacis voto, nisi reddas 10. aliàs enim non dares 100. sed 90. & ex toto votum non impleres.

CASUS XLI.

De Possessore bonæ fidei & restitutione fructuum.

Wilhelmus Theologus interrogatur, ad quid teneatur possessor bonæ fidei, an satisfaciat restituendo pretium rei existentis. 1. Quid si rem alienam consumpsit, vel in remunerationem aliquid accepit. 2. Quid si rem alienam miscuit sua. 3. Vel in proprio & alieno agro aliena frumenta seminarit. 4. Quid si fur pecunias suis mixtas tibi donet. 5. Si rem alienam vendas, an Domino comparenti tenearis dare acceptum pretium. 6. 7. Quid si pretium sit furtivum. 8. Quid si utens veste & vino alieno percipit suo pretiosiori. 9. Ad quales fructus teneatur possessor bonæ vel malæ fidei, & quas expensas valeant deducere. 10. & seq. An vendens rem alienam fiat Dominus pretii. 16. Quid si res emptori pereat, an venditor resciscens fuisse rem alienam teneatur ei reddere pretium. 17. Quid si elocasti equum alienum quem Dominus non

R. D. Jansen Pars I.

erat elocaturus, vel econtra: quid si ideo carius elocasti quia cum fecisti exerceri in palestra. 18. An teneatur ad fructus quos percipere neglexit, & Dominus vel non erat, vel erat illi citè percepturus. 19. Quid si ideo plures fructus percipit, quia agrum melioravit, etsi fructus perierint. 20. Quid si circa rem habeat malam, circa fructus bonam fidem. 21. In cultura agri impendit sex aureos, cum Dominus tantum erat impensurus tres, vel econtra. Aut coactus fuit equum alienum ab hoste ereptum redimere. 22. An possit deducere expensas litis super re aliena sibi intentata, & quid si tempore litis res vitietur vel fructus consumantur. 23. Quid si quæstor nomine Domini sui empturus vel reluiturus pensionem annuam Domino ignorante uno anno citius eam emat vel reluat, an pensionem istius anni tanquam fructum industrialem sibi retinere possit. 24. Pro resolutione

Gg QUÆR.

1. QUÆR. I. Ad quid teneatur, qui possidet rem alienam bonâ fide?

2. *Extra Casum præscriptionis teneatur restituere ipsam rem & fructus existentes (de quibus infra) vel in quantum ex re aliena factus est ditior. Est iterum regula univertalis & certa. S. Thom. a. 6. Ratio est, quia possessor bonæ fidei Domino rei nullam fecit injuriam, ergo non teneatur plus restituere quàm de facto possideat & in quantum ditior effectus est. Dicitur autem ditior factus, si ratione rei alienæ plus habeat in bonis suis quàm habuisset sine ea, ut si consumendo rem alienam percipit suæ, si alienam gratis acceptam vendidit, permutavit &c. Dixi: teneatur restituere ipsam rem si existat & quidem in individuo, nec sufficit dare pretium æquivalens, non enim invitus cogi potest sine causa permutare vel vendere rem suam, idque ex genere suo esse peccatum mortale patet exemplo Naboth. 3. Reg. 21. unde*

2. *Deduces sequentia: 1. Si possessor bonæ fidei rem alienam suâ culpâ neglexerit, destruxerit, prodigè consumpserit, non consumpturus, gratis donaverit, non donaturus aliam si illam non habuisset, ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; unde si dono acceperis annulum alienum pretiosum, vel raram picturam, eamque dones Principi alioquin nihil daturus, Princeps quidem com-*

parente Domino teneatur reddere annulum vel picturam, tu verò ad nihil teneris; *nec obstat*, quòd fortè aliquid in gratiarum actionem à Principe receperis, quia id accepisti non ut rei pretium sed gratis pro bono affectu, qui ut inculpabiliter conjunctus cum re aliena erat dignus remuneratione. 2. Qui alienum frumentum, pecuniam, oleum, vinum ita miscuit rei suæ saltem potiori aut valde notabili, ut discerni & separari non possint, ex dispositione legum sit Dominus rei mixtæ, & quidem si id fecerit bonâ fide, solum tenetur in quantum factus est ditior, ut si vinum acceptum suo miscuit, debet solvere ejus valorem, si pretio emerit ad nihil tenetur, quia non est factus ditior; si mixtio facta sit malâ fide, tenetur restituere valorem rei & omne interesse; idem est si rem alienam bonâ fide feceris tuam per accessionem, ut si in tuo fundo seminasti aliena frumenta, ædificasti domum, plantasti alienas arbores jam radicata, vel bonâ fide in rem alienam induxisti novam speciem, v. g. ex alienis arboribus fecisti asseres, sis quidem Dominus asserum, sed cum obligatione restituendi, in quantum factus es ditior; imò si ordinariâ arte nova species tolli & ad priorem formam reduci possit, nequidem sis Dominus, ut si ex alieno argento vel auro facias scyphum, ex alienis asseribus facias

na-

navim, quia eadem arte scyphus iterum in argentum vel aurum confari & navis in asseres dissolvi potest; idem probabilius est de omni specificatione facta malâ fide, tunc enim inducens speciem non acquirit rei dominium, *L. 12. §. 3. ff. ad exhibendum*; sed tenetur ipsam rem cum omni damno & lucro cessante restituere. *V. dicta Cas. 23. à n. 22. 3.* Si in alieno agro aliena frumenta levisti, Dominus agrî fit Dominus frugum, nec tibi tenetur quidquam reddere, nisi expensas & laborem; cuius autem frumentum fuerat, tenetur reddere æquivalens, quia in tantum fuit factus ditior; si ager fructus non ferat, ad nihil tenetur, quia ditior ex re alienâ effectus non est. 4. Si rem alienam cum aliena miscuisti, non sis earum Dominus, sed quælibet retinet priorem Dominum, idem est si misceantur casu vel utriusque Domini contentu. *L. adeo ff. si voluntas & instit. de rerum divisione. §. si duorum.* 5. Si fur pecuniam vel frumenta ablata per mixtionem fecerit sua, & tibi donet, tutò retinere potes, quia non sis ditior ex re aliena, sed ex re pertinente ad furem; quod si fur propterea te sciente fieret impotens restituere, juxta *Molin. Castrop. de just. com. d. 1. p. 14.* adhuc licitè retines, quia non induxisti furem, ut tibi daret, ideoque causa non est, quòd fur fiat impotens, sed ex justa causa scilicet propter tuam utilitatem

permittis illam impotentiam. Hæc sententia est probabilis; oppositum tamen videtur probabilius. *V. Cas. 45. n. 22. 6.* Si rem alienam bonâ fide possideas titulo gratuito, illamque vendas, teneris totum pretium restituere Domino ex post comparenti, etiamsi per mixtionem pretium feceris tuum, quia in tantum ex re aliena es factus ditior, nisi fortè ex tua industria vendidisses pretio extraordinario, tunc possides id quod responderet industriæ, retinere; secus est, si excessus pretii proveniat ex ipsa re, cuius valor in-vel extrinsecè crevit, ut si ex pullo equino gratis tibi donato factus est equus, aut frumentum alienum ob pecuniam summo vendidisti pretio, debes deductis expensis necessariis & utilibus totum restituere pretium; nam res semper est Domini, & Domino valet quantumcunque valet, & factus es ditior non ex sola tua industria, sed præcipuè ex re aliena. 7. Si habeas rem alienam titulo non lucrativo, v. g. emisti bonâ fide equum Caji à Titio, eumque iterum vendis Sempronio; si Caju probet esse suum, tenetur eundem Sempronius reddere; tu verò teneris Sempronio emptori reddere pretium, etiamsi illud perdideris vel pecuniæ tuæ indiscernibiliter miscueris, idque non ex re accepta vel injusta acceptione, sed vi contractus venditionis, ex quo venditor emptorem obliga-

tur servare indemnem, seu præstare evictionem: si emptor non compareat, non teneris Domino equi dare acceptum pretium, quia possessor bonæ fidei tantum tenetur ex re accepta reddere ipsam rem alienam, si adhuc existat, vel in quantum est factus ditior; sed equis non amplius apud te existit, neque ex eo factus es ditior, cum pro eo æquale pretium dederis; ergo.

- Vasq. Mol. dis. 378. Bonac. Lesb. Lug. Vivaop. 2. q. 2. a. 3. 8.*
8. Si fur pecuniis furtivis emat mercem, venditor tenetur Domino comparenti restituere pecunias, si adhuc impermixtæ existant, etsi à fure nequeat recipere mercem suam, quia res ubicunque existit clamat suum Dominum, quod si venditor pretium bonâ fide miscuerit suis pecuniis, ad nihil tenetur, non ex re accepta, quia pecuniam per mixtionem fecit suam juxta *L. si alieni nummi ff. de solut.* neque ex pecunia furtiva factus est ditior, quia pro ea dedit mercem æquivalentem; neque ratione injustæ acceptionis, quia processit bonâ fide. Plura de merce & pretio furtivo dicam suo loco.
9. Qui vestem pretiosam gratis bonâ fide acceptam attrivit, tenetur Domino comparenti solum restituere vestem, ut nunc est, & in quantum pepercit simili vesti propriæ. Quod si vestem pretio emit & attrivit, satisfacit reddendo solam vestem attritam, quia in nullo

factus est ditior. Si consumens vinum alienum pepercisti proprio pretiosiori, non teneris reddere nisi valorem vini consumpti, plus enim alteri non debetur, & quod peperceris rei pretiosiori, est per accidens ex tua industria.

QUÆR. II. Quid circa restitutionem fructuum? 10.

3. Seqq. 1. Fructus alii sunt naturales, alii mixti, alii industriales; naturales sunt; quæ proveniunt ex ipsa re, absque ullo ferè hominum labore vel industria, uti fœtus animalium, lana ovium, ligna cædua, herbæ, gramina &c. *L. fructus 45. ff. de usur.* Industriales sunt, quæ præcipuè proveniunt ex industria humana, re alienâ se habente ut instrumentum, ut si alienâ falce pro stipendio labores, alienâ pecuniâ ludas, negotieris, aut censum emas, luctum inde resultans censetur fructus industriæ. *Fructus mixti* sunt, qui producuntur & naturâ & industriâ notabiliter concurrente, ut segetes ex agris, uva ex vineis &c. Alius item dicitur fructus civilis, eò quod in foro civili habeantur tanquam fructus, ut sunt pretium locationis, pensiones, mercedes, salaria &c. Sed hi fructus reducuntur ad naturales, industriales vel mixtos, prout res ipsa vel industria ad eos magis vel minus concurrat. Denique alii *fructus dicuntur pendentes*, puta qui in rebus, in quibus nascuntur, adhuc existunt: alii per-

percepti, qui jam separati sunt à re, à qua proveniunt, etsi fortè adhuc jaceant ubi creverunt; *alii percipiendi*, qui percipi potuerunt, non autem sunt percepti. 2. Possessor bonæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales adhuc existentes, vel si non extent, in quantum ex iis factus est ditior, sive res apud Dominum illos fructus erat habitura, sive non. *Ratio* est, quia isti fructus proveniunt ex ipsâ re, non ex industriâ possidentis; sicut ergo res ipsa, sic & fructus sunt Domini, quia res fructificat suo Domino: excipe, nisi sint legitime præscripti, fructus enim tanquam quid mobile triennio, res vero immobiles velut fundus, ager inter præsentis decennio cum titulo præscribuntur; unde patet fundum saepe restituendum esse, non tamen fructus etiam existentes, utpote triennali possessione præscriptos. 3. Possessor bonæ fidei tenetur etiam restituere fructus mixtos, in quantum sunt naturales, non tantum perceptos aut consumptos à tempore motæ litis, ut clarè habetur *L. 22. Cod. de rei vindicat.* sed probabilius etiam perceptos ante contestationem litis; est communis Theologorum contra modernos jurisperitos, qui non improbabiler docent, possessorem bonæ fidei omnino liberum esse, si fructus mixtos ante litem moram consumpsit, etiamsi ex iis sit factus

ditior, fateturque *Sanchez* juxta hanc sententiam in foro externo pronuntiari. *Ratio* nostra est; fructus mixti, in quantum sunt naturales, proveniunt ex ipsâ re, & sunt ejusdem conditionis cum naturalibus; sicut ergo hi juxta omnes restitui debent, in quantum possidens ex iis factus est ditior, sic & mixti secundum partem, secundum quam sunt naturales; *Et locupletari non debet aliquis cum alterius jactura, Reg. juris 48. in 6. 4.* Nec bonæ, nec malæ fidei possessor tenetur restituere fructus industriales, aut fructus mixtos, quantum respondent industriæ. *Ratio* est, quia hi fructus non proveniunt ex ipsâ re, sed ex industria; sicut ergo industria pertinet ad eum qui eam ponit, sic & fructus ex ea proveniens; unde fur qui alienâ pecuniâ ludit vel negotiatur, lucrum inde perceptum restituere non obligatur; cum enim pecunia ex se non sit fructifera, lucrum mediante eâ acquisitum est fructus industriæ. 5. Possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus naturales & mixtos, in quantum sunt naturales deductis expensis, sive ex iis factus sit ditior sive non, sive dominus eos erat percepturus sive non, sive cum culpa ejus perierint sive non: *Ratio* est, quia omnes illi fructus pertinebant ad Dominum rei, qui iis per injustam detentionem possessoris fuit iniquè privatus; ergo restitui debent.

Gg 3 Quos

Quos tamen nec ipse percepit, nec Dominus erat percepturus, hos compensare non tenetur, quia in his Dominus damnum passus non est. *Dixi: deductis expensis*: Quæ possunt esse in triplici differentia; primò sunt *necessaria*, sine quibus res periret, deterioraretur, aut fructum nullum afferret. 2. *Utiles*, quæ faciunt, ut res sit melior vel majorem fructum afferat. 3. *Voluntaria vel voluptuosa*, quæ quidem conducunt ad majorem rei ornatum vel voluptatem, ut picturæ, statuæ, artificiosi fontes, solaria, &c. non tamen causant majorem fructum &c. quoad duas primas expensas, communis est sententia, quòd eas Dominus in conscientia teneatur remittere, & si nolit, posse tamdiu in pignus retineri rem ejus, usque dum eas compenset; quia æquum non est, ut Dominus plus recipiat quàm damnificatus sit, & cum alterius damno locupletetur; idem est de compensatione laboris & industriæ, quam possessor pro conservatione vel melioratione rei facere debuit: si enim illa adhibita fuissent ab extraneo & soluta à possessore, deberet Dominus eas solvere tanquam expensas necessarias vel utiles; ergo etiam si possessor ea in propria persona præstiterit. *Nec obstat*, quòd leges possessori malæ fidei negent actionem petendi expensas; nam id statuunt in pœnam delicti, ideoque in conscientia non obligant ante

sententiam. Si tamen res apud Dominum existens non indignisset ejusmodi expensis, nec Dominus eas erat facturus, eas deducere nequidem potest possessor bonæ fidei, quia non sunt Domino utiles, ut latius explicabitur infra. Expensæ voluntariæ nisi forsan Domino rei sint damnosæ, aut fructus rei impediunt, etiam deduci possunt, in quantum faciunt rem in æstimatione prudentum meliorem, pluri vendibilem vel elocabilem, aut si salvâ re separari possint, ut portæ, fenestræ, statuæ, horologia, insignia, &c. alienis prædiis affixa, id tam bonæ quàm malæ fidei possessori permillum est. Ex his pro ulteriori Resolutione Casus

Deduces seqq. 1. Si vendas rem alienam, sive bonâ, sive malâ fide, sis Dominus pretii, *art. L. si vias 48. §. ult. ff. de furtis*; & quamvis videatur esse error in substantia, propterea quidem contractus non est simpliciter validus, hoc tamen non obstat, quo minùs ex dispositione legum aliquem effectum habere possit. Hinc qui tale pretium à te accepit, illud etiam impermixtum retinere potest: si autem Dominus repetat rem tuam, teneris ex contractu venditionis emptorem servare indemnem, eademque pretium restituere, etiam si rem alienam vendideris bonâ fide. 2. Si bonâ vel malâ fide vendam triticum alienum, quod emptori

in via furto perit, non teneor emptori, postquam rescit triticum fuisse alienum, reddere pretium; quia venditor ex *L. cit.* fit Dominus pretii, & emptor habebatur tanquam verus rei Dominus, & æqualiter ei periisset, quamvis habuisset verum rei Dominium; ergo defectus domini non fuit causa, quod perierit. *Dices 1.* Contractus est nullus, quia vendidisti rem alienam & vitiosam, ergo non sis Dominus pretii, ergo teneris illud restituere. *2.* Si vendas vitrum pro gemmâ, si probeat emptor fuisse vitrum, teneris pretium restituere, etiamsi vitrum casu apud emptorem perierit. *3.* Venditor teneris emptorem servare indemnem, sed hoc non facit, nisi reddat pretium; ergo. *4.* Contractus ex una parte est validus transfertque dominium pretii in vendentem. *Ad 2.* Est error in substantia, & contractus ex utraque parte nullus, & traditur res vitiosa; triticum autem alienum non est vitiosum, quia emptori est æqualiter utile ac si esset proprium, & ipsi perit ut Domino: & si argumentum teneret, deberem emptori restituere pretium, etiamsi frumentum alienum jam consumpsisset, quia tradidisses rem alienam & consequenter vitiosam. *Ad 3.* Venditor debet emptorem servare indemnem, si rem alienam coactus fuerit restituere Domino *C.* si eam ut Dominus consumpsisset, vel apud ipsum tanquam apud Dominum perierit *N.* & certè si

venditor hoc casu ad præstandam evictionem teneatur pretium reddere emptori, ergo si triticum alienum gratis acceptum bonâ fide vendam, & hoc emptori pereat, teneret emptori reddere pretium, quia vendidi rem alienam, & simul tenerer idem pretium solvere Domino tritici, quia cum triticum gratis acceperim & vendiderim, in tantum sum factus ditior ex re aliena; consequens autem admitti non potest, quia possessor bonæ fidei sicut nullam habet culpam, sic nec ad duplicem ejusdem rei solutionem cogi potest. *3.* Si elocasti equum alienum, teneris pretium elocationis unâ cum equo, deductis tamen expensis, Domino restituere, quamvis Dominus equum non erat elocaturus; quia hic fructus præcipue provenit ex re aliena: si verò Dominus erat equum suum elocaturus, tu verò non elocaveris; si es possessor malæ fidei, adhuc teneris lucrum elocationis, quod Dominus erat percepturus, restituere; quia injustè detinendo equum es causa, quod Dominus lucrum illud non percipiat. Idem est, si eloces rem alienam non elocari solitam, v. g. vestem pretiosam, torquem auream, &c. adhuc teneris pretium elocationis Domino restituere, quia non datur pro industria, sed pro usu ipsius rei, quæ suo Domino fructificat: e contra si ideo equum carius eloces, quia tuis expensis fecisti eum in

pa-

palæstra exerceri, vel carius eloces alienam domum, quia eam tuâ suppellectile exornasti, &c. non teneris hunc excessum elocationis dare Domino, quia non est fructus rei, sed tuæ industriæ. 4. Possessor bonæ fidei non tenetur restituere fructus, quos ex re aliena percipere potuit, sed neglexit; non enim obligatur ex re accepta, quia nihil accepit, neque ex injusta damnificatione, quia nulla injuria formalis intervenit. Econtra possessor malæ fidei tenetur restituere omnes fructus, quos Dominus licitè erat percepturus, etiam si ipse nec perceperit, nec percipere potnerit; *Ratio* est, quia injustè detinendo rem alienam, est causa, quòd Dominus illos fructus non perceperit. *Dixi*, quos Dominus *licitè* erat percepturus: quia lacrum, quod Dominus licitè percipere non potuit, non teneris compensare, ut si Dominus pecuniam à te furto ablatam erat expositurus ad usuras, vel servam suam locaturus ad luxurias, quia nullum jus habet ad ejusmodi actiones, & impediendo ab actione peccaminosa nullam ei facis injuriam.

20. 5. Si possessor malæ fidei rem intrinsecè melioravit, v. g. in alieno fundo plantavit arbores, quas Dominus non erat plantaturus, sive recipiat, sive negligat recipere fructus in iis natos, tenetur eos Domino fundi compensare; Idem est, si malâ fide stercoravit agros, ita ut

lòco sex jam producant 12. modios, tenetur deductis expensis restituere omnes 12. modios, etiam si casu apud ipsum perierint. *Ratio* est, quia melioramentum illud intrinsecum, statim ut positum fuit, erat Domini, debebatque unâ cum fundo restitui Domino; ergo illud injustè detinens tenetur ad omnia damna inde orta, inter quæ est jactura fructuum, &c. 6. Si quis malâ fide detineat rem, bonâ autem fide putet se fructus facere suos, si fructus non ampliùs extent, neque ex iis factus sit ditior, neque Dominus eos erat percepturus, non tenetur eos compensare, quia dominum in iis formaliter non damnificavit; si Dominus eos erat percepturus, tenetur eos compensare, quamvis ex iis non sit factus ditior. *Ratio* est, quia hoc damnum secutum est ex injusta rei detentione.

7. Expensas extraordinarias, quas Dominus non erat factururus, probabiliùs non potest deducere etiam possessor bonæ fidei, ut si in colendo alieno agro, eò quòd non habueris equos proprios, exposuisti sex aureos, Dominus autem tantum erat expositurus tres, non potes deducere nisi tres, quia reliqui Domino non fuerunt utiles: colligitur ex *L. si fundo de rei vindicat.* Sed quid si Dominus debuisset exponere sex, tu autem exposuisti tantum tres? *æ.* Id pertinere ad bonam fortunam Domini, nec propterea tibi quidquam

quam retinere potes. Idem est, si bonâ fide emisti aliena frumenta, quorum vecturâ impendisti 4. aureos, quos Dominus non erat impensurus; vel in culturâ alieni ægri tibi præ labore moriatur equus, aut denique equus alienus tibi fuit ab hoste sublatus, à quo redimere debuisti, non tenetur Dominus has expensas utpote sibi inutiles tibi refundere. *Nec dicas*: expensæ redemptionis fuerunt necessariæ pro conservatione rei alienæ, & redimens utiliter gessit negotium Domini; ergo has expensas tenetur Dominus restituere. *ꝛ. N. assumptum*: Expensæ illæ erant tantum per accidens necessariæ; nam si res apud Dominum mansisset pro sui conservatione, non indignisset ejusmodi expensis, ut supponitur, & quia equum non redemit ut alienum cum animo restituendi, non egit rem Domini, sed propriam. *ꝛ. Si possessor malæ fidei non percepit fructus ex re aliena, dubitat autem an Dominus eos erat percepturus, si dubium vincere non possit, tenetur tantum pro rata dubii; si malâ fide cum Domino rei litiges, non tantum rem cum fructibus, sed & omnes expensas litis teneris Domino refundere, ut patet. Si bonâ fide litigasti, non teneris Domino, et si rem suam evicerit, de expensis litis, neque etiam tuas expensas deducere potes, quia non fuerunt Domino utiles, nisi ratio-*

R. D. Jansen Pars I.

ne rei alienæ sustinueris litem à tertio, quam Dominus rei etiam sustinere debuisset; tunc enim utiliter egisses rem Domini, eandem contra iniquum petitorum defendendo: imò possessor bonæ fidei post litem intentatam in tantum sit malæ fidei, ut si à tempore litis rem vel fructus consumat, teneatur ex injusta acceptione rem unâ cum fructibus & omni interesse Domino compensare. *ꝛ. Qualiter ille, qui pro altero emit, vendit, negotiatur titulo fructus industrialis, aliquid sibi retinere possit vel non possit, dixi Cal. 31. à num. 2. Sed quid si quæstor Caji sciat, quod Caju pro mille aureis apud quæstorem existentibus velit emere centum 50. aureorum, quæstor autem hunc censum uno anno citius emat Domino ignorante, an 50. aureos isto anno ex censu provenientes tanquam fructum industrialem sibi retinere potest? ꝛ. Si emerit censum istum sibi seu suo nomine & periculo, peccat quidem utendo pecuniâ alienâ Domino invito; sit tamen Dominus lucri, sicut fur qui negotiatur vel ludit pecuniâ alienâ; cum enim pecunia ex se non sit fructifera, ille fructus non ex pecuniâ, sed ex negotiatione seu emptione census provenit; si verò censum emat nomine sui principalis, etiam huic debetur lucrum seu pensio. Idem est, si nomine sui principalis empturus pen-*

Hh

ho-

tionem 40. aureorum, eadem pecuniâ alibi emat pensionem 50. aureorum: similiter si quæstor sciat, quòd Dominus velit redimere & obnunciet uno anno citiùs Domino ignorante, qui postmodum per quæstorem suum jubet solvi mille aureos & unius anni pensionem,

quæstor hæc pensionem retinere non potest, quia obnunciatio facta est nomine principalis; si enim non processit ex præsumpta ejus voluntate, est invalida, & pensio adhuc debetur Domino censûs. *Croix l. 3. p. 1. n. 1040.*

CASUS XLII.

De Restitutione in bonis Animæ & Corporis.

X Anthus Titiam philtero infatuavit. 1. 2. Falsis & noxiis doctrinis ac consiliis imbuit. 3. Fraude ad peccandum induxit. 4. Religionem abstrahere. 5. Ac moniales ad neganda ei vota inducere conatus fuit. 6. Plures mutilavit & occidit, quarit ex Confessario an teneatur ad sumptus funeris, ad neglectas operas, ad expensas in medicos. 8. Ad quid teneatur heredibus & iis, qui ab occiso alimenta, promotiones aliaque bona expectant. 9. Quid si occisus ei omnia remiserit. 10. Quid si occisus fuerit invasor, & fugere potuerit. 13. Quid si tantum excessit moderamen. 14. Quid si pugnam suaserit, vel sorsio in sui gratiam occidere volenti non contradixerit, & ipse socius vulneratus fuerit. 15. Quid si occidat aliquem paulò post morte naturali vel ex sententia judicis moriturum, vel ab alio lethaliter vulneratum. 16.

Quid observandum Confessario homicida. 17.

Nota. Quatuor sunt ordines bonorum. Ad ordinem supremum pertinent bona spiritualia, ut virtus, gratia, scientia, innocentia. Ad secundum vita, sanitas & integritas corporalis. Ad tertium fama & honor. Ad quartum bona fortunæ: de quibus supra. In præsentibus

QUÆR. I. An sit obligatio reparandi damnum datum in spiritualibus?

R. Si damnum in spiritualibus sit reparabile per bona ejusdem ordinis, ex justitia reparari debet. Ratio est, quia quilibet homo non minus jus habet in sua spiritualia, ne iisdem vi vel dolo injustè privetur, quam in temporalia; ergo sicut hæc, ita & spiritualia debent reparari, si possint in eodem ordine. Hinc

Deduces seqq. 1. Qui veneno, phil-

philtro, vel maleficio aliquem privavit usu rationis vel memoriæ, debet ex justitia eundem restituere quantum potest, congrua remedia adhibendo, maleficio tollendo, &c. & si non possit, obligatur omnia damna ipsi læso aliisque secuta & prævisa refarcire. 2. Professor Theologus, Jurista, Medicus, &c. qui falsa & nociva principia etiam bonâ fide docuit, tenetur ea, si sine gravi incommodo possit, non tantum ex charitate, ut fatentur omnes; sed etiam ex justitia revocare, aliâs est causa damnorum inde secutorum cum obligatione pro iis satisfaciendi, *Lug. d. 8. num. 95. D. 39. à num. 24. Ratio est; quamvis ista principia ab initio dederit sine sua culpa, postea tamen ipso sciente causant aliis damna; ergo ex justitia tenetur ea remove; sicut si inadvertenter incendisset alienas aedes, ex justitia tenetur ignem à se positum remove; aut si dedit medicinam noxiam, tenetur eam repetere, aliâs est reus homicidii; nam quamvis ignis ab ipso inadvertenter positus vel medicina bonâ fide præscripta ab initio erat causatura damnum involuntariè, ex post tamen damnum sequitur ex ejus actione voluntariè & scienter; ergo tenetur ex justitia causam à se positam remove, & si non removeatur, obligabitur compensare damnum &c. 3. Qui vi vel fraude induxit alium ad peccatum mortale,*

tenetur vim & fraudem remove, juxta alios etiam, quantum in se est, seductum reducere ad pœnitentiam, ut gratiam, quam ob fraudem ipsius incautus perdidit, respiciens recuperet. 4. Qui vi vel fraude abduxit adolescentem à religione, tenetur ad omne damnum emergens tam adolescenti quàm religioni, & qui taliter impedit puellam à religione, præterea excommunicatur à *Trid. Sess. 24. c. 18. de regul. & Ratio est; quia quilibet habet jus strictum, ne vi vel fraude à consecutione tanti boni impediatur: si verò id fiat absque vi vel fraude, v. g. ad probandam ejus constantiam, proponendo divitias & delectationes honestas sæculi, asperitates religionis &c. non est peccatum, etiam si alter ex hoc à bono proposito desistat, quia liberè consentit, & religio non est bonum necessarium; si tamen vocatio adolescentis videretur quasi certa aut vita secularis sciretur ei esse periculosa; foret contra charitatem ei religionem dissuadere, quod à potiori tenet de eo, qui suo consilio à Monasterio abstrahit professum, sicut tamen professus non peccat contra justitiam, neque ad restitutionem damnorum Monasterio secutorum obligatur, sic nec consulens, nisi usus fuerit vi vel fraude, quia Monasterium in suum professum non habet jus proprietatis sed jurisdictionis, & dam-*

num quod forsan causatum est, plerumque eompensatur per assumptionem alterius æquè utilis vel melioris, *Salon. Bannes. Less. Illung. t. 4. D. 3. num. 59. 5.* Qui novitio absque causa negat votum ad professionem, peccat mortaliter cum obligatione restitutionis, si possit: *Ratio est*: quia Capitulares sunt quasi testes & iudices super capacitate Novitii; sicut ergo iudices ex iustitia debent iudicare juxta merita causæ & testes testificari verum, sic & hi. Deinde est tacitus contractus inter novitium & religionem, ut ipse sustineat onus probationis & econtra religio eum admittat, si repertus fuerit idoneus; ergo capacem repudiando peccant contra iustitiam cum onere reparandi damnum, seu denuo eum recipiendi, si velit, &c.

7. QUÆR. II. Ad quid teneatur injustus vulnerator, mutilator, occisor?

R. 1. Cajet. Sorus. Rebell. Valent. dicunt, pro ipso vulnere, brachio, oculo vel vita amissa deberi satisfactionem pecuniariam, etiam si nulla damna realia inde secuta sint: vel probabilius oppositum docent *Ledesma. Bannes. P. Nav. Less. Laym. Dicast. Salmant. t. 13. c. 2. pundt. 6. Lug. D. 11. num. 5. Metzg. t. 12. D. 27. a. 5.* Probatum 1. ex *Exod. 21. v. 19.* ubi imponitur restitutio pro expensis in medicos & lucris cessantibus, nihil autem pro vulnere. Idem habetur *L. ult. ff. de*

his qui. Probatum 2. *Ratione*: quia hæc sunt bona altioris ordinis, quæ nec pecuniâ æstimari, nec ad æqualitatem [quæ est finis intrinsecus iustitiæ] reparari possunt. *R. 2.* Injustus vulnerator, mutilator, occisor tenetur ad omnia damna realia in bonis fortunæ secuta, juxta sequentes explicationes: imò Reparanda sunt omnia damna ante mortem secuta ut expensæ in medicinas & medicos, jacta lucrorum, quæ eo tempore sanus pro se & familia fecisset, ut si opifex, factor, vel factor ex vulnere inutilis factus sit ad opus suum, tenetur vulnerator restituere lucrum operatum, quibus carere debuit. *L. ult. ff. de his qui effuderint.* inter damna tamen non sunt æstimandi sumptus funebres, qui aliàs mortuo impendi debuissent, nisi ratione necis extra patriam v. g. illatæ majores sumptus fieri oportuerit, tunc enim compensandus erit ille excessus. *Metzg. n. 8.* & quidem præfata damna non tantum reparanda sunt ipsi læso, si supervivat, sed eo mortuo etiam ipsi hæredi, sive necessario sive non necessario; quia hæres facit unam civiliter personam cum defuncto, & succedit in omnia ejus jura; ergo sicut compensatio damnorum debebatur occiso, dum adhuc vivebat, sic nunc ejus hæredi: est communis & certa. *Nav. Less. c. 9. dub. 24.* quod si nulli sint hæredes, restitutio facienda est pauperibus, vel ad

pias

pias causas. C. cum tu. de usuris, quod Auth. communiter extendunt ad quodvis debitum restitutionis ex delicto; eò quòd hæc præsumatur esse voluntas defuncti, ut, cùm restitui non possint, ea non cedant in commodum delinquentis, sed ad pias causas in favorem animæ suæ.

9.

II. Etiam damna mortem subsequencia reparanda sunt non tantum hæredibus necessariis, hoc est, soli uxori, parentibus, & liberis ut valde probabiliter docent *Marchant. Les. Sylvius 2.2.9.64. a. 2. Salmant. l. c. & alii*; sed probabilius etiam fratribus, sororibus, & omnibus iis, qui victum, amictum, aut alia bona ab occiso sive gratis, sive ex debito erant habituri; non in solidum sed secundum spem consideratis occisi viribus, ætate, arte, industriâ, periculis &c. Si enim erat homo nobilis, otiosus, infirmus, ex cujus opera vel industria nihil sperandum erat, patet etiam nihil esse restituendum. *Vasq. Azor. P. Nav. Dicast. L. 2. t. 2. D. 7. n. 77. consentit Lug. n. 77.* si homicidium factum sit animo nocendi etiam extraneis; sed verius sufficit damna hæc esse prævisa, hoc ipso enim sunt voluntaria, quamvis directè non intendantur. *Ratio est*, quamvis hi omnes non supponantur habere jus strictum ad eju'smodi bona, habent tamen jus strictum, ne per injustam vim à spe ea consequendi impediatur; à

potiori tenetur occisor solvere creditoribus occisi, quia his ex justitia tenebatur satisfacere occisus; eum ergo hic ab homicida factus sit impotens, ejus loco tenetur solvere homicida: etsi id in praxi non observari testetur *Laym.* & oppositum doceat *Sylv. Les. Metzger l. c.* hæc sententia est probabilis & tuta. *Dices:* ergo homicida, etiam tenebitur restituere iis, qui ab occiso erant promotiones, officia, beneficia, xenia vel eleemosynas accepturi, aut ad prandium invitari solebant, quia hi omnes per homicidium à spe horum sunt impediti, hoc autem est contra communem sensum & praxin, teste *Lug. n. 75. p.* De rigore juris hæc omnia restitui debere, per accidens tamen plerumque excusatur homicida, eò quòd ea damna vel non præviderit vel ex communi sensu censeantur remitti.

10.

III. Si occisus ante mortem homicidæ remiserit non tantum offensam, ut tenetur in conscientia, sed etiam omnem obligationem restitutionis; ad nihil teneri homicidam hæredibus vel aliis, qui spem habebant ad pinguiorem hæreditatem, alimenta, solutionem debiti &c. tenet *Bannes. Diana. Sanch. L. 1. Moral. c. 4. d. 14. Salmaut. sup.* etsi condonans peccare possit contra charitatem, si uxor, parentes, vel filii valde egeant: *Ratio potest esse* quia hæredes, à potiori, qui gratis aluatur, non habent spem ad ali-

Hh 3 mer-

menta vel ampliorem hereditatem, nisi dependenter à voluntate occisi; sed hæc cessat factâ remissione, neque injusta vulneratio est causa remissionis, quia hanc fecit liberè, ergo. 2. Si vi impediam collatorem, quo minus Petro det beneficium, si ex post ignoscat mihi vim illatam & beneficium liberè det Paulo, ad nihil teneor Petro, quia collator Petrum non transit propter meam vim, sed per liberam suam voluntatem; ergo à pari, si moriens mihi omnia remittat, non meum homicidium, sed occisi remissio est causa, quod hæredes alimentatione vel pinguiori hereditate priventur, 3. Si occisus consenserit in duellum vel pugnam, occisor ad nihil tenetur neque occiso neque hæredibus, ut infra dicetur, quia censetur resignare juri suo, ergo. 4. Moriturus potest remittere damna ante mortem secuta, v. g. expensas in medicos, neglectas operas, aut etiam furtum 100. aureorum sibi factum absque hoc, quod ad aliquid teneat hæredibus, etsi his obinde minor hereditas obveniat: ergo etiam remittere potest defectum operarum post mortem, etsi obinde diminuenda sit hereditas. *Probatur antecedens*: si ante mortem illas expensas vel 100. aureos furto ablatos solvissem, poterat mihi eos donare, ergo & solutionem remittere. His non obstantibus verius est occisum tantum potuisse remittere damna sibi, non au-

tem illata hæredibus vel aliis, qui ab ipso alimenta, hereditatem vel solutionem debiti sperabant. *Lug. n. 63. Illung. D. 2. n. 88. Metzg. n. 16. Ratio est*, quia homicida non tantum laesit jus occisi, sed etiam jus rigorosum, quod habebant hæredes & alii, ne per vim impedirentur à spe alimentacionis hereditatis, solutionis, debiti &c. Hoc autem jus non spectat ad occisum, sed immediatè ad hæredes & alios, ergo ab occiso remitti non potuit. *Illung. D. 2. n. 88. Confirmatur*: si vi vel fraude impedivisti Episcopum, quo minus Titio digniori conferret beneficium, quamvis Episcopus post collationem alteri factam hanc vim vel fraudem tibi remittat, nihilominus teneris Titio satisfacere pro rata spei, quia non tantum Episcopo, sed & Titio injuriam feceras. Sed idem est in casu presenti, ergo. *Confirmatur* 2. occisus non potest remittere homicidæ injuriam reipublicæ vel legis violatæ, quin adhuc justitiâ vindicativâ puniri possit & debeat, ergo nec damna aliis illata. Ad argumenta opposita &c. 1. Non tantum à voluntate testatoris, sed & à potentia ulterius laborandi & acquirendi dependet spes pinguioris hereditatis, vel alimentacionis; quia ergo homicida hanc potentiam occidendo sustulit, est causa, quod hæredes & alii priventur hereditate & alimentacione, quam aliàs ex ejus vita & labore erant habituri *ad 2. N.*

N. conseq. collator sublatâ vi meâ retinet adhuc potentiam beneficium Petro conferendi si velit, quia beneficium supponitur adhuc vacare; si ergo tunc prætereat Petrum, id non fit ex vi à me illatâ, quæ jam cessat, sed ex liberâ suâ voluntate: e contra moriens è vulnere à te influcto, etsi velit non potest amplius suis lucrari, ergo defectus hujus lucri non ex ejus voluntate sed ex tuâ occisione contingit. *ad 3.* consentiens in duellum non propriè resignat juri suo acquisito, sed consentiendo facit, ut contra occisorem jus ad restitutionem non acquirat: nam consentiens non patitur violentiam, ideoque nec ipse, nec ejus hæredes ab acquirendâ ampliore hæreditate per violentiam impediuntur, quod tamen ad obligationem restitutionis requiritur; e contra quia non consentit in sui occisionem, etsi ante mortem damna remittat, attamen illa & ipse & hæredes passi sunt per violentiam & injuriam, ergo quamvis possit sibi, non tamen poterit damna hæredibus jam injuriosè illata remittere &c. *ad 4.* moriturus potest remittere damna autem mortem illata sibi *C. aliis N.* hinc si per tuam vulnerationem vel furtum factus sit impotens solvere sua debita, vel familia ejus jam caruit alimentis, aut aliis bonis, alioquin ab ipso percipiendis, hæc damna à læso remitti non possunt, quia id cederet in præjudicium aliorum, qui etiam læsi sunt.

IV. Quòd si uxor occiso marito æquè commodè nupsit vel nubere possit, aut eâ occasione gratis ab alio alatur, occisor nihil debet uxori, quia re ipsa non fuit damnificata, & occisor non obligatur uxori, nisi quatenus ipse succedit in obligationem mariti, sed hic non tenebatur uxorem alere, si hæc aliunde habebat alimenta, ergo. Si occisus nec uxorem nec liberos habet, neque habiturus fuisset, restitutio facienda est hæredibus ab intestato: si verò credebatur liberos habiturus, vel in illorum defectu alios hæredes scripturus, nihil debetur hæredibus ab intestato, quia non tam damnus, quàm commodum ex homicidio passi sunt.

V. Homicida per publicum supplicium à debito restitutionis non absolvitur, sed tantum satisfacit debito justitiæ publicæ, non autem privatis injuriis, nisi fortè hæredes occisi homicidæ morte punito injuriam remittant, uti facere censentur si morte malefactoris contenti, cum facillè possint, nihil perant. *Sot. Marchant. Les. L. 2. c. 9. d. 22. Steph. t. 4. d. 5. n. 28.* si hæredibus nulla damna causata sint, eò quòd occisus fuerit persona inutilis, otiosa &c. & nihilominus judex homicidæ imponat aliquam multam uxori vel hæredibus pendendam, ad illam ex justitia obligabitur, non quasi debeatur restitutio pro ipsa læsione corporis, sed ex eo, quòd

uxor

uxor vel hæredes occisi per sententiam iudicis acquisierint jus ad mulctam in pœnam delicti. *Lug. l. cit. Sporer à n. 236. V. dicenda n. seqq.*

13. VI. Si læsus vel occisus liberè in pugnam vel duellum consensit, ad nihil tenetur occisor, quia censetur juri suo ad petendam satisfactionem renuntiasse; idem est, si læsus vel occisus sine gravi damno vel infamiâ fugere potuit, sed noluit, volens se defendere; nam quamvis invadens tunc sit verus homicida, non tamen tenetur ad damna ex homicidio secuta, quia occisus non fugiendo, cum facilè posset, in pugnam consensit. Secus si metu gravis infamiæ vel damni fugere non potuerit; quòd si ipse invadens occidatur, ad nihil tenetur invaluus, etiam si fugere facilè potuerit, licèt enim tunc peccet non tantùm contra charitatem, ut vult *Molina, Sporer. t. 5. c. 3. n. 217.* sed etiam contra justitiam, quia quilibet habet jus, ut non occidatur privarâ authoritate, nisi pro necessaria defensione; sed defensio non est necessaria, ubi quis commodè fugere potest, ergo: non tamen tenetur reparare damna, quia occisus hoc ipso, quòd alterum invaserit, in hæc damna consensit, sicut consentit provocans ad duellum. Idem est, si alterum convictio affecisti vel in adulterio deprehensus impetaris & fugere non possis, poteste defendere, & si opus est occidere, nec teneris ad restitu-

tionem, quia alter injustè te aggreditur, & hoc ipso in periculum consensit. *Sylvest. Less. Bannes. 2. 2. q. 64. a. 8. q. 1. Dicast. n. 93.*

VII. Qui in defensione etiam iusta excedit moderamen inculpatæ tutelæ, tenetur ad damnum ex illo immoderamine emergens, v. g. Titius Cajum per unum vulnus ita læsit, ut ampliùs nocere non possit, si superaddat secundum, vel ipsam mortem, tenetur ad omne damnum ex secundo vulnere vel ipsa morte secutum; tum quia hæc damna causavit per gravem injuriam; tum quia aggressor, et si consenserit in pugnam non tamen in illum excessum, sicut provocans ad duellum consentiat, non tamen in hoc ut à provocato contra leges duelli occidatur, ideoque sic occidens tenebitur provocato ad damna indè orta.

VIII. Si Cajo suadeas pugnam vel duellum, in quo Cajo læditur vel occiditur, ad nihil teneris Cajo, nisi consilium fuisset fraudulentum, quia liberè consensit: si verò tertius ex tuo consilio invitatus & injustè lædatur, mutiletur &c. teneris in defectu principalis refarcire damna, quia causa es, quod hæc injustè & invitatus patiat: si te cum Titio pugnante tertius se pugna immisceat & lædatur, nec Titius nec tu ad aliquid teneris, quia sponte se periculo exponit; si verò te injustè pugnantem adjuvare & adversarium tuum in tuâ gratiam occidere velit, si non con-

tradi-

tradicas cum possis, censeris implicite occisionem mandare, quia propter tuam facilitatem putat id tibi placere, & ideo movetur ad occidendum in tui gratiam; ergo teneris ad damna per ipsum illata.

16. IX. Qui occidit Cajum paulo post morte naturali vel ex justa iudicis sententia certo moriturum, etsi sit verus homicida, non tamen tenetur restituere, nisi quanti interfuit eum citius esse occisum; si vero occidat Cajum injuste occidendum ab inimico, tenetur ad omne damnum secutum. *Ratio est*; quod in priori casu illa damna absque eo erant iuste secutura absque onere restitutionis, in 2do vero casu erant secutura injuste cum onere restitutionis; qui ergo primo injuste occidit & ista damna voluntarie causat, tenetur etiam pro iis restituere. Si Cajus ex vulnere accepto à Titio erat certo moriturus; si superaddas aliud ex quo citius moritur, tantum teneris restituere quantum nocuit citius fuisse occisum, sicut si domui conflagranti & citius spe auxilii certo exurenda adjicias ignem; *Ratio est*; quia illa damna antecedenter erant quasi causata, & tua vulneratio etsi injuriosa sit, novum damnum non causat &c.

17. X. Confessarius antequam homicidam absolvat, reflectere debet ad sequentia: primo, quis occiderit vel mutilarit; nam omnis voluntarie occidens vel mutilans, aut

R. D. Jansen Pars I.

etiam mandando, consulendo, arma prebendo, aliterve cooperans sit irregularis, & quidem in hac irregularitate ex homicidio voluntario etiam occulto proveniente solus Papa dispensare potest: & qui in irregularitate S. Ordines suscipit, vel in susceptis ministravit, toties quoties novum peccatum mortale admisit. 2. *quis* occisus fuerit, an pater, mater, filius vel alia persona proxime conjuncta, est enim tunc speciale peccatum contra pietatem: an Clericus, Episcopus, Archi-Episcopus &c. quia tunc præter speciale peccatum Sacrilegii incurritur excommunicatio Papæ reservata. 3. *Quo loco* occisus vel vulneratio facta sit, an in Ecclesia; tunc enim habet speciem Sacrilegii, & si facta est immodica & injuriola sanguinis effusio, Ecclesia est polluta. 4. An & quot socios ad alium lædendum adhibuerit, nam tot commisit peccata scandali. 5. Quanto tempore alium occidere vel lædere intenderit, quoties intentionem renovarit, toties enim admittit distinctum numero peccatum. *Ratio* horum est, quia Confessarius debet cognoscere numerum & speciem peccatorum, & posse imponere proportionatam pœnitentiam, sed hoc fieri non potest nisi ad præmissa attendat, ergo. 6. Quamvis verior sit sententia, quod homicida ex justitia nihil teneatur restituere pro vita occisi, merito tamen con-

li solunt

lulunt DD. ut Confessarius homicidæ imponat opera spiritualia, preces, sacrificia, eleemosynas per

aliquot annos applicanda animæ occisi, sive ad hæc ex iustitia obligetur, sive ex sola charitate.

CASUS XLIII.

De Restitutione ex stupro & adulterio.

YSander vi metu, mendacibus promissis, importunis precibus seduxit Wagiam. Queritur 1. An teneatur eam ducere, vel sufficiat dotare. Item an teneatur ad totam dotem. 2. Quid si res manserit occulta, vel tandem per ipsum stupratorem pro palata. 3. Quid si stuprator ipsam ducere velit, sed ipsa nolit, an teneatur adhuc dotare. 4. Quid si dotare non possit, an teneatur ducere. 5. Quid si existat in voto vel impedimento. 6. Quid si deflorata invito patre ipsi omnium remittat. 7. Quid si ipsa per solos tactus & oscula infamata sit. 8. Quid si liberè vel ex metu reverentiali in copulam consensit, & obinde pater cogatur ejus dotem augere. 9. Quid si nata sit proles & proculus neget se esse patrem, aut neget eam fuisse virginem, vel probet plures cum eadem habuisse. 10. Quid si sub vera vel ficta spe matrimonii defloravit. 11. Quid si ipsa vel ipse existat in voto. 12. An teneatur dotare si non possit obtinere dispensationem, vel ipse sit longè nobilior vel ditior. 13. 14. Quid si ipsa

se sinxit virginem, vel saltem ipse credidit esse talem, vel dubitavit. 15. Quid si ex post fornicata est cum alio. 16. Quid si parentes nolint, ut defloratorem ducat, eò quòd sit minus dives. 17. Quid si ex matrimonio timeantur scandala, discordia. 18. Casus appertinens: De restitutione ex adulterio. Idem Sander dicitur suscepisse prolem ex aliena conjugè. Queritur, quis teneatur prolem alere aliæque damna compensare. 19. Quid si adultera non habeat bona propria. 20. Quid si restitutio fieri non possit sine manifestatione adulterii. 21. An filius teneatur credere matri asserenti ipsum esse spurium. 22. Quid si mater sit prostituta fama, vel tantum debeat se infamare apud filium. 23. Quid si mater filiis dicat: unus ex vobis est spurius, & filii nolint ut spurius nominetur, an mater sit libera. 24. Quid in dubio, an proles sit adultera. 25. Quid si proles certò sit adultera, sed dubitetur, quis ex pluribus adulteris sit pater. 26. Quid si mater prolem exponat ab aliis alendam.

Suppositis iis quæ dixi Cas. 11. à n.

4. videlicet quod stuprum proprie dictum sit concubitus cum femina vel potius virgine invitâ seu non consentiente ; etsi etiam sæpe sumatur in sensu latissimo pro quolibet concubitu illicito. Adulterium autem sit concubitus cum alieno vel alienâ conjugè.

1. QUÆR. I. Quid restitui debeat pro illato stupro, defloratione?

R. 1. Qui vi, fraude, vel injusto metu puellam ad copulam induxit, tenetur disjunctivè eam vel in matrimonium ducere, si ipse & ipsa velit, vel omnia damna inde secuta resarcire, v. g. prolem alere, defloratam dotare, non quidem in toto sed dotem aliâs à patre dandam ita augere, ut æquè commodè & utiliter nubere possit, ac si non fuisset corrupta; & si corruptor se ad hæc offerat, non tenetur eam ducere ante judicis sententiam, etiamsi id ipsa vel parentes urgeant. Navar. Bannes. Sylvius q. 62. a. 2. Sporer Theol. Sacram. p. 4. c. 2. a numer. 594. Pirhing lib. 5. decret. t. 16. numer. 44. Engel ibid. numer. 11. Reiffenstul. L. 4. t. 1. numer. 71. colligitur ex c. 1. de adult. & stupro. Ratio est, quia deflorator matrimonium determinatè non promisit, ergo satisfacit si defloratam vel ducat vel ita dotet ut æquè utiliter ac antè nubere possit. Ex his deduces seqq. 1. Si deflorata nullum damnum passa est, eò quod res manserit occulta, & æquè honestum ac utile matrimonium con-

secuta sit, ad nihil tenetur injustus stuprator; non enim debet aliquid pro integritate corporis, quia hæc est irreparabilis & pretio non æstimabilis; neque pro damno temporali, quia supponitur nullum esse secutum, nisi deflorationem occultam; revelando eam diffamasset & ab honesto conjugio impedivisset, tunc enim teneretur non tam ex defloratione quàm diffamatione eam ducere vel dotare. Vasq. Les. Lugo d. 12. a numer. 6. 2. Si corrupta stupratorem ducere nolit, adhuc tenetur eam dotare, quia injuriam stupri passa est, & Innocens ad matrimonium, quod maximè oportet esse liberam, sine nova injuria cogi non potest, c. 1. de adul. & stup. 3. Si injustus corruptor vitiatam dotare vel damna compensare non possit, tenetur si ipsa velit eam ducere, nisi magnus ex parte sua foret conditionis excessus; Ratio est, quia eam injuriosè à congruo matrimonio impedivit, ergo si damnum pecuniâ compensare non possit, tenetur eam ducere etiamsi existat in voto vel alio impedimento, v. g. consanguinitatis, affinitatis &c. modò in eo dispensari soleat & ad sit causa dispensandi; quia qui tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & necessaria, quale hic est petitio dispensationis. 4. Potest corrupta etsi adhuc sub patria potestate constituta patre invito hanc obligationem stupratori remittere, quia patri

Ii 2 nulla

- nulla facta est injuria, & ipsa juri suo cedere potest, cum ei liberum sit à nuptiis abstinere. *Pirb. numer. 52. Lanterbach. Carpzov. apud Leuren. l. 5. q. 294.* quæ dicta sunt de iniquo stupratore, etiam intellige de eo, qui quidem puellam non corruptit, sed vi, metu, fraude aut fictâ matrimonii spe induxit ad oscula, tactus, vel familiaritatem, ex quibus infamata pati nubere non potest, secus si absque vi vel fraude in hæc consensit.
8. *¶ II. Si puella absque vi vel fraude solis blanditiis, donis aut importunis precibus persuasa in copulam consensit, deflorator eam nec ducere nec dotare tenetur. Less. Vasq. Lug. l. 6. Haun. to. 6. tr. 2. numer. 591.* quia dona & preces nequidem secundum quid actum faciunt involuntarium; liberè autem consentienti nulla facta est injuria, neque ejus parentibus, quia non hi sed ipsa quoad ejusmodi usum est corporis domina; *nec obstat*, quòd obinde pater dotem augere debeat, ut possit filiam in matrimonio æquè bono collocare; nam ad hoc non tenetur, & si sponte id facit damnum volens patitur; sicut ergo filia consentiendò in stuprum non peccavit contra justitiam, sic nec stuprator, qui tamen obligatur prolem si quæ nata est alere, *c. 5. de eo qui duxit*; imò in foro externo cogitur defloratam etsi liberè consensit dotare, vel eidem aut ejus parentibus mulctam solvere; & si neget
- eam fuisse virginem, aut se non esse patrem proles, ipsi incumbit probatio; nam hoc ipso quòd convictus vel confessus fuerit de copula, præsumitur pater, nisi monstrare possit alium; quod si plures cum eadem copulam habuerint, recurritur ad circumstantias, cui nimirum vel tempus partus vel physiognomia magis respondeat, quin & favore proles ne defectu alimentorum intereat juramento mulieris creditur, *Engel n. 26.* si virgo consensit quidem in copulam, sed præ verecundia causa non fuerit contradicere; eò quòd rogans sit herus, Dominus, patronus aut vir magnæ auctoritatis, deflorator adhuc tenetur eam ducere, nisi sit conditionis valde imparis, tunc enim sufficet eam dotare, quia non liberè sed ex metu reverentiali consensit *Vasq. Molin. Gonzales. Leuren. l. 6. Reiffenst. n. 75.*
9. *¶ III. Qui sub spe vel promissione matrimonii fœminam ad copulam induxit, per se loquendo tenetur eam ducere, nec satisfacit offerendo pecuniam, nisi fœmina ultro consentiat. Ratio est,* quia promissio fuit de danda ipsa persona & post concessum corporis sui usum fœmina in ipsam personam jus acquisivit, ergo invita cogi non potest ad acceptandam loco personæ pecuniam; sicut si ex contractu vel delicto deberetur vestis, cogi non posset ad acceptandum loco ejus æquivalens: *nec obstat*, quòd forsan fictè promiserit, nam fictè promittendo

injuriōse subtraxit consensum quem altera pars posuit & insuper corpus suum tradidit, ergo cum possit restituere ponendo consensum & eandem ducendo, ad hoc tenebitur. *S. Th. in 4. D. 48. a. 2. ad 3. Sanch. de mat. l. 1. d. 10. num. 3. Engel, Pirhing. num. 56. Reiffenst. num. 115.* Nec potest ingredi religionem, licet eandem vel etiam castitatem ante vel post eam promissionem voluisset, quia deflorando puellam sub spe matrimonii renuntiavit statui perfectiori, & votum solum obligat ex virtute Religionis, promissio verò defloratæ servari debet ex justitia, in concursu autem utriusque obligationis prævalet obligatio justitiæ, ut si vestem ex voto debeas pauperibus eandemque ex contractu vel delicto debeas alteri, prius huic quàm pauperibus præstanda est. *Lugo à num. 43. Sporer nu. 601. Lenr. qu. 295. Dices cum Ledesma, Perez, Schmalzgr. l. 4. t. 1. nu. 32.* Talis non tenetur vi promissionis, quia hæc supponitur esse invalida, neque ratione damni causati, quia hoc per dotem vel aliter refarcire potest. *q.* Tenetur ratione consensûs injustè subtracti quem tenetur renovare, sicut qui subtraxit equum non satisfacit offerendo pecuniam, sed debet dare ipsum equum; *cum aliud pro alio invito creditoris solvi non possit L. 2. §. mulier ff. de rebus creditis.* Dixi, *per se loquendo*, nam deflorator à ducenda deflorata variis

ex causis excusari potest: ut 1. Si habeat votum vel impedimentum indispensabile, v. g. sacros Ordines, professionem Religiosam, aliud matrimonium &c. tenetur tamen defloratam tunc dotare, si ipsa impedimentum ignoraverit quia fraudulenter eam corrupit, secus si ipsa fuerit conscia impedimenti indispensable, tunc enim censetur voluisse decipi; si votum vel impedimentum sit dispensabile & adsit causa dispensandi, deflorans sub promissione matrimonii probabilius tenetur defloratam ducere, vel enim ipsa fuit conscia voti aut impedimenti, & tunc prudenter credere potuit, quòd deflorator promittendo matrimonium se se obligaret ad petendam dispensationem, qui enim se obligat ad finem, hoc ipso se obligat ad media necessaria, & sub ea conditione dedit copiam sui corporis, non natura, si scivisset se relinquendam: vel non fuit conscia impedimenti, & tunc deflorator non tantum tenetur vi promissionis, sed & ex fraudulenta damnificatione: *Si dicas 1.* Promissio matrimonii supposito voto est de materia illicita, & per consequens nulla. *2.* Si deflorata fuit conscia voti, voluit decipi, ergo ad nihil obligatur deflorator: ita probabiliter *Diana. Laym. q. N. utrumque ass.* Nam promissio non est de contrahendo matrimonio simpliciter, sed sub conditione impetrandæ dispensationis, quod utique

licitum est, nec fœmina conscia impedimenti voluit decipi quia prudenter credidit perendam fore dispensationem. 2. Si deflorator sit longè excellentioris statûs vel conditionis, v. g. vir illustris, nobilis, officio vel dignitate conspicuus, cum ipsa sit ancilla, rustici vel opificis filia, non tenetur eam ducere, etiamsi fictâ promissione eam deceperit, quia damnificator injustus non tenetur cum tam inæquali detrimento; imò nec tenetur eam dotare, si ipsa ob verborum ambiguitatem & inconstantiam vel ob notitiam inæqualitatis fictionem facillè advertere potuerit, quia tunc volens decepta est, *Sanch. n. 5. d. 10. Pirh. à num. 57.* Secus si ipsa inæqualitatis fuit ignara, aut ipse seriò promissit, vel saltem ob sincerationes credebatur non obstante dispari conditione matrimonium seriò promittere, tunc enim tenetur eam ducere vel dotare, quia quantum in se est statui excellentiori renunciavit, & ipsa ex parte suâ contractum onerosum implevit, ergo & ipse tenetur eum implere. *Navar. Vasq. Less. Laym. Reiffenst. n. 123. contr. Sanch. Pirh. num. 57.* 3. Excusatur, si deflorata etiam deflorantem deceperit fingendo se virginem, divitem, nobilem, &c. si ipsa se talem non finxit sed ipse errore deceptus credidit esse virginem, & ideo matrimonium seriò promissit, adhuc in foro conscientie non erit obligatus eam ducere,

quia defloratio sponsæ ab alio sive ante sive post promissionem facta est sufficiens causa dissolvendi sponsalia; si tamen fictâ promissione copulam extorsit & difficultas ad nuptias inde secuta sit, tenetur dare aliquid, etsi non tantum quantum si fuisset virgo. *Less. Sanch. n. 11. Dicast. hic numer. 144.* imò si dubitans vel sciens esse corruptam, matrimonium ei pro usu corporis promissit, eam ducere tenetur. 4. Excusatur si mulier postea fornicetur cum alio, quia hoc ipso renuntiat suo juri. 5. Ad nihil tenetur deflorator, si deflorata vel ejus parentes nolint consentire in matrimonium cum defloratore; quia hic solum matrimonium promissit & nihil aliud, ergo si hoc præstare velit, sed non possit, est liber. *Sanch. num. 15. nec obstat,* quòd forsan fictè promiserit, quia tunc tantum tenetur renovare consensum, quam per fictionem subtraxit; hic autem consensus nihil prodest defloratæ, si defloratorem ducere nolit, sicut si pro copula fictè promississet centum aureos, solum tenetur dare hos aureos & si ipsa eos acceptare nolit, non tenetur eam ducere vel plus dare, nisi finxerint se esse conditionis notabiliter melioris quàm est, tunc enim ob iniquam deceptionem tenebitur eam dotare. 6. Si ex tali matrimonio timeantur gravia scandala, odia, vel similia mala, non tenetur defloratam ducere, neque dotare, nisi vi, fraude

fraude aut fictâ spe matrimonii copulam obtinisset, tunc enim teneretur non ad matrimonium, quod ob scandala & odium inire non potest, sed ad damna, ex defloratione orta, quia hæc injustè causavit; si verò matrimonium seriò promissit ad nihil teneretur, non ad matrimonium, quia ab illo justè excusatur, neque ad damna quia horum non est causa injusta. Si deflorator fictâ quidem promissione eam decepit; sed ipsa similiter eum decepit, vel fornicando cum alio est causa, quòd deflorator non teneatur stare promisso, nec eam ducere nec dotare teneretur. *Sanch. num. 11. Reifensl. num. 133.*

18. QUÆR. II. Quæ sit obligatio adulteri & adulteræ?

1. Pars innocens non tantùm potest in foro externo agere ad divortium perpetuum & amissionem dotis vel donationem propter nuptias, ut pater ex *l. 4. decret. tit. de divorciis*, sed etiam in foro conscientie tenentur adulteri per se loquendo compensare omnia damna marito vel legitimis prolibus inde secuta: ut si ex adulterio proles sit nata, tenetur eam primo triennio alere adultera, ex post solus adulter; si verò proles adulterina inter legitimas sit educata, dotata, ad hæreditatem admissa, &c. tenetur uterque adulter in defectu alterius in solidum satisfacere, marito pro alimentatione & dotatione, filiis legitimis pro dimi-

19. nutione hæreditatis, pro majoratu, fideicommissò, aliisque privilegiis debitis soli primogenito aut aliis filiis legitimis, ex errore autem collatis filio adulterino, & quidem uxor adultera restituere debet ex bonis paraphernalibus aliisque propriis, tantundem relinquendo, donando vel legando marito aut prolibus legitimis, vel si non habet bona propria, compensare debet exactiore diligentia & parsimonia, sibi attento statu quid subtrahendo de minùs necessariis, aut si nec hoc sufficiat tenebitur quantum potest spurio, modò ad hoc idoneus sit, persuadere, ut relictâ hæreditate amplectatur statum Ecclesiasticum vel Religiosum. *Dixi per se loquendo*, nam sicut alii, ita & adulteri ex pluribus causis à restitutione excusari possunt: 1. Ob inopiam & defectum mediorem. 2. Si restitutio fieri non possit, quin mater cum sua vel gravi prolis infamia aut vitæ discordiarumque periculo crimen occultum manifestet. *Scotus in 4. dist. 44. Laym. l. 3. t. 3. p. 3. c. 14.* & manifestè colligitur ex *c. officii de penit. & remis.* ubi dicitur, quòd mulieri non sit *deneganda penitentia, quæ ob similem timorem, prolem ex adulterio conceptam, non vult marito fateri*: Ratio est, quia tunc adest impotentia moralis, & non est obligatio restituendi temporalia cum gravi jactura in bonis altioris ordinis, uti hic cum periculis famæ & vitæ: accedit quòd ejusmodi criminis revelatio sit ple-

- plerumque inutilis, quia filius est in possessione legitimitatis nec in conscientia quidem cum tanto sui præjudicio tenetur credere matri etiam juranti se ex adulterio conceptam, nisi ipsa id per idoneos testes & talia indicia probet, quæ etiam in foro externo sufficerent ad pronunciandum filium esse illegitimum, quia forum externum quamdiu non scitur inniti præsumptioni falsæ etiam in conscientiam locum habet, & certè si motiva non sufficiant, ut Judex justè excludat filium à possessione filiationis legitimæ, quomodo sufficerent ut filius se suo judicio excludat, maximè cum ipsa mater errare, aut ex maligno in hunc & nimio affectu in alios filios id asserere possit. *Suar. Bonac. Vasq. Molina t. 3. d. 101. Lug. d. 13. nu. 62.*
21. *Sporer. n. 555.* Si tamen adultera sit mulier prostituta famæ, aut tantum apud unum vel alterum virum taciturnum vel solum filium deberet crimen suum manifestare, ad hoc tenetur si agatur de damno valde notabili & spes sit quòd filius spurcius alijs fratribus sit satisfactorius, quia hæc infamatio non est tanta, quin eam mater pro reparando ingenti damno subire debeat; imò si filius Regiæ primogenitus foret spurcius simul & hæreticus, vel aliter Reip. gravissimè nociturus, obligaretur etiam cum periculo vitæ id revelare, modò fructus inde prudenter sperari posset; *Sylvius q. 62. a. 6. q. 7. Croix. l. 3. n. 332. 3.*
22. Excusantur si maritus & filii legitimi

prudenter præsumantur damna remittere, eò quòd ex matris vel mutuo amore malint alium habere coheredem, quàm crimen cum infamia matris & familiæ detegi, ut non rarò contingit: *sed quid, si mater suis filiis dicat: unus ex vobis est spurcius, filii autem nolint ut nominetur, an mater tunc erit libera?* *24.* Si hoc faciant quia singuli sibi timent, mater non est libera, quia filii legitimi timore injusto coacti remittunt, cum tamen ipsi nullum verè periculum habeant illegitimitatis, sed solum metuant propter modum illum quo mater illos vult cogere ad remittendum; secus si id faciant ex amore erga matrem vel erga se invicem etiam remissuri, quamvis scirent quis esset illegitimus, *Covarruv. Lugo. n. 42. 4.* Si mater ob vicinitatem copulæ cum marito & adultero habitæ dubitet, an ex marito vel adultero conceperit, ad nihil tenentur adulteri, etiam si maritus nullas antea proles ex uxore genuerat, aut uxor putet se ex adulterio concepisse, quia mulier in hoc errare potest, & in dubio præsumitur in favorem matrimonii & prolis, quæ est in possessione honestatis. *Scor. Salon. 2. 2. q. 62. a. 6. Gobat in Theol. jurid. mor. c. 28. n. 86. Lugo n. 17.* Si certum sit prolem esse adulterinam, sed sciri non possit, quis ex pluribus adulteris, quos mulier circa idem tempus admisit, sit pater prolis, adultera tenetur mediam partem portionis hæreditariæ legitimis prolibus sub-

substracta compensare, aliam medietatem una cum alimentis post triennium causatis tenentur adulteri; quia certum est unum ex iis esse Patrem, & est æquale dubium de singulis; ergo etiam singuli in defectu aliorum tenentur restituere; *nec obstat*, quòd aliàs in dubio, an quis damni causa sit, ad nihil teneatur: nam hic singuli sunt causa istius incertitudinis, quæ impedit, quò minus restitutio ab uno determinato exigi possit, & singuli volendo copulam in totum damnum consenserunt. *Rebel. l. 3. q. 10. Dicast. n. 159. Croix n. 337. contra Gobat. c. 27. n. 48. Karachue & alios. Si dicar,* sola mater admittendo plures circa idem tempus est causa dubii, & causa quòd ab uno determinato Restitutio exigi non possit, & singuli de aliorum

concubitu fortè non sciverunt, ergo sola mater tenetur ad totum damnum. *R. N. aff.* singuli quantum est in se sunt causa totius damni, etiam si alter de altero non sciat, sicut si plures eodem tempore explodant in Petrum, vel ignem in ejus tectum injiciant, singuli sunt causa homicidii & incendii, etsi non constet ex cujus actione damnum secutum sit. *s.* Quid si adulteri prolem exponant ab aliis alendam? Id per se loquendo non licere, si tamen defectu medicorum vel metu infamiae prolem alere non possint, licitè deponent ad domum communem orphanorum, quia illum in finem ejusmodi domus communiter fundantur, nisi aliunde constet fundatas esse pro certâ tantum natione vel civitate,

CASUS XLIV.

De Restitutione famæ & honoris.

Xarus, *super restitutione famæ anxius querit* 1. An fama restitui debeat? 2. An filius obligetur pro parente, an heredibus læsi? 3. Quid si graviter infamavit cum levi vel nullâ culpâ? 4. Quid si infamantia dixit de Petro, audientes autem intellexerint de Paulo? 5. An sufficiat infamatum laudare in alia materia? 6. An debeat dicere se esse mentium, an jurare, adhibere testes, an revocare cum periculo vitæ vel famæ? 7. An apud auditores

R. D. Jansen Pars. I.

mediatos? 8. Quid debeat pro honore læso. 9. Quid si ex detractioe damnæ realia sint secuta, aut etiam mors. 10. Quid si infamia sit oblivioni data, vel fama recuperata. 11. Quid si crimen ex post fiat publicum. 12. An fama compensari debeat per pecuniam. 13. Quid si læsus revocationem remitteret, si rogaretur. 14. Quid si reciprocè se infamarint. 15. An per modum defensionis liceat occultum alterius crimen manifestare. 16. An falsum affingere. Pro resolut.

Kk

QUÆR.

QUÆR. I. An & qualiter restituenda sit fama vel honor. *Re.* Omnis qui per detractionem alterius famam, vel per calumniam alterius honorem injustè læsit, tenetur efficaciter restituere famam, honorem & omnia damna realia inde secuta; est Regula certa ab omnibus recepta: Ratio est, quia damnum famæ & honoris est reparabile; & quilibet jus habet in famam & honorem æquè ac in bona temporalia; ergo sicut hæc injustè læsa reparari debent, sic & fama honorque.

2. *Dicitur 1.* Omnis qui læsit; nam obligatio restituendi famam est personalis, nec transit ad hæredes nisi ex speciali pacto, ut si moriturus filio vel hæredi committat & hic suscipiat obligationem restituendi famam à defuncto læsam; similiter fama restituenda est soli læso, non autem hæredibus, nisi infamia defuncti in eos redundet, ut si dixeris defunctum genuisse hos filios ex adulterio, tunc & filiis fama restituenda est. *Dicitur 2.* Qui injustè læsit; nam si læsio famæ sit justæ, eò quòd crimen sit publicum, vel criminis occulti revelatio sit necessaria pro avertendo malo Reip. vel innocentis, nulla debetur restitutio. *V. Cas. 36. n. 5. & 15.* si læsio est injusta in materia levi, debetur restitutio sub levi, in materia gravi sub gravi. At quid, si graviter quidem læsisti famam, sed absque omni culpa, eò quòd crimen à te narratum bonâ fide credebas esse publicum, vel defectu deliberationis & advertentiæ cum culpa levi? *Re.* Si absque gra-

vi incommodo famam restituere possis, ad hoc tenetis non tantum ex charitate, quod tibi est commune cum omnibus qui etiam nullam infamiæ causam dederunt & apud omnes est in confesso, sed etiam ex justitia. *Less. Laym. c. 7. n. 1. Tamb. l. 9. c. 3. §. 3. Lugo d. 15. à n. 3. Sporer. in dec. t. 5. c. 4. n. 86.* Ratio est, quia justitia non tantum obligat ad non ponendam causam proximo damnosam, sed etiam ad auferendam jam positam, hoc ipso enim quòd scias causam v. g. revelationem occulti criminis à te etiam inculpabiliter positam alteri inferre damnum, & non removeas cum faciliè possis, censeris damnum illud approbare & velle tuisque restituere, sicut si tuus bos te nesciente incipiat nocere frugibus proximi, si ex post id rescias & non abigas, damnum à tempore scientiæ causatum tibi fit voluntarium cum obligatione restituendi; item bonâ fide alicui posuisti ignem, ex quo postea advertis oriri incendium; loco medicinæ potrexisti venenum, si incendiarium vel mortem non impedias, cum faciliè potes, in conscientia es incendiarius & homicida. *Dices 1.* Talis diffamator non tenetur ex re accepta, cum ex fama aliena nihil possideat, neque ex delicto vel contractu, quia formalis culpa aut contractus non intercessit, ut supponitur, ergo. *2.* Si alterius ædes sine culpâ exuisti, ad nihil teneor; ergo à pari, si absque culpa destruxi alterius famam.

mam. 3. Si bos meus me ignorantē perdat alienas segetes, & ego superveniens eum non prohibeam, non teneor ad primum damnum me nesciente illatum, sed tantum ad illud, quod ex post infert me sciente; quod si me sciente novum damnum præter primum non inferat, ad nihil tenebor, quia primum damnum mihi non est imputabile; ergo à pari, si primò sine culpâ famam læsi, & post me advertente ex mea actione nova infamia non sequatur, ad nihil teneor; ecce sententiam verè probabilem & in praxi tutam, quam *Dicast. de Restit. d. 12. n. 162.* dicit probabilissimam; sed *q. ad 1.* obligationem oriri tum ex re quasi accepta; detractor enim famam alterius quasi detinet apud se, usque dum per revocationem quasi ex suo eam reddat; tum maximè ex injusta damnificatione, quæ quidem ab initio formaliter injusta non est, sed fit talis per voluntariam continuationem. *Ad 2.* Est disparitas, quod actio exustiva ædium nec ab initio nec ex post fiat voluntaria, ut supponitur. *Ad 3.* Iterum disp. est, quod mea detractio si non revocetur cum potest, pergat me sciente & volente causare totum & idem damnum in fama, quod antea causarat me ignorante, ergo totum illud damnum teneor reparare; e contra hos me præsentente non infert idem damnum quod antea intulerat, sed planè novum, ergo sufficet restituere damnum novum, quod meus bos me sciente & non prohibente intulit.

Sed denique quid, si infamantia loquebaris de Petro, audientes autem intelligebant de Paulo, an teneris famam reparare Paulo ex justitia; nam quod tenearis ex charitate, si absque gravi incommodo possis, indubitatum est. Negat *Less.* quia obligatio restitutionis oritur ex sola formali injuriâ; Paulo autem non fecisti injuriam formalem, sicut si volens occidere equum Petri inimici tui, præter intentionem occidas equum Pauli amici: At melius affirmant *Molina & alii*; nam quamvis tua actio ab initio non fuerit causa formalis & voluntaria damni ut Paulo illati, quia tamen te sciente pergit nocere, si eam non removeas quando facilè potes, fiet tibi causa damni voluntaria & obnoxia restitutioni; sicut si volens incendere horreum Petri casu incendas horreum Pauli, si advertens errorem incendium cum potes non restinguas, totum damnum tibi fit imputabile cum obligatione satisfaciendi Paulo. *Dicitur 3.* Tenetur efficaciter restituere, ita ut infamatus bonum nomen suum in effectu recipiat, ideoque si aliquem sive vera & occulta, sive falsa narrando infamasti, non satisfacis eum in alio genere laudando v. g. dixisti Petrum esse homicidam, non est satis, si dicas eum esse castum, quia per famam castitatis, nequidem partialiter, tollitur infamia homicidii; sed debes dicta revocare, dicendo te injuriam fecisse, te malè fuisse informatum, te errasse errore scilicet pra-

6. Etico &c. Si vera dixisti, non potes dicere te esse mentitum, quia hoc ipsum esset mentiri, posses tamen & deberes, si aliter fidem obtinere non potes, uti restrictione mentali, dicendo ipsum tale crimen non admisisse, subintelligendo publicè, seu tali modo ut licitè potueris revelare, sicut ejusmodi restrictione uti potest & debet Confessarius interrogatus de crimine sibi dicto in confessione, ut fatentur omnes. Si falsum dixisti, teneris si opus est revocare, dicendo te esse mentitum, adhibendo juramentum & testes, etiam cum æquali tua infamiâ & periculo, v. g. aliam per calumniam accusasti, falsum testimonium scienter dixisti, ex quo alteri mors, jactura famæ & bonorum imminet, obligaris tuum dictum retractare cum periculo vitæ, famæ, & bonorum, ut habet *communis & certa*; quia in pari causa melior est conditio innocentis, & sicut iniquus occisor equi alieni tenetur restituere cum jactura equi proprii vel ejus pretii, sic & restituere famam cum simili jactura famæ propriæ; non tamen tenetur cum longè majore suo damno, quia tunc censetur moraliter impotens, neque tenetur per se ipsum, si revocatio utiliter fieri possit per Confessarium, vel per alium. Si detractor prævideat vel merito timeat, ne crimen à se dictum ab auditoribus ulterius propaleatur, obligatur etiam apud auditores mediatos revocare, quia est causa injusta detractionis per hos factæ; secus si dixerit
- viris prudentibus, à quibus ulteriorem propalationem non timebat: si non recogitasti, an auditores tui sint vel non sint taciturni, ut communiter contingit, probabiliter non teneris revocare apud mediatos, quia cum nemo præsumi debeat malus, ulterior criminis revelatio non tibi, utpote qui eam non prævidisti, sed auditorum malitiæ imputandum venit. *Dicitur 4. Debet restituere famam & honorem*, intellige per contumeliam læsum, de qua Vide *Cas. 36. num. 1.* Si contumelia non detineat detractionem v. g. privatim nemine audiente aliquem vocas stultum, spurium, adulterum, propriè non debetur restitutio, sed [nisi seipsum vindicando juri suo resignare] satisfactio, petendo veniam &c. ad quam tamen plerumque non tenentur superiores, parentes, Domini, *ne dum nimium servatur humilitas, regendi frangatur auctoritas*, uti ait *S. August. in sua regula*; tenebunt tamen satisfacere exhibendo extraordinaria honoris & benevolentia signa, v. g. amicè salutando, alloquendo, obsequia & beneficia præstando &c. *Dicitur 5. Et omnia damna temporalia*, intellige prævisa, ut si ob tuam detractionem quis officio, dignitate vel bonis suis privatus sit, hæc obligatio transit ad hæredes: si ex tua detractione de crimine occulto sed vero quis fuerit accusatus & condemnatus, ad nihil teneris, quia sententia est justa & fama reparari non potest, cum crimen per
- justam

justam sententiam sit factum publicum.

QUÆR. II. Quæ sint causæ à restitutione excusantes?

10. R. Sunt seqq. 1. *cessatio damni*, ut si nullum damnum factum est, eò quòd audientes dicenti non crediderint, vel infamia oblivioni sit tradita, aut fama aliunde v. g. purgatione canonicâ, probitate vitæ, proborum virorum testimonio vel autoritate iudicis jam sit recuperata; quo casu adhuc satisfieri debet pro damno temporali, si quòd ex detractioe secutum est, & pro impensis quas infamatus facere debuit pro recuperanda fama. 2. Excusaris si crimen occultum à te revelatum sine tua culpa factum est publicum, si tua culpa publicatum est, teneris si potes revocare etiam publicè per scripturam, concionatores &c. *nec obstat*, quòd per publicationem veri criminis infamatus amisit jus ad famam, nam jus illud amisit per tuam injustitiam; ergo quantum est in te, teneris facere ut ipse jus & famam recuperet. 3. *excusat impotentia* physica vel moralis, ut si auditores tuos, coram quibus detraxisti, nec scripto nec verbo convenire possis, aut restituere nequeas sine longè majori tua infamia vel damno; quòd si fama nullatenus restitui possit, & infamatus nullum damnum in bonis fortunæ passus sit, non teneris ante sententiam iudicis damnum famæ compensare pecuniâ. *Nav. Lesh. Sporer. Lugo n. 23.* & plurimi apud *Croix l. 3. p. 2. n. 299.* quia justitia tantum
11. Excusaris si crimen occultum à te revelatum sine tua culpa factum est publicum, si tua culpa publicatum est, teneris si potes revocare etiam publicè per scripturam, concionatores &c. *nec obstat*, quòd per publicationem veri criminis infamatus amisit jus ad famam, nam jus illud amisit per tuam injustitiam; ergo quantum est in te, teneris facere ut ipse jus & famam recuperet. 3. *excusat impotentia* physica vel moralis, ut si auditores tuos, coram quibus detraxisti, nec scripto nec verbo convenire possis, aut restituere nequeas sine longè majori tua infamia vel damno; quòd si fama nullatenus restitui possit, & infamatus nullum damnum in bonis fortunæ passus sit, non teneris ante sententiam iudicis damnum famæ compensare pecuniâ. *Nav. Lesh. Sporer. Lugo n. 23.* & plurimi apud *Croix l. 3. p. 2. n. 299.* quia justitia tantum
12. Excusaris si crimen occultum à te revelatum sine tua culpa factum est publicum, si tua culpa publicatum est, teneris si potes revocare etiam publicè per scripturam, concionatores &c. *nec obstat*, quòd per publicationem veri criminis infamatus amisit jus ad famam, nam jus illud amisit per tuam injustitiam; ergo quantum est in te, teneris facere ut ipse jus & famam recuperet. 3. *excusat impotentia* physica vel moralis, ut si auditores tuos, coram quibus detraxisti, nec scripto nec verbo convenire possis, aut restituere nequeas sine longè majori tua infamia vel damno; quòd si fama nullatenus restitui possit, & infamatus nullum damnum in bonis fortunæ passus sit, non teneris ante sententiam iudicis damnum famæ compensare pecuniâ. *Nav. Lesh. Sporer. Lugo n. 23.* & plurimi apud *Croix l. 3. p. 2. n. 299.* quia justitia tantum

exigit, ut restituatur res ablata in se vel æquivalenti, seu quòd rei secundum communem æstimationem æquivalet, ita ut inter se functionem & commutationem recipiant; sed pecunia nec in se, nec in æquivalenti est fama, nec per quantamcunque pecuniam recuperatur fama ablata, ergo. *Dices* 1. qui non potest restituere quòd debet, tenetur restituere quantum potest. 2. Si fama eadem restitui non possit, est obligatio infamatum laudandi in alia materia vel etiam honorandi, ut habet communis, & tamen una fama, quâ v. g. diceris justus, nequidem partialiter est alia fama, quâ diceris castus; imò fama & honor genere differunt. R. *ad 1.* debet restituere quantum potest in rebus ejusdem ordinis & in communi æstimatione æquivalentibus C. *secus N. ad 2. N. C.* quamvis una fama non sit formaliter altera, est tamen in eodem genere honorum, & licet honor & fama in rigore physico differant genericè, sunt tamen ita affinia & connexa, ut moraliter & quoad usus humanos ferè pro eodem reputentur; licet enim honor non sit fama, est tamen famæ seu bonæ existimationis de proximo testificatio. 4. Excusat

libera condonatio infamati; cum enim sit Dominus suæ famæ, ejus læsionem remittere potest, sufficit autem remissio tacita vel prudenter præsumpta ex hoc, quòd credatur remissurus, si rogaretur, aut malit rem dissimulari, quàm ejus memoriam

refricari ; excipe nisi remissio cedat in præjudicium religionis , familiæ, vel aliorum, qui ex ejus infamia infamati sunt ; tunc enim his invitis obligatio revocandi remitti non potest , quia & ipsis facta est injuria. 5.

14. Excusat *reciproca infamatio*, dum alter te infamavit & famam restituere recusat. *Sor. Molina. Lest. Dian. Sylvius 2.2.9.62.a.2. Dicast. d. 12. n.246. Laym. n. 5. contra Tann. Nav. Lugo n. 44. Sporer à n. 117. Ratio est*, quòd quidem non liceat infamiam compensare , infamantem visissim infamando , quia non licet reddere *malum pro malo, nec maledictum pro maledicto*, 1. Pet. 3. postquam tamen sic fecisti , modò injuria utriusque sit æqualis , non teneris alteri restituere , jura enim sunt paria , & tu non habes minus jus ad tuam famam , quàm alter ad suam ; si ergo alter tuam restituere nolit sibi imputer , nec rationabiliter invitus esse potest , quòd nec tu restituas , & paria crimina compensatione mutuâ delentur. *C. tua fraternitas de adult. Dices 1.* compensatio tantùm habet locum , quando per eam restituitur æqualitas , seu recuperatur id quod ablatum est , ut si mihi debeas centum aureos , & ego à te surripiam totidem ; sed per hoc quod non restituo alienam famam non recuperò meam , ut patet ; nam ex hoc quòd alterum dicam esse latronem , ego non credor innocens ab adulterio , quod alter mihi imposuit. 2. Quando ad me indemnificandum licet alienam rem retinere,

etiam licet eam surripere , ut clarum est in debito pecuniario , sed non licet surripere famam alienam , si quis meam restituere nolit , ergo nec licet eam tunc retinere seu non restituere. 2.

Non est hic propriè compensatio , quâ ipsa res vel ejus æquivalens recuperetur , ut malè supponunt adv. hæc enim non in famâ sed tantùm in rebus pretio æstimabilibus locum habet , ut si pro equo ablato clam surripiatur similis equus vel ejus pretium ; sed solùm est suspensio seu justa dilatio solutionis , usque dum alter vicissim solvat quod debet , potest autem esse justa causa differendi solutionem , etsi non sit justa causa auferendi rem alienam , ut manifestum est in necessitate gravi , vel in periculo gravis damni , in quibus debitor solutionem differre non autem alienum auferre potest ; item si quis meas malitiosè ædes exussit , oculum excussit , non licet quidem vicissim alterius ædes incendere , oculum excutere , quia hoc non esset suum damnum reparare , sed alteri damnum inferre & se ipsum vindicare ; postquam tamen ædes exussi , oculum excussi , justè differo reparationem damni , usque dum alter vicissim mihi reparationem offerat ; ergo à pari , etsi non liceat infamantem mutuò infamare , postquam tamen infamavi , licet restitutionem famæ differo usque dum alter pariter meam restituat , quod si *Lugo & Sporer l. c.* bene ponderassent , hanc sententiam non tantùm ex autoritate sed & ex rationibus

bus

15. bus intrinsecis dixissent probabilem, imò probabilissimam, & mihi omnino veram. *Sed quares, an saltem per modum defensionis liceat infamantem reciprocè infamare?* R. Pro reparandâ famâ jam læsâ id non licere, licet tamen pro avertendõ damno futuro & imminente; sic licet aperio occultum crimen falsi accusatoris vel testis ad enervandam eorum fidem; utor enim jure meo, quod habeo ad probandam meam innocentiam, & si liceat occultum proximi crimen aperire pro tuendâ famâ & vitâ proximi innocentis, imò & ad habendum à viro gravi solatium, ut docet *S. Thom.*
16. cur non pro tuenda fama & vita propria: nunquam tamen licet falsum crimen iniquo accusatori vel testi affingere etiam ad evitandam mortem vel extremam infamiam, ut certum ex prop. 43. & 44. ab Inn. XI. damnatis, quas exhibui *Cas. 38. n. 5.* nam id foret mendacium in re gravitum contra justitiam publicam, quia judex quantum est in se inducitur ad puniendum Innocentem & testes ad perjurium, tum contra justitiam privatam, quia quilibet habet jus, ne fal-

so crimine infametur, sicut habet jus ne à privato occidatur. *Dices cum Lugo & Tamb.* si dolo vel mendacio defendam me contra injustum aggressorem, v. g. facio eum retro respicere, in foveam cadere &c. tantum pecco venialiter peccato mendacii, non autem contra justitiam, quia habeo jus defendendi vitam, ergo si mendacio injustum aggressorem meæ famæ & vitæ privem suâ famâ, tantum pecco venialiter peccato mendacii; si enim non est injustitia per mendacium defendere vitam, minus erit in casu posito per mendacium defendere famam simul & vitam. R. N. C. nam imprimis id injustum est in judicio, quia læditur justitia publica, extra judicium verò impingere falsum crimen non est medium necessarium & certò efficax pro recuperandâ famâ, potes enim deficere in probatione, & adversarius potest per veros testes aliaque indicia tua dicta elidere; e contra occisio injusti aggressoris est medium necessarium & certum conservandæ vitæ, ut supponitur.

CASUS XLV.

De circumstantiis restitutionis, & in specie cui, quo tempore & loco restitutio fieri debeat?

Y Sides multa iniquè congeffit, dubitat an & qualiter reneatur restituere. 1. Quia Dominus re suâ creditur ab-usurus. 2. Quia Dominus rei est defunctus. 3. Quia res alteri erat oppignorata vel vendita. 4. & 5. Aliqua furi reddidit, à quo emerat. 6. Pleraque acquisivit usurâ, iniquo pondere, vel mensurâ & ignorat à quibus. 7. *Alia*

*Alia sibi tanquam pauperi aut alieno
are gravato retinet. 8. Sarcinam à via-
tore in domo suo relictam vendidit. 9.
Res tum furtivas tum inventas ex
parte dedit primo repetenti, qui non
erat Dominus. 10. Partim facta vel
non facta inquisitione aut ex consilio
Confessarii dedit pauperibus. 11. Dubi-
tat an restitui debeant res vacantes,
inventas, derelictas. 12. An ex quibus
causis differri possit solutio. 13. An fieri
ante vel post tempus conventum. 14.
Quid si fiat per partes vel differatur
post mortem. 15. Quo loco & quibus
expensis tenetur debitor ex delicto. 16.
Debitor ex re accepta. 17. Quid si mit-
tat rem Domino absenti, & in via pe-
reat. 18. Quo loco tradenda res debita
ex contractu. Pro resolut.*

QUÆR. I. Cui restitutio fieri
debeat?

R. I. *Debita vel bona certa*, id est
talia, quorum Dominus scitur, regu-
lariter restitui debent ipsi Domino,
quia hic in ea primarium jus habet.
Excipe 1. nisi Dominus re suâ esset
abufurus ad peccatum, v. g. pecuniâ
ad se inebriandum vel fornicandum;
tunc enim si absque gravi incommo-
do potes, teneris ex charitate restitu-
tionem differre, imò si re suâ esset
abufurus ad injustitiam, v. g. gladio
suo ad se vel alium occidendum, tene-
ris ex justitia non reddere, aliàs sine
causâ positivè cooperaris actioni in-
justæ & per consequens teneris de
damno secuto. *Socius. Less. l. 2. c. 16.
dub. 4. V. Cas. 38. à n. 1. debes ta-
men esse moraliter certus, quòd Do-*

minus re suâ abufurus sit, nam in du-
bio debet præsumi bonus & possidet
obligatio restituendi; in praxi etiam
plurimumque adest causa excusans, puta
periculum rixarum aliorumque in-
commodorum, si Dominus rem suam
seriò repetat & non recipiat. 2. Si
Dominus sit defunctus omnia debita
realia sive ex contractu sive ex delicto
reddenda sunt hæredi, quia hic succe-
dit in omnia jura defuncti; si defun-
ctus de rebus suis non disposuerit,
neque hæredem ab intestato usque ad
decimum gradum vel ex testamento
reliquerit, ejus jura & bona dicuntur
vacantia & derelicta. *L. 1. 4. § 5. Cod.
de bonis vacant.* quia de iis in vita dis-
ponere noluit, & post mortem non
potuit, ideoque de jure naturæ fiunt
primò occupantis, & debita debitori
remanebunt; jure civili cedunt fisco
vel sæculari si defunctus sit laicus, vel
Ecclesiastico si fuerit clericus, saltem
post sententiam judicis, ut requirit
Amicus de just. d. 16. n. 6. nam *cit. leges*
dicunt intra certum tempus posse
præscribi contra fiscum, ergo possunt
bonâ fide retineri, quia malâ fide
nunquam præscribitur. Bona pere-
grinorum in diversorio sine hærede
defunctorum per Episcopum loci
distribuenda sunt pauperibus pro
anima defuncti. *Auth. omnes Cod.
communis de succes. 3.* Si alteri debeat
rei alienæ possessio, huic imme-
diatè restituenda est, v. g. accepisti
rem apud alium depositam, condu-
ctam, commodatam, emphyteuti-
cam &c. non Domino sed deposita-
rio,

fio, commodatario &c. restituere debet, quia sine injuria privari non possunt jure custodiæ, usûs, vel possessionis, nisi consentiant vel credantur re iniquè abufuri, ex quo capite bonâ Ecclesiæ non Prælato dissipatori sed Capitulo restituenda sunt. 4. Si habeas rem à possessore malæ fidei v. g. emisti equum à fure; per se non furi, sed Domino reddere debet, qui solus jus in eam habet, non verò iniquus possessor; dico *per se*, nam si fur tibi nolit reddere pretium nisi ei restituas equum, *Nav. Vasq. Dicast. Les. Metzger d. 33. a. 1. ei alii apud Vvam. op. 2. q. 2. a. 3.* dicunt furi eum licitè reddi posse, etsi fur nunquam eum reddet Domino, quod *Lugo d. 17. s. 2. Sporer n. 121.* etiam admittunt de emptore malæ fidei, quia res sive bonâ sive malâ fide empta per hoc quòd reddatur furi non ponitur in pejore statu, quàm esset, si nunquam fuisset empta: at probabilius contradicunt *Cajet. Sot. Molin. Laym. Sylvius q. 62. a. 6. Croix l. 3. p. 2. n. 100. Ratio est* 1. emptor rei alienæ, si aliter pretium recuperare non possit, licitè quidem permittere potest, ut fur mercem recipiat, quia habet jus ad suum pretium, pro quo nihil accepit, nec obligatur rem alienam cum tanto suo damno conservare, ut fatentur omnes, non tamen licitè potest eam furi restituere seu tradere, quia hoc non est permittere sed positivè & proximè cooperari ad injustum alterius damnum; sicut si latro velit auferre rem tuam, nisi tradas alienam, potes quidem permittere ut
R. D. Jansen Paris.

accipiat rem alienam apud te existentem, non tamè licitè eam tradis. 2. Res à fure liberata apud emptorè meliorè statum acquisivit qui unà cum re ad Dominum pertinet, ergo qui eam furi restituendo ad pejorem statum reducit, facit Domino injuriam, sicut qui rem alienam ex incendio vel flumine ereptam iterum in flammam vel flumen rejicit, etsi alius ipsi minetur æquale damnum, nisi iterum injiciat. 3. Dominus ab emptore potest justè rem suam repetere, imò & tollere, ergo alter obligatur eam ipsi & non furi reddere, ne detur bellum ex utraq; parte absq; errore justum; *nec obstat* quòd fortè ex ignorantia rem non repetat, nam per hoc jus suum non amisit, & judex tenetur rem non furi sed Domino adjudicare, ergo & tu restituere. *Dices* 1. emptor restituendo rem furi reponit eam ex gravi causa in eodem statu, in quo fuisset, si nunquam fuisset empta, ergo nec damnum, nec injuriam facit Domino, etiam si eam emerit malâ fide; sicut si quis à fure sive bonâ sive malâ fide accepit canem alienum, sin in via timeat ab ipso morderi, potest canem citra Domini injuriam dimittere, etsi prævideat eum rediturum ad furem. 2. Quamdiu fur detinet meum pretium, res empta necdum est à fure perfectè liberata, sed est quasi sub actuali conflictu, ideoq; licitè reddi potest; sicut si à fure extorli pallium Petri, fur autem attripiat meum, licitè ei reddo pallium Petri, ut recipiam meum; item si quis velit auferre but-
 LI sam

fam meam, nisi bursam Titii in foro inventam iterum illuc reportem à fure auferendam, licitè reporto. 3. Ex gravi causa licet remotè cooperari peccato alieno, ut cum communi dixi *Caf. 207. 2.* sic si fur velit auferre thesaurum meum, nisi ostendam thesaurum Petri, licitè hunc ostendo; ergo si fur nolit reddere mihi pretium, nisi restituam rem empram, licitè eam restituo etsi forsàn à fure retinendam. 4. Si Petrus mihi intenet mortem, nisi tradam gladium Pauli apud me depositum, licitè eum trado, etiam si sciam quòd eodem velit Paulum occidere; quia tradere gladium est actio de se indifferens ideoque remotè tantùm cooperativa ad occisionem Pauli; quam ponere licet ad evitandum æquale malum proprium; ergo reddere mercem furi etiam tantùm est cooperatio remota & per consequens licita ad evitandum damnum æquale. Ecce rationes multùm graves, ut vix judicari possit, an hæc an oppositæ præponderent. Nihilominus *32. ad 1. N. C.* injuriam facit Domino, non quia rem empram reponit ad statum primum, sed quia eam privat statu intermedio meliore jam acquisito; aliud est de cane qui furi positivè non restituitur, sed ex gravi causa permittitur sponte ad eum redire. *ad 2. N. aff.* sicut si pallium Petri à fure ereptum deportasses ad locum tutum, non posses illud furi positivè reddere seu tradere, etsi possis permitttere ut ipse recipiat; sic & mercem non potes reddere, bene tamen

ex causa permitttere ut fur recipiat. Idem est de bursa reperta & ad locum tutum deportata. *ad 3. N. C.* reddens mercem tradit rem alienam furi, ideoque proximius cooperatur quàm qui eam audè ostendit; & obinde Dominus magis est invitus respectu hujus quàm respectu alterius. *ad 4. N. C.* tradens gladium Pauli metu mortis est in extrema necessitate, in qua Paulus non habet jus repetendi gladium, necessitas autem recuperandi pretium non est tanta, ut Dominus mercis amiserit jus eam repetendi.

32. 11. Debita vel bona incerta, hoc est talia, quorum Dominus ignoratur vel conveniri non potest, restituenda sunt juxta explicationes sequentes. *r.* Bona incerta comparata ex delicto v. g. furto, usurâ, iniquâ mensurâ vel pondere, si factâ pro rei qualitate & valore diligenti inquisitione Dominus sciri vel conveniri non possit, restitui debent pauperibus. *S. Th. 2. 2. q. 62. a. 5. ad 3. & ibid. Cajet. Bannes. Sylvius. Covar. Molin. d. 746. Lugo d. 6. s. 12. Viva op. 2. q. 2. a. 3. & ita dehincit Alex. III. C. cum tu de usur. c. nemo 24. q. 5. Ratio est, quia res quæ Dominum habet non potest retineri illo non consentiente, aut si Dominus repetiri non possit, debet expendi juxta voluntatem ejus prudenter præsumptam; sed bona incerta Dominum habent, aliàs forent vacantia vel derelicta quæ sunt primò occupantis, neque prudenter præsumi potest, quòd Dominus velit ea retineri ab injusto eorum possessore, ne lucrum ex delicto*

re-

7. reporter, sed si sibi vel suis hæredibus aut proximè consanguineis præferim indigentibus restitui non possint, debent distribui in pauperes vel ad quaslibet causas pias, ut communiter explicant DD. unde si ipse verè pauper vel debitis ultra vires gravatus sit, ea sibi propriâ autoritate retinere potest, nisi obstet lex aliqua positiva, *Scot. Vasq. Sylv. Sanch. Illf. t. 4. d. 3. n. 250.* quod si Dominus in particulari quidem ignoretur, sciatur autem in communi, v. g. milites injustè expilârunt oppidum, mercatores, caupones, pistores mercibus, mensurâ vel pondere iniquo concives suos defraudârunt, etsi nesciant quibus in particulari damnum illatum sit, restitutio tamen facienda erit non pauperibus sed quoad fieri potest personis læsis per se vel per virum probum, & in ultimo casu minuendo pretium vel augendo pondus & mensuram, 2. Bona incerta ex contractu vel inventione v. g. mercator ignotus loco vitri tradidit gemmam, loco cupri aurum, loco unius ulnæ duas, item invenisti annulum pretiosum, aut viator ignotus sarcinam in domo tuâ reliquit &c. si adhibitâ inquisitione debitâ per publicationem vel schedarum affixionem Dominus reperiri non possit, probabiliùs hæc iterum restituenda sunt ad causas pias *S. Th. q. 66. a. 5. ad 2. Scot. 4. dist. 15. q. 2. ad 4. Cajet. Nav. Less. Laym. Viva op. 2. q. 2. a. 3. & DD. cc. Ratio denuo est,* quòd res aliena sine consensu saltem præsumpto Domini retineri non possit, præsumitur autem

esse voluntas Domini, ut dum res sibi corporaliter restitui non potest, restituitur ad causas pias, in bonum animæ. Fatentur tamen pleriq; oppositam, quam docent *Sot. Medina. Sa. Dian. p. 11. t. 4. R. 12. Metzg. t. 11. d. 27. a. 3.* esse probabilem; quia incertum est, an voluntas Domini sit ut res sua in causas pias erogetur, vel non potiùs ut à possessore bonæ fidei asservetur, aut si asservari non possit consumatur, distrahatur, & Domino si fortè compareat æquivalens restituatur: optimè distinguit *Lugo n. 141.* quamdiu superest spes aliqua inveniendi Dominum, præsumitur Dominus rem suam vel pretium ejus velle asservari, si nulla spes superfit, tunc demum dari pauperibus. 3. Inventor non debet credere cuivis dicenti rem esse suam, nisi id probetur sufficientibus indiciis, si plures dicant esse suam dividenda est pro rata probabilitatis, aut in defectu probationum danda pauperibus. 4. Qui præmissâ debitâ inquisitione rem in pauperes vel pias causas expendit, Domino comparente ad nihil tenetur, non ex re accepta quia rem non ampliùs habet, neq; ex injusta acceptione, nam quamvis eam fortè accepit malâ fide v. g. furto, rapinâ &c. postquam tamen Dominum invenire non potuit, culpam purgavit eam expendendo juxta voluntatem Domini prudenter præsumptam; pari modo ad nihil tenentur pauperes vel loca pia, si rem jam absumpserunt, secus si adhuc existat, tunc enim obligantur ex re accepta, quia distributio illa aliter fieri

non potuit quàm sub conditione, si Dominus re adhuc existente non comparuerit, aliàs enim malè gestum esset negotium Domini *Molin. Sylv. Laym. Diana. Petsch. p. 649. 5.* Si non
 10. præmissâ sufficiente inquisitione in Dominum, res erogata est in causas pias & adhuc existat, possessor rei tenetur primò, & in ejus defectu qui dedit, si res bonâ fide est consumpta nec aliquis ex ea factus ditior tenetur (solum distributor. *Ratio est*, quia transferri non poterat rei dominium, cum Dominus esset rationabiliter invitus, & qui dedit non præmissâ debitâ inquisitione Domino fecit injuriam, *Azor Les. Bonac. de rest. d. 1. q. 3. p. 4. n. 18. 6.* Si fur bonâ fide ex ignorantia vel mandato confessarii non factâ inquisitione rem dedit pauperibus & ab iisdem consumpta sit, fur adhuc tenetur solvere pretium ratione primæ acceptionis injustæ, sicut si res apud ipsum sine ejus culpa periisset, neque est voluntas Domini ut sic expendatur res sua. *S. Anton. Nav. Rebel. Herinx d. 8. n. 109. Lug. d. 21. n. 59. Dicast. d. 3. n. 113. si dicas*, talis fecit quod potuit, & ignorans tenebatur obedire confessario; ergo creditor non potuit esse invitus, ut sic fieret. *g.* Fecit quantum potuit ad evitandum novum peccatum C, ad extinguendum debitum N. debitor ex delicto debet creditorem efficaciter reddere indemnem, unde si restitutionem commisit confessario vel nuntio à creditore non assignato, qui rem retinuit, tenetur denuò solvere, ut fatentur omnes; ergo & tunc quando absque inquisitione, bonâ

fide dedit pauperibus. *V. infra n. 24. g.* III. Res vacantes, ut gemmæ 11. & lapilli in littore maris, feræ in sylvis, derelictæ vel pro derelictis habitæ, ut missilia principum, thesauri ultra memoriam hominum reconditi jure gentiû sunt primò occupantis, ideoque restitutioni obnoxia non sunt, nisi sub limitationibus explicatis *Cas. 22.*

QUÆR. II. Quo tempore restituendum?

g. Ut primum moraliter fieri potest post delictum vel notitiam rei alienæ, aut præfixum terminum in contractu: est regula communis & certa; aliàs 12. enim detineretur res aliena Domino rationabiliter invito; unde deducet *seqq.* 1. differre solutionem uno alterove die non est mortale, nisi Domino grave damnum vel incommodum ex dilatione causetur, imò si debitor non sit ex delicto (quoad hunc enim Dominus est plerumque magis invitus) & verum habeat solvendi propositum ac dilatio solutionis Domino non sit damnosa aut periculosa, non est arguendus peccati mortalis, etiâ si per unam alteramve septimanam, imò & mensem solutionem differat. *Molin. Laym. Tamb.* tres verò sunt causæ, propter quas restitutio justè differri potest. 1. Si creditor non sit præsens nec aliquem statuerit qui solutionem acceptet. 2. Si creditor etiâ tibi debeat & non solvat. 3. Si solutio fieri non possit sine scandalo vel notabili damno in bonis animæ, famæ, vel fortunæ. 2. Si nullus in contractu terminus est præfixus, solutio primùm faciendâ est, quando creditor 13.

secundum loci consuetudinem eam exegerit, nisi forsan perere impediatur, vel à potentiore non audeat, tunc enim terminus solutionis erit qui prudenter judicatur esse de rationabili voluntate creditoris; 3. Si terminus præfixus est in favorem debitoris, ut in commodato, debitor poterit terminum prævenire & citius solvere; quod si creditor acceptare nolit & res individua pereat sine culpâ debitoris, interitus non huic, sed creditori imputabitur. *Diana p. 1. t. 8. R. 17.* Quando autem terminus præfixus fuit in favorem creditoris, ut in locato ad certum tempus in censu pro annua pensione, tunc debitor regulariter terminum prævenire non potest, nisi soluto integro pensionis vel locationis pretio; creditori verò non conceditur repetere rem suam ante terminum conventum, nisi debitor de fugâ vel non solvendo foret suspectus, tunc enim cogitur vel reddere vel cautionem præstare. 4. Qui injustè cum peccato mortali solutionem differt, tenetur ad omne lucrum cessans & damnum obinde creditori emergens, ut per se patet, qui solutionem inculpabiliter differt ex naturali oblivione vel impotentia, valde probabiliter excusatur, præsertim si non sit debitor ex delicto; an idem teneat de eo, qui solutionem differt ad avertendum proprium

14.

damnum, dicam *Cas. 47. n. 4. 5.* Debitor vel maximè ex delicto si possit, debet statim totum debitum solvere, quamvis per partes vel distincta delicta contractum, & si absq; causa velit solutionem differre vel per partes sol-

vere, non potest absolvi, quia manet in actuali peccato, & Dominus est rationabiliter invitus, quia habet jus ad totum debitum & possit intervenire impotentia, mutatio voluntatis vel aliud periculum. *Mol. Palao. Diana. Illf. t. 4. d. 3. n. 253.* minus absolvi possunt, qui solutionem differunt usque ad mortem, vel post mortem committunt hæredibus, quia injustè detinent aliena, & suos creditores exponunt periculo damnorum, præsertim si hæredes sint potentes vel difficilis conventionis, aut ut fieri afolet in indagandis & observandis obligationibus defuncti negligentes, nisi periculû gravis infamiae vel scandali aut alia justa causa exigat restitutionem differri post mortem.

QUÆR. III. Quo loco & cujus expensis restitutio fieri debeat? 15.

R. 1. Debitor ex delicto debet restituere in illo loco, ubi Dominus rem suam erat habiturus, si res injustè ablata, detenta, vel destructa non fuisset, & quidem suis expensis, ut si Coloniae abstulit pecuniam vel equum, & ea secum abduxit Viennam, tenetur suis expensis ea reducere Coloniam, vel si Dominus etiam rem suam tunc erat ducturus Viennam, debet restituere Viennæ, subtractis tamen expensis, quas Dominus in re sua transferenda necessariò fecisset: si fur plures expensas facere debuit, quàm Dominus erat facturus & has deducere non poterit, suo delicto eas imputet; si verò minores expensas fecit, quàm Dominus facere debuisset, idque proveniat

Ll 3

ex

ex industria sua, hanc diminutionem compensare potest; secus si id contingat casu, ex eo v. g. quod vecturæ vel cambii pretium decreverit, pretium enim decrevit Domino. *Medin. Sylvius. Molin. d. 752. Less. c. 15. dub. 8. Lugo d. 20. n. 183. Sporer à n. 153. Croix l. 3. p. 2. n. 361. Ratio* horum est, quod æquitas justitiæ solum exigat, ut Dominus rei servetur indemnis, id est tantum & non plus habeat in rebus suis, quantum habuisset si res nunquam fuisset ablata vel iniquè detenta, hoc autem fit, si fur ita restituat ut præmissum est, ergo. &c. At quantas expensas tenetur facere debitor ex delicto ad restituendam rem alienam? *Cajet. Nav. Covar. & alii* obligant ad expensas quascunque possibiles, at nimis rigidè; quis enim dicat, quod debitum sex aureorum tenetur solvere cum expensis seu damno aureorum mille, id namque aperte repugnat charitati; melius igitur *Lug. n. 191.* dicit, debitorem obligari ad expensas duplò majores, quam res debita valeat, ut si debeas centum, tenearis hos cum expensis seu jacturâ ducentorum ex tuis, si opus est, restituere, quia cum debitor sit nocens & creditor innocens, saltem duplò major causa requiritur ad absolvendum debitorem, quam privandum re suâ creditorem. Adhuc mitius loquuntur *D. Th. q. 62 a. 5. ad 3. Sor. 4. dist. 15. a. 4. Haun. t. 2. c. 3. contr. 8. Vasq. de rest. c. 10. d. 1. Petsch p. 678. Sporer. n. 161.* Qui tantum obligant debitorem cum damno æquali & aliquantum majo-

re, non autem cum damno duplo, triplo, vel decuplo; quia justitia non repugnat charitati, charitatem autem putant non permittere, ut debitor etiam ex delicto restituat cum damno notabiliter majore, quam est debitum, ideoque restitutio tunc differri poterit ad commodiorem occasionem, aut si nulla spes commodioris occasionis affulgeat, nec voluntas Domini per litteras vel aliter explorari possit, Restitutio ex præsumpto Domini consensu facienda est proximis Domini consanguineis vel hæredibus, aut in eorum defectum pauperibus. *Si dicas:* qui tenetur ad finem seu restitutionem, etiam tenetur ad media, & expensas necessarias; ergo si opus est, ad triplò vel decuplò majores, quam res ipsa valeat. *æ.* Tenetur ad expensas debito proportionatas *C.* improporionatas & debitum notabiliter excedentes *N.* ut autem sciatur, quantum expensæ sint proportionatæ, attendenda est conditio tam debitoris quam creditoris; potest enim esse ut debitori pauperi multò plus noceat damnum decem, quam creditori centum aureorum, aut econtrâ; ideoque & tunc expensæ ultra duplum vel triplum augendæ, vel econtrâ proportionaliter minuendæ sunt. *Haun. l. c. Illsurg num. 223. Sporer n. 163.*

æ. 11. Debitor ex solâ re acceptâ 16.
tenetur restituere in loco, in quo res de facto existit, juxta seq. explicationes: 1. Si Dominus rei est abens, v. g. viator in domo tua reliquit suam bursam,

bursam, vestem, vel sarcinam, teneris eum per litteras monere, quid de re sua fieri velit; si petat sibi transmitti, transmittenda est, sed expensis Domini; quia æquum non est, ut debitor in re aliena citra culpam suam damnatum patiatur, si expensæ excedant valorem rei, de præsumpto consensu Domini res vendi & pretium transmitti debet; si nec pretium sine majori vel æquali expensâ transmitti queat, expectanda est melior occasio vel voluntas Domini, aut si nulla horum spes sit, res dari debet proximis Domini consanguineis vel hæredibus, aut in horum defectu pauperibus, ut sup. si debitor inutiles expensas fecerit hos ipse portare debet, & si inquirere neglexit, fiet deinceps debitor ex delicto obligabiturque quantum illa negligentia nocuit. 2. Si Domino absentem rem suam vel etiã tuam transmittas per bajulum, ab ipso in genere vel in specie designatum, vel cum ejus consensu electum, hic autem rem retineat, vel sine tua culpa apud ipsum pereat, perit creditori, quia jam censetur rem accepisse per suum designatum. *Lugo d. 8. n. 127* idem dicit *Croix n. 363*. si loco designati forte venerit alius, fingens se designatum, cujus fraudem advertere non potuisti, quod verum est, si intuitu litterarum vel signi à creditore dati eum elegeris, secus si nullum signum creditor posterit, nec litteras scripserit; tunc enim censetur à te sponte electus, & dicendum, quod *casu seq. 3.* Si ipse bajulum elegisti non assignatum, & re-

mittas rem Domini in individuo v.g. vestem apud te depositam vel tibi commodatam, & hæc sine tuâ culpâ pereat, iterum ad nihil teneris; quia res regulariter perit suo Domino; excipe nisi sis debitor ex delicto, v.g. per tuum servum vel confessarium remittis vestem furto à te ablatam, quam si servus vel confessarius retineat, teneris ejus pretium solvere Domino vi injustæ acceptionis præteritæ, non aliter ac si apud te casu periisset. *Rebel. Sylvius. Less. c. 16. dub. 6. n. 65. Molin. d. 754. Lug. d. 21. n. 59. Illf. n. 305.* Dices: si fur non possit aliter restituere quàm per confessarium, creditor prudenter præsumitur consentire, ut res per confessarium restituatur; ergo si apud confessarium pereat, perit creditori. R. Prudenter præsumitur consentire salvo suo jure C. aliàs N. 4. Si ex te remittas rem tuam, v.g. pecuniam murò acceptam, tibi perit, quia illa pecunia permanet sub tuo dominio, usque dum creditor eam per se vel per suum nuntium acceptarit, res autem perit suo Domino.

R. III. Restitutio ex contractu fieri debet in loco tacite vel expresse per partes convento, debita ex contractu gratuito, donationis, legati, testamenti, tradenda sunt in loco ubi existunt, & sumptibus donatarii vel legatarii inde transferenda; quia gratis donans vel legans non censetur se, nisi aliud expresse, ad plus obligasse quàm ut rem alteri relinquat pro habitu, ejus sumptu & labore, si opus est, aliò transportandam; res debita

ex

ex contractu mutui, depositi, commo-
dati, locati &c. per se restitui debet,
ubi est tradita, & quidem istius sump-

tibus, in cuius utilitatem contractus
est initus, nisi aliter sit conventum.

CASUS XLVI.

De ordine Restitutionis servando inter creditores.

B Ertholdus *ere alieno gravatus querit ex confessorio*: 1. *An possit solvere ex rebus apud se depositis, locatis, inventis, aut ex rebus emptis & non solutis.* 2. *An omnibus preferri debeant funeralia, alimenta & medicamenta sibi & suis impensa, jura facti testamenti & inventarii, mercedes servorum aut pretium rei emptæ.* 3. *An debita certa preferri incertis.* 4. *An preferenda debita hypothecata, & quid si plures hypothecam habeant.* 5. 6. *An debita ex delicto preferenda debitis ex contractu vel contra.* 7. *An inter debitores merè personales prior tempore sit potior jure.* 8. *An preferri possit primò petens, pauper, aut creditor, apud quem res debitoris existit.* 9. *Quid si accepto pretio rem vendiderit & non tradiderit, an emptori pro omnibus res vel pretium reddi debeat.* 10. *Quid si res uni oppignorata oppignoretur vel vendatur alteri.* 11. *Aut debitor impotens legata vel donationes acceptare aut alteri donationem faciat.* Pro resolutione

QUÆR. I. Quid notandum circa ordinem restitutionis servandum inter creditores? de ordine debitorum dixi *Cas. 38. nu. 21. &c.* Si debitor habeat bona sufficientia ad elucenda

omnia debita, sine ordine omnibus creditoribus satisfacere debet, ut per se patet; si verò non sit solvendo omnibus, tenenda sunt leqq.

1. Restitui debet res aliena, si adhuc apud debitorem in individuo existat; ut si debitor habeat rem tuam apud se depositam, sibi locatam, commodatam, vel à se inventam, furto sublatam &c. tibi & non aliis quomodocunque privilegiatis eam tradere debet, quia res mansit tua, neq; aliis restitutio fieri debet ex rebus alienis. Idem est, si debitor pro re ab Ecclesiâ, Fisco, vel minore sibi venditâ & traditâ non solverit pretium, tunc etiam ex constitutione legum Ecclesia, Fiscus, minor retinent dominium rei venditæ usq; dum solvatur pretium, uti ex *L. si procurator* §. *de jure fisci* & *Glos. ibid.* docent *Molin. Less. Castrop. Laym.* apud *Illung t. 4. d. 3. nu. 190.* quod *Cajet. Sylves. Nav. Less. L. 2. c. 15. dub. 2. Petsch pag. 657.* extendunt ad quamcunque rem venditam, non solutam, neque per cautionem pignoris vel fidejussoris assecuratam; in dubio tamen censetur venditor tradendo mercem etiam tradere dominium, vel maximè si pretium jam acceptare nolit contentus fide emptoris, ut plerumque contin-

tingit, *Lugo d. 20. n. 17. Dicast. d. 11. n. 15. 2.* Ex bonis ipsius debitoris ante omnia debita etiam hypothecata solvi debent funeralia, medicamenta & alimenta sibi, uxori & liberis impensa, item quod pro inventario, pro custodia suppellectilis & confectioe testamenti necessarium fuit, *L. pen. ff. de relig. & sumpt. funerum*; mercedes operariorum & famulorum ad necessarios usus conductorum; quia hæc debita contrahuntur ex necessitate & potius in utilitatem quam fraudem creditorum; aliàs enim debitor magis fieret impotens, si nullus ei serviret, ex eadem ratione præferri poterit solutio rei emptæ saltem in continenti, quia debitor ex tali solutione non fit impotentior, quia accipit æquale. *Vasq. de Restit. c. 11. dub. 3. Laym. n. 3. 7. 8. Illfang n. 217. Sporer n. 47. 3.* Debita certa præferenda sunt incertis. *S. Anton. Sylves. Cajet. Sylvius q. 62. n. 8. Vasq. n. 9. Lugo n. 2. Sporer n. 24. Croix l. 3. p. 2. n. 373.* Per debita autem incerta hic non intelliguntur debita dubia; nam pro his plerumque non debetur restitutio, cum in dubio, an debeat, melior sit conditio possidentis, ut dixi *Cas. 38. nu. 18.* sed debita incerta hic vocantur, quorum creditor sciri aut conveniri non potest. *Ratio* autem sumitur ex eo, non quòd creditor absens vel ignotus minus jus habeat, quàm præsens, sed quòd prudenter præsumatur velle, ut cum sibi restitutio fieri non potest, fiat creditoribus

R. D. Jansen Paris 4

certis; jurare enim debitorem imparem ad solvenda debita est opus più, atque debita incerta, postquam suo Domino solvi non possunt, ex præsumptâ Domini voluntate converti debent in usus pios secundùm dicta *Cas. 45. à n. 6.* ergo. 4. Hypotheca est jus, quo non tantum persona, sed etiam res aliqua immobilis in securitatem debiti obligatur; si obligetur res mobilis vocatur pignus, unde pater quòd debita hypothecata urpote jus in ipsam rem simul & personam habentia præferri debeant non hypothecatis, ideo enim datur pignus vel hypotheca, ut per ea debitum magis assecuretur. *L. cui C. qui potior est in pignore*: Hypotheca alia est *expressa*, quæ mutuâ partium conventionem; alia *tacita*, quæ citra partium conventionem à legibus constituitur, talè uxor habet in omnia bona mariti ad recuperandam dotem: Item alia est *generalis*, quia dat jus in omnia bona debitoris, alia *specialis*, quæ tantum dat jus in aliqua ejus bona; alia demum est *privilegiata*, quæ habet specialem in jure prærogativam seu jus præferentiæ præ aliis hypothecis, talem habet pupillus in bona Tutoris & rem suis pecuniis emptam, & ille qui dat mutuam ad emptionem vel exstructionem rei, quam sibi pactus est impignus, item qui dat mutuam ad conservationem rei alteri generaliter vel specialiter hypothecata & alii plures, de quibus magis ad Juristas quàm Theologos spectat judicare; unde Confessarius super his consultus nihil

Mm

præ-

- præproperè decidat, sed potiùs in rebus difficilioribus ad Civilitatis remittat. 5. Inter creditores hypothecarios præferendi sunt, qui priores sunt tempore, juxta *Reg. 7. 54. in 6. qui prior est tempore, potior est jure*; ita ut tacita hypotheca prior præferri debeat posteriori expressæ, prior generalis posteriori speciali, *Lugo à n. 40. Molin. d. 536. Vasq. c. 5. n. 6. Illf. n. 199. Ratio est, quia per primam hypothecam res ipsa est obligata & inchoativè facta creditoris; ergo cum ejus præjudicio in jus alterius transire non potest; neque obstat*, quòd fortè alteri jam sit tradita; nam traditur cum onere reali prioris hypothecæ, excipe hypothecas privilegiatas, quæ non privilegiatis etiam tempore anterioribus ex speciali juris dispositione præferuntur. 6. Debita ex delicto non sunt præferenda debitis ex contractu, vel econtrà: *Sylves. Bann. Arrag. Vasq. dub. 2. Dicast. n. 24. Lugo n. 36. Croix nu. 379. partim contra Medin. Anton. Salon. qui volunt præferri debita ex delicto, partim contra Cajet. Tabien. Nav. Armilla, qui docent præferenda esse debita ex contractu. Ratio nostra est, quia unus non habet majus jus, quàm alter, sive enim ex furto vel rapina, sive ex mutuo debeas aureum, non teneris restituere nisi cuilibet unum aureum, & quidem æquè primò; nam quamvis creditor ex delicto quoad modum sit magis invitus, quoad damnum tamen reale, quòd solùm in restitutione attenditur, æquales sunt. 7. Inter Creditores merè personales lo-*

cum non habere regulam 54. *Qui prior est tempore, potior est jure*; sed debere cuilibet Creditori plus vel minus solvi juxta majus vel minus debitum, docent *Baldus. Anton. Sylves. Bannes. Sylvius Nav. Less. c. 15. dub. 16. Illf. n. 215. Sporer. n. 43. Rationem* sumant tum ex lege civili ita disponente, tum ex eo, quòd omnes videantur habere æquale jus: non minùs tamen probabile, imò ex ratione videtur probabilius, quòd inter creditores merè personales præferri possit & debeat, qui habet creditum tempore prius & antiquius. *D. Tb. opus. 83. c. 8. Gabriel. Medin. Valent. Salon. Suar. aliq; apud Lugo n. 146. Probatur 1. ex dicta Reg. 54. in 6. à Bonif. VIII. generaliter tradita; qui prior est tempore, potior est jure, & Glos. ibid. per quam corrigitur jus civili, si alicubi est contrarium. 2. Prioritas temporis dat prælationem non tantùm habenti jus in re, sed etiam habenti jus personale; nam hoc ipso quòd quis se ex mutuo, v. g. obliget primò creditori, implicitè se obligat ad non ponenda impedimenta huic solutioni, ergo tenetur se non obligare aliis creditoribus, nisi salvo jure prioris, alioquin primum exponit periculo amittendi in toto vel in parte suum debitum & jus quæsitum. Si dicas: hoc tantùm tenere, si eadem persona pluribus est obligata ad eandem rem determinatè, v. g. pluribus promisisti matrimonium, pluribus eandem rem vendidisti & non tradidisti, pluribus eandem rem oppignorasti, in his omnibus planum est, quòd præ-*

præferri debeat primus, non verò, si pluribus te obligasti ad quid indeterminatè. *Contrà* est, si duobus obligasti laborem tuum pro uno die indeterminato hujus septimanæ, si non potes laborare nisi die uno, debes laborare pro primo; si duobus vendidisti unum ex tuis equis indeterminatè, si omnes moriantur præter unum, debes hunc dare primo; item in debito reali si eandem domum duobus pro debito oppignorasti, quia utrique erat sufficiens, si ex post deteriorata non sufficiat nisi uni debito, debet præferri primus, ut fatentur omnes; ergo idem dicendum in debito personali. 8. *Nav. c. 17. n. 53. Laym. n. 7. Sylvius. concl. 8. Illf. n. 219. Sponer. n. 45.* docent inter creditores æquales præferri posse primò petentem, quia jura favent vigilantibus, *ideoq; non revocatur ab eo quod ante alios accepit L. pupillus. L. quod autem, que in fraudem;* hæc sententia est probabilis, quia citatæ leges sunt justæ; ideoque secundum hanc sententiam moneri potest amicus, ut primò petat vel maxime si sit pauper, imò pauperem simpliciter præferri posse docet *S. Thom. op. 73. c. 18. Sylvest. Arrag. Salon. Rebel. l. 2. q. 19. n. 13. Laym. l. c.* Quia sicut auferendo, ita & non solvendo, pauperi cæteris paribus majus infertur damnum quam diviti, recedendum autem videtur prius à majori nocimento, quam minori; sed hæc ratio parum probat, alias enim unus dives, cui plus debetur, esset præferendus alteri, cui debetur minus; ideo communior sen-

tentia docet titulum paupertatis per se nullam dare præferentiam, nisi in extrema & fortè etiam in gravi necessitate, quia pauper per se non majus jus habet ad rem sibi debitam quam dives. 9. Si res debitoris apud me existat mihi non oppignorata, non possum ex ea totum debitum meum subducere, sed attendere debeo, an non alii habeant jus præferentiæ, aut si habeant jus æquale, debeo cum eis pro rata concurrere. *Mendo d. 6. q. 4. Lug. d. 16. n. 126.* 10. Si ære alieno gravatus rem aliquam vendiderit sed non tradiderit, ipse autem receperit pretium, debet emptori tradere rem vel reddere pretium, antequam ulli alii creditori etiam hypothecario satisficiat, quia ante traditionem rei venditæ ex jure non acquiritur dominium pretii, intellige si pretium adhuc separatum existat; nam si venditor illud suis pecuniis indiscernibiliter miscuerit, acquisivit ejus Dominium. *L. si alieni nummi 20. ff. de solut.* ex illo autem, ejus debitor dominium habet, prima solutio fieri debet creditoribus hypothecariis: probabiliter tamen contradicunt *Rebell. Castrop.* & alii, volentes adhuc primò debere satisfieri illi, ejus pecuniæ [idem est de aliis miscibilibus] cum alienis iniquè permixtæ sunt; *Rationem* dant, quia totus cumulus pecuniæ videtur obligatus creditori ratione injustæ mixtionis, & pecunia aliena adhuc physicè in cumulo existit. 11. Qui rem alteri oppignoratam cum ejus præjudicio de novo oppignorat, vel vendit, pec-

cat contra iustitiam, & primus creditor poterit ex eâ ubicumque extiterit solutionem accipere, quia pignus & hypotheca est onus reale, cohærens rei, quocumque devenerit. 12. Debitor sciens se non esse solvendo peccat contra iustitiam, si donationes vel legata, ex quibusolvere possit, acceptare nolit, multò magis si res suas alteri donet, mutud det vel aliter alienet cum præiudicio creditorum, quia facit se voluntariè impotentem ad hoc, ad quod ex iustitia obligatur. *Molin. Bonac. Sanch. Lugo d. 20. nu. 137. Hann. t. 2. n. 497.* donatio tamen vel alienatio est valida, quia est suorum Dominus, ideoque qui bonâ fide accepit, licitè retinere potest, quod *Molina. Nav. Castrop. Less. dub. 19.* etiam extendunt ad eum, qui malâ fide seu conscius impotentiz acceptavit, nisi induxerit ut daret, quia tunc ajunt non causat debitoris impotentiam, sed eam ex justâ causâ propriâ utilitatis permittit. Econtrâ *Rebell. Vasq. dub. 3. Lugo n. 113.* probabilius dicunt, eum teneri ad restitutionem, non quidem ex re acceptâ,

quia factus est rei Dominus, sed ex injusta acceptione, quia acceptando inquit contractum creditoribus damnosum; ergo non tantum permittit, sed positivè concurret ad alterius damnum, & quidem non per actionem indifferentem, sed necessariò cum damno creditoris conjunctam, idque non pro avertendo damno proprio, sed pro lucro; sicut ergo nemo dicit licere ob lucrum furi accommodare scalam, vel eum juvare ad exurendas ædes alienas, sic nec licebit rem à debitore impotente acceptare cum damno creditorum; & ideo pro tali casu creditoribus in foro externo conceditur actio rescissoria. *L. 1. L. si debitor L. ult. ff. que in fraudem,* quâ intra annum ab habitâ facti notitiâ possint petere rescissionem contractus in illorum fraudem initi, ita ut res debitori restitui debeat etiam non recepto pretio, nisi pretium adhuc existat vel in quantum debitor ex eo factus est ditior, hæc tamen actio non datur contra tertium, ad quem res bonâ fide translata est. *Leges cit.*

CASUS XLVII.

De causis à restitutione excusantibus

Curtius multa debet, ex variis tamen causis potest se à restitutione excusatum. 1. Quia si restituat, ipse vel

uxor erit in periculo desperationis, fur-
torum aut extrema necessitatis vel in-

famia, quamvis creditor sit in necessitate pari. 2. Cogetur statum suum dimittere, parcins vivere, vel omnia quæ habet restituere. 3. Quia restituere non potest sine gravi damno aut lucro cessante, licet æquale vel minus

etiam

etiam patiatur creditor. 4. Quia putas se solutionem ex justa causa differre, arguit se liberum à compensatione damni vel lucri cessantis creditori.

5. Quia creditor debitum remisit putans eum non esse solvendo, vel saltem credit aut dubitat, an remisit, eò quòd publicè ob furtum fuerit punitus.

6. Quia creditori aliquid donavit immemor debiti vel simulavit se donare, cum tamen daret animo solvendi.

7. Quia solvit creditoris creditori. 8. Vel impetravit compositionem Papalem.

9. 10. 11. Quia cessit foro jurans se nihil occultasse, cum tamen occultaverit & ex post acquisierit. 12. Et quamvis posset in saculo manens satisfacere, tamen religionem sua secum portans ingreditur.

13. Pretexens quòd sit in periculo seductionis. 14. 15. Quòd debita sint incerta.

16. Vel ex promissione gratuita.

17. Et dubitet an in saculo notabile quid lucrari possit.

18. 19. Vel saltem diu deberet manere in saculo.

20. Professus proprio labore, donatione, legato & è fructibus beneficii multa acquiri, & tamen nec ipse, 21. Nec Monasteriū quidquam creditoribus solvit.

Varia sunt causæ de quibus dubitari potest, an sufficiant ad justè differendam vel planè omittendam solutionem, ut 1. Impotentia. 2. Remissio creditoris. 3. Compensatio, de qua satis dixi *Cas. 32. n. 7.* 4. Præscriptio, de qua *V. Cas. 23.* 5. Interitus rei apud bajulum vel confessorium, de quo *Cas. 47. n. 23.* 6. Incertitudo debiti de qua *Cas. 3. n. 18.* 7. Donatio facta creditori vel solutio facta creditoris credi-

tori 8. Cessio fori. 9. Compositio Papalis. 10. Ingressus in religionem. His examinatis clarebit resolutio casus. Igitur

QUÆR. I. Qualiter à restitutione excuset impotentia?

32. Impotentia alia est physica, quando quis nec in re nec in spe habet, unde restituere possit; impotentia moralis est, quando quis absolutè quidem potest satisfacere, sed non nisi cum animæ, corporis, famæ, libertatis, justis statibus aut bonorum temporalium jacturâ secundum sequentes explicationes.

1. Probabile periculum animæ est justa causa differendi & omittendi solutionem quamdiu periculum durat, ut si debitor ob restitutionem esset lapsurus in desperationem, filii ob inopiam in furta vel latrocinia, uxor vel filia prostituenda. *Scot. in 4. dist. 15. q. 2. Rebell. Nav. Bonac. Les. l. 2. c. 16. dub. 1. Ratio est,* quia creditor non potest esse rationabiliter invitus, ut debitor pro salute animæ suæ aut suorum tanquã bono longè eminentiori restitutionem temporalium differat.

2. Excusat periculum vitæ, seu necessitas extrema, quando scilicet debitor factâ restitutione ex defectu alimenti vel medicinæ ordinariæ esset moriturus. *Ratio est,* quia pro avertenda necessitate extrema licet aliena surripere, ergo multò magis retinere seu solutionem differre, nisi creditor ante debitorem in similem necessitatem jam incidit, vel incisurus sit, nisi debitum restituatur; tunc enim debi-

tor titulo justitiæ & charitatis præfer-
ridebet ; si verò creditor simul cum
debitore existat in necessitate extre-
mâ, potest rem creditoris licitè retine-
re, quia tunc melior est conditio possi-
dentis. *V. Cas. 32. n. 1. ubi n. 6.* etiam
dixi, ad quid teneatur qui rem alie-
nam apud se depositam, furto abla-
tam aut mutuo acceptam in extrema
necessitate consumpsit.

3. Excusat *jactura libertatis vel fa-
mæ*, ut si restituere non possis, nisi te
ipsum vendendo vel dando suspicio-
nem gravis & occulti criminis ; si ta-
men restitutio absq; infamia fieri pos-
set per tertium, v. g. Confessarium ;
aut si res ipsa non posset sine nota
restitui, posset verò ejus pretium, ad
hoc foret obligatio : deinde infamia
debet esse notabilis, hinc homo de
furto jam infamatus tenetur restituere,
etiamsi de novo veniat in suspi-
cionem furti, quia illud aliquale infa-
miæ augmentum, non est tantum, ut
innocens propterea re magni mo-
menti privati debeat.

2. 4. Excusat *jactura status justis & ho-
nestis*, ut si homo nobilis pro facienda
restitutione deberet omnia bona sua
vendere, famulos, arma, equos &c. di-
mittere, civis primarius exercere ar-
tem mechanicam, artifex vendere
artis suæ instrumenta & mendicare ;
talis potest solutionem differre, vel
per partes solvere, etiamsi sit debitor
ex delicto. *Scot. Gab. Ang. Palud. Ban-
nes. Salon. Azor p. 3. l. 4. c. 39. Sylvius
2. 2. q. 62. a. 8. Ratio est*, quia creditor
tunc non potest esse rationabiliter in-

vitus, cum debitor sit verè in gravi
necessitate, & mutatio statûs plerum-
que conjuncta est cum gravi dedeco-
re & infamia debitoris, filiorum, ac
familix. *Dixi 1. jactura status* ; nam
aliqualis ejus diminutio non excusat,
sic debitor omnium consensu ut sol-
vere possit, tenetur parcius vivere, de
splendore apparatus, convivorum,
equorum, famulorum, ludorum &c.
remittere ; quia hæc non sunt ad sta-
tum simpliciter necessaria, sed solum
ad ejus splendorem & pompam, &
hæc diminuere non tam est necessita-
tis quam modestiæ ; unde versantur in
pessimo statu, nec absolvi possunt, qui
debitis gravati nihil de splendore &
luxu remittunt, & quod pejus est, ne-
quidem detuper se in confessionali
accusant. *Dixi 2. jactura status justis*, ut
si satrapa vel prætor ad solvenda de-
bita vel occultas rapinas cogeretur
officium suum justè acquisitum ven-
dere, si verò status sit injustus, con-
sistens v. g. in sola opulentia per furta,
fraudes, usuras acquisitâ ; non est du-
bium quin ipse & ejus hæredes tene-
antur hæc omnia cum jactura statûs,
ad quem nullum jus habent, aut usq;
ad mendicitatem in qua antè fuerant
restituere, nisi forsan excusat pericu-
lum gravissimæ infamiæ, carceris vel
pœnæ publicæ. *S. Anton. Scot. Henric.
Nav. Less. Tamb. Laym. c. 2. n. 2. Bonac.
d. 1. q. ult. p. 1. idem est*, si amissio statûs
vel damnum, quod ex restitutione ti-
metur, consistat in sola carentia rei,
quam quis restituere debet, tunc enim
non dimittet statum suum, sed relin-
quet

quet alienum. *DD. cit. Lugo. d. 11. n. 7. Sylvius sup.*

3. 5. Si debitor ex restitutione pateretur damnum notabiliter majus, quam pateretur creditor ex dilatione solutionis, justè solutionem differre potest, etiam si sit debitor ex delicto, modò damnum minus quod creditor patitur paratus sit refarcire; idem est si creditor nullum pateretur damnum, debitor verò ex dilatione posset facere ingens lucrum. *Ratio utriusque est, quia creditor tunc quoad dilationem solutionis non potest esse rationabiliter invitatus &c. Si debitor & creditor sint in æquali necessitate gravi, vel in periculo æqualis damni, melior est conditio creditoris & res restitui debet, sive sit debitor ex delicto, sive ex contractu. Scot. Nav. Salmant. t. 13. de rest. c. 1. Laym. sup. Metzger t. 12. d. 35. a. 1. n. 5. Dicast. d. 10. n. 30. Ratio est, quia creditor habet jus ad solutionem, ergo in pari casu præferri debet.*

4. 6. Præcipua hîc difficultas est, utrum ille, qui ob gravem suam necessitatem vel periculum notabilis detrimenti justè solutionem differt, teneatur creditori ultra rem debitam solvere damnum lucri cessantis? Respondent plurimi cum *Rebel. Les. Lugo d. 21. n. 16. Croix l. 3. p. 2. n. 252.* obligari debitorem ex delicto, quia injusta acceptio quæ præcessit est causa illius damni: *Diana p. 11. t. 2. R. 14.* requirit, ut damnum illud sit prævitum, aliàs enim non est voluntarium & non tam prima acceptio quam justa dilatio est causa istius damni; econtrà si non sit

debitor ex delicto, dicunt non obligari ad damnum ex justa dilatione creditori secutum, putantque aliqui id esse certum, sed immeritò; nam valdè probabile, & mihi probabilius est, quòd etiam debitor ex contractu vel re acceptà, si pro sua necessitate vel damno avertendo differat restitutionem, teneatur creditori vel Domino rei compensare lucrum & damnum ex dilatione emergens, *Nav. l. 4. c. 4. n. 56. Rebel. l. 2. q. 17. s. 4. Sylvius a. 8. concl. 3. Molin. to. 3. d. 754. n. 3. Laym. n. 2. Metzger. n. 8. Dicast. n. 75. Ratio est, quia creditor non tenetur in dilationem istam consentire, nisi ex charitate, quantum opus est pro avertendo actuali damno vel gravi necessitate proximi; sed ad hoc opus non est, ut in dilationem consentiat gratis absque onere refarciendi damnum, quod in ejus gratiam patitur: si enim in extrema necessitate non teneatur proximo, qui est solvendo vel alibi habet, concedere rem meam gratis absque onere restituendi, ut cum communissima dixi *Cas. 17. n. 6.* & certum esse dicit ipse *Lugo d. 16. n. 170.* ergo multo minus pro avertendo damno vel necessitate gravi: & certè iniqua esset conditio creditoris, inquit *Laym. l. c.* si debitor v.g. mutuarius vellet in suum commodum vel ad præcavendum majus damnum suum solutionem differre, non recipiendo in se onus refarciendi damnum minus, quod obinde creditor patitur, & huc inclinatur *Lugo d. 18. n. 93.* citans *Les.* quamvis enim creditor in tali necessitate non possit esse*

rationabiliter invitus, quod debitor retineat & utatur pecuniâ sibi debitâ, meritò tamen est invitus ut utatur non compensando damnum sibi obveniens; sicut si ad salvandam vitam tuam indigeas equo meo, non possum esse invitus quoad ejus usum, teneris tamen si sis solvendo refundere damnum, quod equus vel ego inde passus sum, ut fatentur omnes.

QUÆR. II. Qualiter excusat remissio creditoris.

1. *Excusat liberè facta ab eo, qui remittere potest.* dicitur 1. *liberè facta*, quia si fiat ex dolo, vi, vel injusto metu v. g. quia debitor se finxit pauperiorem vel plura damna passum, quàm est, aut simulavit debitum esse incertum, cum tamen sit certum, vel alia falsa allegavit, aut remittatur pars ne amittatur totum, vel solutio injustè differatur, tunc remissio est nulla manetque debitor obligatus ad compensandum damnum: res certissimæ veritatis sed iniquissimæ praxeos: si quis prudenter credit Dominum nolle sibi debitum restitui vel liberaliter donaturum, si rogaretur, non tenetur restituere. *Gomez 10. 3. t. 5. n. 1. Molin. d. 68. n. 3. Dicast. n. 113. Metzg. a. 5. n. 1. Ratio est*, quia tunc adest voluntas Domini prudenter præsumpta, unde infert *Lugo. n. 53.* furta filiorum, servorum, aliorumque sæpe à restitutione excusari, eò quod pater vel herus, si rogaretur, restitutionem libenter remitteret, et si super facto multum fuerit indignatus &c. si ex post resicias, Dominum reverà fuisse invitum, teneris

restituere re non tamen damnum ex dilatione solutionis securum, quia dilatio non fuit culpabilis: in dubio, an Dominus esset debitum remissurus, restituendum est, vel petenda remissio, quia obligatio solvendi possidet, à quâ per remissionem dubiam non liberaris. *Sed quid*, si debitor ob furta vel damna causata morte plectatur, an hoc ipso illi ejusque hæredibus censetur remissa restituendi obligatio. *2.* Nequaquam, si res furtivæ adhuc existant, vel ejus hæredes exinde facti sint ditiores, aut summa restituenda sit valde gravis, vel denique Domini ob ignorantiam aut aliud impedimentum restitutionem petere non possint; tunc enim præsumi non possunt restitutionem remittere. *Sanch. Lest. V. usq. Molin. d. 84.* aliud est de damnis secutis ex homicidio; nam homicidâ ad instantiam partis condemnato si hæredes defuncti non petant restitutionem damnorum, cum facile possint, censentur eam remittere. *Scot. in 4. dist. 15. q. 3. Salon. 2. 2. q. 62. a. 1. Molin. n. 8.*

QUÆR. III. An excusetur, qui immemor debiti aliquid donavit creditori?

1. *Affirmant Diana, Rebellus, Cardenas apud Croix n. 452.* qui consentit, si donans ita comparatus fuit, ut non dedisset gratis, si fuisset memor debiti; tunc enim adfuit voluntas interpretativa extinguendi debitum, quæ videtur sufficere; sicut qui ex justitia tenetur orare Horas, si oravit ex devotione, satisfecisse censetur, quia

quia præsumitur priùs voluisse satisfacere obligationi iustitiæ, quàm meræ devotioni; sed rectiùs contradicunt *Salas, Lopez, Sanch. Lef. l. 2. c. 37. n. 11. Laym. l. 3. r. 2. c. 12. n. 9. Ratio est*, quia legi certæ non satisfacit per solutionem solùm probabilem & incertam, ut ostendit *Cas. 5. à n. 18.* & immemor debiti simpliciter voluit dare gratis, contra quam voluntatem expressam non prævalet voluntas interpretativa, aliàs vix ulla valeret donatio, quia facilè adest causa, quam si scivisset donator non dedisset: nec tenet paritas de recitatione Horarum, nam obligatio solvendi debitum descendit ex propria hominis voluntate, ideoque debitor facere potest, ut præstita gratis materiâ debitâ perseveret obligatio; econtrâ obligatio recitandi Horas non est immediatè ex electione hominis, sed ex præcepto Ecclesiæ, adeoq; homo facere non potest ut præstita materiâ præceptâ maneat obligatio; idq; patet à posteriori, quia præcepto Horarum satisfacit, etiamsi quis eas recitet cum animo non satisfaciendi præcepto sed repetendi, ut habet *communis*; certum autem est non satisfieri debito iustitiæ, si scienter aliquid detur cum expresso animo non satisfaciendi, sed donandi gratis. *V. Cas. 6. n. 19.* unde patet te non liberari à debito iustitiæ, si Cajo creditori vel ejus filio procurasti officium nisi consentiat, minùs si procurasti beneficium Ecclesiasticum, quia hoc tanquam quid spirituale erga temporale compensari non potest.

R. D. Jansen Pars I.

R. II. Si exterius quis simulet se dare gratis, internè autem velit extinguere debitum iustitiæ, satisfacit, ut fatentur omnes: sed quid, si prævideat intuitu donationis sibi aliquid redonandum? *R.* Id acceptari vel retineri non posse, quia datur ex errore & intuitu gratuita donationis, quæ tamen gratuita non est; excipe nisi fortè nec redonatio declinari, nec restitutio ob suspicionem criminis aliâ viâ (quod rarum est) fieri non posset.

QUÆR. IV. An excuset solutio facta creditoris creditori? *R. Affirm.* si debitum sit ejusdem rationis, nec alius creditor sit præferendus, aut si debitum tale sit ut creditor creditoris potuerit uti compensatione, *Sylv. V. solutio Medin. q. 3. Molina t. 3. d. 473. Rebel. Dicast. Croix n. 453.* quod *Lugo n. 146.* etiam dicit locum habere in foro externo; *Ratio est*, quia solvendo tuo creditori acquiro jus, quod ille habet contra te; sed hoc jus est æquale cum illo jure quod contra me habes, ut suppono, ergo illa jura mutuò extinguuntur & compensantur.

QUÆR. V. Qualiter excuset compositio cum Papa? *R.* Compositio papalis est actus, quo Papa majorem partem debiti remittit, ut minor pars ad usum pium impendatur; debita autem quæ Papa remittit vel sunt incerta, vel sunt debita ex lege Ecclesiastica, in qua dispensare potest Papa, ut sunt præsentia vel redditus Ecclesiastici à Canonico non præsentem vel non residente percepti; posse autem Papam ejusmodi compositionem

N n con

concedere, docent *Molin. Lest. Dian. Lugo d. 21. à n. 91.* quos si lubet, vide. Apud nos Germanos in usu non est.

9. QUÆR. VI. Quid circa cessionem fori? *g.* 1. Cessio fori, quâ quis omnia bona sua cedit & relinquit inter creditores dividenda, non excusat in conscientia, quominus redeunte meliori fortunâ reliquum solvere teneatur, *communis DD. Ratio est*, quia hoc privilegium fundatur in impotentia debitoris, cessante ergo impotentia cessat ejus effectus seu excusatio à restitutione; per consequens si debitor honesto labore meliorem statum acquirere possit, ad hoc tenetur & compelli potest; qui enim tenetur ad finem, tenetur ad media ordinaria & necessaria. 2. Cedens foro nisi sit debitor ex delicto, aut sua dilapidando se in istas angustias conjecerit [huic enim non favere leges docent *Molin. Laym. Sylvius l. c. Metzger. a. 2. n. 3.*] duo in jure habet privilegia, primum ut liberetur à carcere & vexa creditorum, secundum ut de bonis ex post acquisitis non possit conveniri nisi in quantum commodè solvere potest. *l. 4. 5. 6. ff. de ces. bon. §. ult. inf. de act. iisdem privilegiis*, etsi foro non cedant, gaudent clerici debitis gravati *c. Odoardus de solut.* & personæ qui sibi mutuò alimenta debent, ut pater adversus liberos, liberi adversus patrem. *l. 16. §. 17. ff. de re jud.* item maritus adversus uxorem repetentem dotem *l. 17. cit.* Patronus adversus libertum, socius adversus socium; item milites armata militiæ conveniri non possunt ultra quod salvâ suâ condi-

tionem præstare possunt, *l. 6. §. 18. eod.* mulieres quoque honestè viventes incarcerari non possunt, per *Auth. hodie Cod. de cust. reor.* quod privilegium *Hann. tr. 2. c. 4. cont. 2. cum communi DD.* extendit ad personas nobiles, illustres, Doctores & Professores, ex *l. medicos 6. c. de prof. 3.* Cedens bonis in conscientia occultare & sibi reservare potest necessaria alimenta, quibus ipse, uxor & filii ejus secundum statum suum parè & honestè vivant, idè possunt uxor & liberi mortuo patre debitis gravato, quia his ex bonis paternis jure naturæ debetur honesta sustentatio, & mendicitas seu mutatio status incurrenda est causa justa differendi solutionem, ideoque similes debitores in judicio interrogatos jurare posse se nihil occultasse, ex *Dian. Tamb. docet Sporer n. 98.* subintelligendo nihil non debitum ipsis ex jure naturæ.

11. QUÆR. VII. Qualiter excuset ingressus in religionem? *g.* 1. Certum est peccare mortaliter, qui cum sit solvendo, religionem ingreditur non solutis creditoribus, neque factâ sufficiente dispositione ad solvendum; quia obligatio justitiæ prævalet operibus consilii, atque ingredi religionem est opus consilii, & obligatio solvendi est ex justitia, ergo. Secuta tamen professio spectato jure naturæ est valida, quia valida est traditio personæ nemini debita, sed persona quæ per professionem religioni traditur, in se non est debita, sed tantum ejus bona, ergo. Dixi: *spectato jure naturæ*; nam Sixt. V. A. 1587. debitores super vires ære alieno gravatos recipi gravissimè pro-

hibuit eosq; ad professionē inhabiles reddidit, quā inhabilitatē relicta prohibitione ex post tulit Clem. VIII. quā tamen prohibitio non ligat Moniales, ut in alio motu proprio delavit ipse Sixt. V. teste *Lugo d. 21. n. 87.* neq; eos qui non ingenti sed modico ære alieno gravantur, neq; eos qui etiam in sæculo manentes satisfacere non possent, aut qui absq; culpā suā debitis gravantur, etsi spem habeant aliquando solvendi; sed prohibentur soli *decoctores*, ut loquitur decretū, *qui post dilapidatam rem familiarem & contractā vim æris alieni culpabiliter pronunc facti sunt impotentes, & manentes in sæculo solvere possent, Sanch. Lugo n. 89. Dicast. n. 140. Salmant. t. 13. c. 1. p. 19. §. 2. Ratio est, quia decretū hoc ut potē pœnale strictè est interpretandū. R. 2.* Certum est debitore obligati ad differendū ingressum, si intra breve tempus spem habeat ex toto vel ex magna parte solvendi; qui enim tenetur ad finē, tenetur ad media non nimis difficilia, quale est ad breve tēpus differre ingressū, per breve autē tempus communitè DD. intelligunt duos aut tres annos, attentā debiti quantitate & majori vel minori spe intra illud tempus notabile quid lucrandi: si tamen ex dilatione immineret grave damnum spirituale, v. g. impedimentū perpetuum ad religionē, aut periculū proximū peccati, statim ingredi posset; si enim debitor existens in periculo incontinentiæ uxore ducere possit & si ex hoc prævideat se futurum impotentē ad solvenda debita, ut faten-

tur omnes, multo magis ad vitandum peccatum poterit eligere religionem. *R. 3.* Certum est, quod bonum illud, quod debitor ex ingressu in religionē sperat, debeat præponderare damno, quod ex ingressu patiūtur creditores; hinc si vellet ingredi religionem laxā in qua exiguus fructus sperandus, aut ingredi vellet ob commodū aut motivum temporale, non posset id facere cum præjudicio creditorū. *Lugo n. 70. R. 4.* Certum est, debitore religionem statim amplecti posse, si debita sint incerta, in usus pios eroganda, quia nihil magis pium quàm se & sua Deo in religionē dicare, *Arrag. Sā. Sanch.* sed quid si ab alio accepisti bona incertā, ejus nomine in usus pios expendēda, quæ tu iniquè consumpsisti? *R.* Si es pauper adhuc potes tibi applicare & satis piè impendūtur in ordine ad hoc ut pollis religiosus fieri. *Lugo n. 64. R. 5.* Debitor absq; mora religionem ingredi potest, si debitum sit ex liberali promissione etiam juratā ad hoc vel illud donandū aut faciendū, nisi intra breve tempus absq; gravi incommodo id præstari possit, quia in liberali promisso tacitè imbibitur conditio: nisi ad religionem cum præstatione promissi impossibilem transiero. *Suar. Dicast. n. 134. Salmant. t. 23. c. 1. p. 18. R. 6.* Certum est, debitore statim religionem ingredi posse, si nulla spes sit, quod manens in sæculo futurus sit solvendo; quia tunc creditores nihil sperare habent, etiam si à religione abstineat; per consequens ingressus iis præjudicare non potest;

Na 2 si

18. si spes solvendi sit dubia, tenetur debitor ingressum aliquamdiu differre & probare, an dilatio proficit. *R. 7.* Præcipua hinc difficultas est, utrum debitor licite religionem ingredi possit, cedendo bona sua creditoribus, si spes sit, quod multo vel toto tempore manens in sæculo integre solvere possit, negant *Medina. Nav. Valent. Molin. Suar. Laym. l. 3. t. 2. c. 12. Sporer n. 100.* sed probabilius affirmant *S. Th. 2. 2. q. 189. S. Ant. Cajet. Lopetz. Less. Dian. Sanch. sup. n. 17. Lugo n. 65. Haun. t. 2. c. 4. Dicast. d. 10. n. 129. Metzger. a. 3. n. 4.* Ratio est 1. debitor non tenetur solvere cum ingenti difficultate & detrimento in bonis altioris ordinis, quia tunc censetur moraliter impotens, atque in calu posito debitor pateretur ingentem difficultatem in bonis altioris ordinis, jacturam scilicet propriæ libertatis ad eligendum statum perfectiorem & commodorum spiritualium inde resultantium, ergo. Unde patet, quod hinc non tantum agatur de lucro cessante, ut malè supponunt adversi, sed etiam de actuali damno seu jacturâ libertatis & juris eligendi statum perfectiorem. 2. Ipsa persona debitoris, ut argumentatur *D. Thom.* non est in se & ratione sui debita, sed tantum intuitu bonorum, ergo si cedat bonis in favorem creditorum satisfacit potestque liberè de sua persona disponere amplectendo statum religiosum. 3. Debita vel sunt ex contractu, vel ex delicto; si ex contractu, pendunt ab intentione

contrahentium, atque intentio contrahentium non fuit se obligare cum jacturâ libertatis eligendi religionem, sed potius cum tacitâ conditione, nisi statum perfectiorem cum solutione debiti impossibilem elegero, ut patet in contractu oneroso sponsalium, ergo: si ex delicto, adhuc non tenetur cum longè majori damno seu jacturâ libertatis & juris eligendi statum religiosum, sicut non tenetur cum jactura famæ. 4. Vocatio ad statum religiosum negligi non potest absq; periculo salutis, sed periculum salutis est causa excusans à solutione, ergo. 5. Conjugatus non tenetur abstinere à generatione prolium, etiam si ex hoc fiat impotens solvere, ergo nec caelebs ab electione status religiosi: quæ rationes non tantum tenent de debito reali, sed etiam de personali, ut si ad decem annos locasti operam tuam pictori, sutori &c. adhuc licite religionem ingredi potes nisi specialiter huic juri resignasses, nec teneris ad damna alteri inde emergentia, sed sufficit reddere pretium conductionis, quod fortè accepisti: hæcenus de jure naturæ, quid sit de jure positivo, dixi sup.

19. *Obijciunt* 1. Propter opus consilii non est omittendum opus præceptum, sed amplecti statum religiosum est opus consilii & solvere debitum est jure naturæ præceptum, ergo. 2. eligens statum religiosum liberè & absq; necessitate facit se impotentem ad præstandum id, quod præstare ex jure naturæ debet. 3. Filius non potest

ingredi religionem, si in saeculo manens possit subvenire inopiae parentum, imò ingressus regredi potest, si parentibus aliter succurri non possit; quia obligatio iis succurrendi est de jure naturae; atque etiam de jure naturae est obligatio solvendi debita, ergo. 4. Non sunt facienda mala ut eveniant bona, nec propter lucrum spirituale licet alteri inferre damnum temporale, aliàs enim ad habendum meritum eleemosynae liceret pecunias ex justitia alteri debitas dare pauperibus, atque hinc inferretur creditoribus damnum propter bonum spirituale religionis, ergo. 5. Non est licitum surripere aliena ad lucrum spirituale, v.g. pro habenda dote ad ingressum in religionem, ergo nec licitum est non solvere, quia non solvere est continuata surreptio. 6. Non est licitum se addicere servitio pauperum in hospitali, si per hoc impediatur à solvendis debitis, ergo nec ingredi religionem. 7. Qui sub spe matrimonii defloravit virginem, non potest ingredi religionem, quia hic ingressus cederet in damnum defloratae; sed ingressus debitoris etiam cedit in damnum creditorum, ergo. 8. Servus non potest ingredi religionem invito Domino, nec maritus post consummatum matrimonium invitae conjugae, ergo nec debitor invitae creditoribus. *re. Ad 1. dist. min.* Solvere debita est jure naturae praecipuum absolute *N.* sub conditione si absque majori damno in bonis al-

tioris ordinis fieri possit *C. ad 2. N. supp.* Quòd hoc casu ex jure naturae sit obligatio solvendi. *Ad 3.* Vinculum pietatis utpote fundatum in ipsa naturali origine est longè arctius quam obligatio justitiae, ut patet à posteriori; nam necessitas alendi parentes excusat ab obligatione solvendi debitum justitiae. *Ad 4. N. min.* Per ingressum in religionem creditoribus positivè non inferretur damnum, sed tantum permittitur ad avertendum majus damnum proprium in bonis altioris ordinis. *Ad 5. N. C.* Non solvere tunc ad summum censetur idem quod surripere, quando quis absque graviore incommodo solvere potest, quod hic non est. *Ad 6. N. C.* Quia utilitas hujus servitii facile per alia pia opera imò per ipsum laborem pro solvendis debitis compensari potest, non ita utilitas & securitas religionis. *Ad 7. N. C.* Deflorator se obligavit ad tradendam ipsam personam suam ad matrimonium, & per obtentam sub spe matrimonii copulam tacitè renunciavit statui religioso, & damnificator tenetur restituere in illo genere in quo laesit, sed deflorator laesit virginem in libertate nubendi, ergo & ipse meritò privatur libertate eligendi alium statum; e contra debitor non obligavit immediatè suam personam, neque renunciavit statui perfectiori, neque alium laesit in libertate statum eligendi, ergo. *Ad 8. N. C.* Servus seu mancipium secundum suam personam est sub

N° 3

jure

jure & proprietate Domini, at non persona debitoris sub jure creditoris: maritus consummando matrimonium renunciavit libertati & privilegio transeundi ad religionem, non item debitor. 8. Debitor jam professus non deobligatur debito, sed tenetur adhuc solvere quantum potest ab amicis petendo gratis, exercendo cum licentia Superiorum operas statum & personam non dedecentes, vel acceptando beneficium, munera &c. *Molin. Nav. Lugo, Laym. n. 7.* Ratio est, quia status religiosus non aliter excusat à restitutione nisi in quantum est incompatibilis cum solutione, sed non est incompatibilis ut restitutio fiat modo dicto, ergo. Non tamen tenetur egredi aut miseri sæcularibus, hæc enim sunt media extraordinaria & Religiosum indecentia. At nunquid Superior tenetur licentiam operandi dare, sicut Religiosus tenetur

eam petere. 9. *Negative*, quia Superior nec ex contractu nec ex delicto est creditoribus obligatus, quia ut suppono debitorem bonâ fide recepit, & ex traditione Religiosi habet jus fortius in subditum ejusque operas: si negetur licentia, subditus est liber. 9. Monasterium, si debitorem malâ fide suscepit sciens illum intra breve tempus in sæculo potuisse & debuisse satisfacere, debet ejus debita solvere etiam ex rebus Monasterii, quia tunc est causa quòd injustè damnificentur creditores; si bonâ fide eum suscepit, adhuc tenetur ex iis quæ Monasterio intuitu Religiosi ex donatione, legato vel hæreditate obvenerunt, deductis tamen expensis. *Sanch. l. 7. c. 31. Lugo. num. 79.* Ratio est, quia ea bona transferunt ad Monasterium cum eo onere, quo ea habuisset Religiosus, si mansisset sui juris.

21.

EX